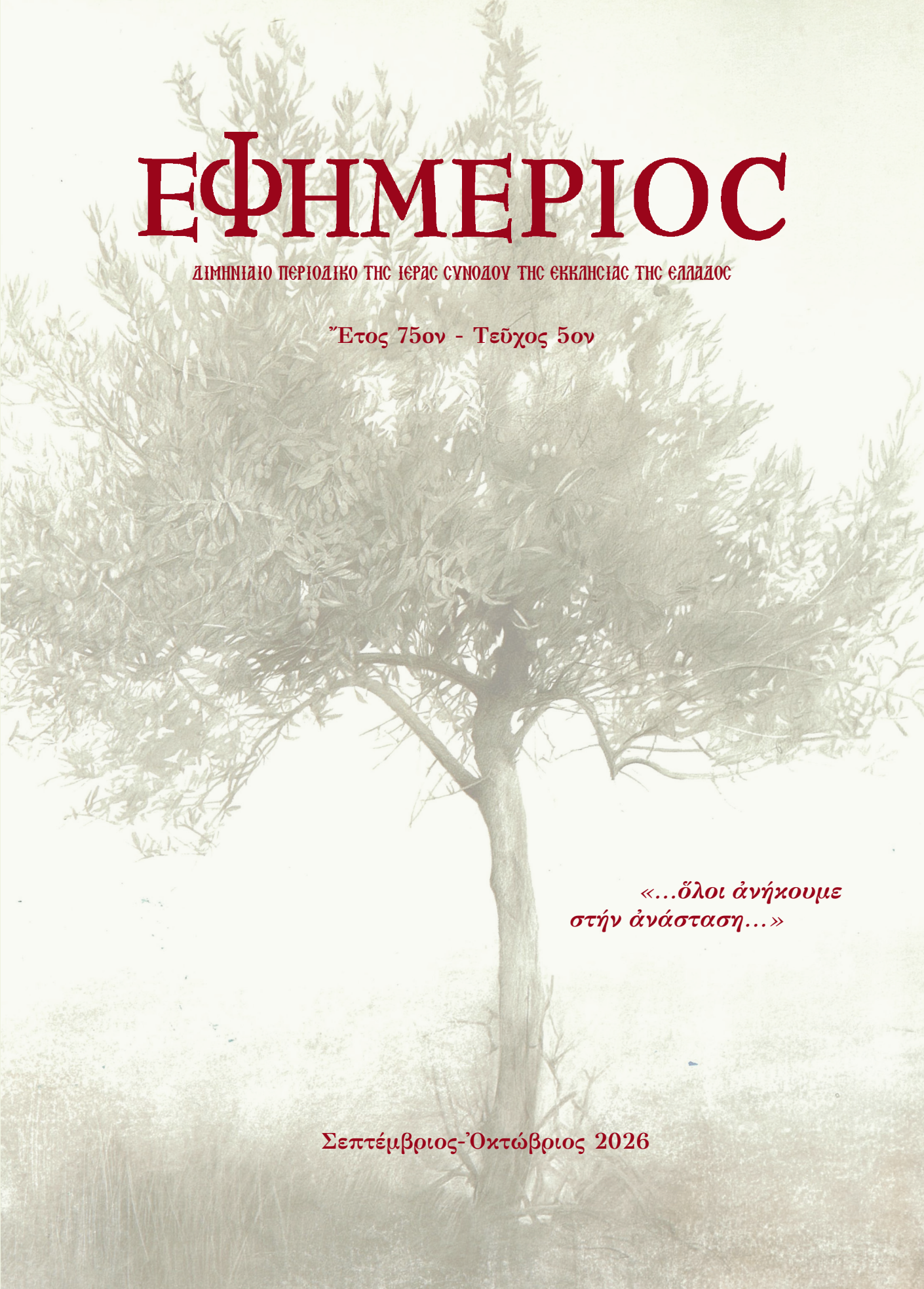
ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 75ον - Τεῦχος 5ον

«...ὅλοι ἀνήκουμε στήν ἀνάσταση...»

Σεπτέμβριος-Ὀκτώβριος 2026

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρ. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλῆς (Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Ἀρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζῆς, Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Ἐπίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Ἀγριμάκη, Ἐμμανουήλ Πλοῦσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος – Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιᾶς 3 - 145 68 Κρυονέρι Ἀττικῆς, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὅσους δέν τό δικαιοῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Ἀθηνᾶς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr
Πληροφορίες γιά συνδρομές: 2111824316 (Γραμματεία), 2111825299 (Λογιστήριο)

Προμετωπίδα ἐξωφύλλου: Στῖχοι ἀπό τό ποίημα «Παραίνεση» τοῦ Ν. Καρούζου

Φωτογραφία ἐξωφύλλου καί εἰκονογράφηση τεύχους:
Χρῆστος Μποκόρος, *Ὄψεις ἀδήλων*,
Ἀθήνα: Μουσεῖο Μπενάκη / ἐκδ. Ἄγρα 2016

Τό περιοδικό *Ἐφημέριος* δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

Δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀναπαραγωγή –ὁλική ἤ μερική– τοῦ περιεχομένου τοῦ περιοδικοῦ *Ἐφημέριος* καθ' οἱονδήποτε τρόπο. Ἐπιτρέπεται μόνον ἡ παράθεση ἀποσπασμάτων ἀποκλειστικῶς γιά ἐπιστημονικούς καί ἐκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ ἀναφορά τῆς πηγῆς προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Ἔτος 75ον Σεπτέμβριος - Ὀκτώβριος 2026 Τεῦχος 5ον

Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εἰσοδικόν 3

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΥΡΓΙΑΔΑΚΗ, «Πρός πλείονα καλλωπισμόν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας»: Ἡ συμβολή τοῦ ἱερέα ὡς φορέα μουσικῆς παράδοσης στή λατρευτική πράξη (α) 5

π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ, Ὕπαρξη ἐνδεχομενική καί ἀναγκαία 8

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ὁ Χριστός, φῶς καί ζωή τοῦ κόσμου 10

π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, *Ἀποκ.* 21-22,1-5: Ἡ ἄνωθεν κατερχομένη Καινή Ἱερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων, πολύ μείζων τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐδέμ 13

ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ πιστός Θεός διαλέγεται μέ τόν πιστό ἄνθρωπο 16

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, «Στῶμεν καλῶς ...» στή θεία Λειτουργία 19

πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Κυριακή μετά τήν Ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ 22

πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή Δ΄ Λουκᾶ 24

Ἀρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXIV) 26

Ἀρχιμ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ-ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΥΜΠΑ, Ποιμαντικές καί ψυχαναλυτικές ρήσεις τοῦ Χριστοῦ (Γ΄) 29

πρωτ. ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Λεξικό Λειτουργικῶν Ὅρων: Δογματικά Θεοτοκία - Δωδεκάορτο 22

Ἀρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, Εἰκονομαχία: ἡ φύση καί ἡ προοπτική της. Ἰδεολογικές ἐπιδράσεις, στόχοι καί σκοπιμότητα. 34

πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Channeling.
Ένα ἀποκρυφιστικό φαινόμενο 37

Ἀρχιμ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΛΕΜΟΝΤΖΗ, Ὁ αἱρετικός Ἐλβίδιος
καί οἱ σύγχρονες ἀμφισβητήσεις τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Θεοτόκου 39

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, «Σημεῖον Παρουσίας καί Συντελείας»
(*Μθ* 24.30-44): Μυστήριον ἱεραποστολῆς; 41

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Πέμπτη Ὠδή 43

Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Διοικητικά
Θέματα. 8. Ἐγκύκλιοι καί Δημοσιεύσεις 45

ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΑΝΤΗ, Ἀόρατες συγκρούσεις
στή σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία 46

Ἐφημεριακά 48

Νίκος Καροῦζος
«Παραίνεση»*

Νά μή λυπᾶσαι πού πέφτουν
τά φύλλα φθινόπωρο.
Ἡ δική σου τρυφερότητα
θά τά φέρει καί πάλι στά δέντρα.
Δάκρυα μή χαλνᾶς· ὅλοι ἀνήκουμε
στήν ἀνάσταση.

* Ἀπό τήν ποιητική συλλογή: Νίκος Καροῦζος, *Θρίαμβος χρόνου*, Ἀθήνα: Ἀπόπειρα 1997

Εἰσοδικόν

Σεβαστοί πατέρες,

Στό τρίτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Ἐφημέριος* γιά τό ἔτος 2026, ἡ στήλη «Προσόμοια» φιλοξενεῖ τή μελέτη τοῦ Ἐμμανουήλ Σουργιαδάκη, Δρος Μουσικολογίας, μέ τίτλο: «"Πρός πλείονα καλλωπισμόν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας": Ἡ συμβολή τοῦ ἱερέα ὡς φορέα μουσικῆς παράδοσης στή λατρευτική πράξη», ἡ ὁποία ἀναδεικνύει μία ἀκόμη διάσταση τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἐφημερίου.

Ἀκολουθεῖ τό κείμενο τοῦ π. Δημητρίου Μπαθρέλλου, «Ὕπαρξη ἐνδεχομενική καί ἀναγκαία» (στήλη: «Ἡ Ἐκκλησία διαλέγεται»), πού ἀναφέρεται σέ ἕνα τυπικό φιλοσοφικό ἐπιχείρημα, ἀναφοριικά μέ τό ἐρώτημα ἄν ἡ ὕπαρξη τῶν ὄντων εἶναι ἀναγκαία ἤ ἐνδεχόμενη, στό ὁποῖο ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ συνιστᾶ τήν πλέον εὔλογη ἀπάντηση.

Μέ ἀφορμή τή μνήμη τοῦ Προφήτη Βαρούχ, ὁ καθ. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου ἀναλύει τό χωρίο *Βαρ* 3:36-4:4, ὅπου οἱ ἀναφορές στή σοφία ἀποτελοῦν προτύπωση τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ («Ὁ Χριστός, φῶς καί ζωή τοῦ κόσμου», στήλη: «Παλαιο- διαθηκικά»). Στή στήλη: «Καινοδιαθηκικοί ἀναβαθμοί», δημοσιεύεται τό πρῶτο μέρος του μελετήματος τοῦ π. Ἰωάννη Σκιαδαρέση μέ τίτλο: « *Ἀποκ.* 21-22,1-5: Ἡ ἄνωθεν κατερχομένη Καινή Ἱερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων, πολύ μείζων τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐδέμ».

«Ὁ πιστός Θεός διαλέγεται μέ τόν πιστό ἄνθρωπο» τιτλοφορεῖται τό ἄρθρο τοῦ Δημήτρη Μαυρόπουλου, στό πλαίσιο τῆς εὐρύτερης πραγματείας του γιά τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας (στήλη: «Ἐκκλησιολογικά»), ἐνῶ στή στήλη «Λειτουργικές ἀπορίες», ὁ καθ. Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς ἀπαντᾶ στό ἐρώτημα σχετικά μέ τήν προέλευση καί τήν ἱστορία τῆς φράσης «Στῶμεν καλῶς...» («"Στῶμεν καλῶς ..." στή θεία Λειτουργία»).

Τό κήρυγμα τοῦ πρωτοπρ. Γεωργίου Δορμπαράκη εἶναι ἀφιερωμένο στήν Κυριακή μετά τήν Ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (στήλη: «Διακονία τοῦ Λόγου, 1»), ἐνῶ τό κήρυγμα τοῦ πρωτοπρ. Βασιλείου Θερμοῦ στήν Κυριακή Δ΄ Λουκᾶ (στήλη: «Διακονία τοῦ Λόγου, 2»).

Στό πλαίσιο τῆς μελέτης του «Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα» (στήλη: «Ἐν διαλόγῳ») ὁ Ἀρχιμ. Ἀμφιλόχιος Μῆλτος πραγματεύεται τήν ἔννοια τῆς συνοδικότητας στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐστιάζοντας στούς Ἀποστολικούς Κανόνες, ἐνῶ στή στήλη «Ποιμαντικοί προβληματισμοί» συνεχίζεται ἡ δημοσίευση τῆς

σειρᾶς κειμένων τοῦ Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου-Γρηγορίου Τύμπα μέ τίτλο «Ποιμαντικές καί ψυχαναλυτικές ρήσεις τοῦ Χριστοῦ (Γ΄)».

Στή στήλη: «Λεξικό Λειτουργικῶν Ὅρων», ὁ πρωτοπρ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου δημοσιεύει τά λήμματα «Δογματικά Θεοτοκία», «Δοξαστικά», «Δοξολογία», «Δωδεκαήμερο» καί «Δωδεκάορτο».

Ἡ ἱστορική πραγματεία τοῦ Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου μέ γενικό τίτλο «Εἰκονομαχία: ἡ φύση καί ἡ προοπτική της. Ἰδεολογικές ἐπιδράσεις, στόχοι καί σκοπιμότητα» ἐγκαινιάζει τή στήλη: «Εἰκονομαχία: Μιά καταβύθιση στήν Ἱστορία», ὅπου θά παρουσιαστεῖ ἐνδελεχῶς ἡ ἱστορική περίοδος τῆς Εἰκονομαχίας.

Στή στήλη: «Πρός διάκρισιν» ὁ πρωτοπρ. Βασίλειος Ἀ. Γεωργόπουλος πραγματεύεται τήν ἀποκρυφιστική πρακτική τοῦ Channeling, πού ἀποτελεῖ ἐξέλιξη τοῦ πνευματισμοῦ («Channeling. Ἕνα ἀποκρυφιστικό φαινόμενο»). Ὁ Ἀρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζῆς διερευνᾶ τήν ἐπίδραση τῆς ἀρχαίας αἵρεσης τοῦ Ἐλβιδίου σέ σύγχρονες ἀντιλήψεις πού ἀμφισβητοῦν τήν ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου, στή στήλη: «Ἀναβίωση ἀρχαίων αἱρέσεων μέ νέο προσωπεῖο».

«"Σημεῖον Παρουσίας καί Συντελείας" (*Μθ* 24.30-44): Μυστήριον ἱεραποστολῆς;» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ μελετήματος τοῦ Σταύρου Γουλούλη στή στήλη «Τό ἀγριέλαιον εἰς καλλιέλαιον».

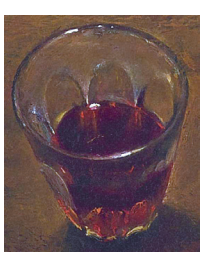
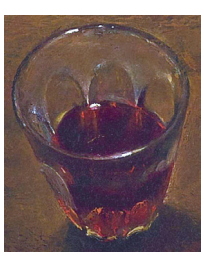
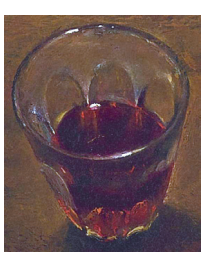
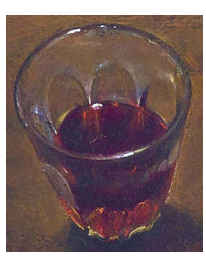
Στή στήλη «Οἱ Ὠδές τῶν Κανόνων» ὁ Δημήτριος Κανελλόπουλος, Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐ.τ. καί Ἱεροψάλτης, μελετᾶ τήν Πέμπτη Ὠδή.

Μέ τό Β΄ μέρος πού ἀφορᾶ διοικητικά θέματα συνεχίζεται ἡ ἀναδημοσίευση τοῦ περί Τελετουργικῶν Θεμάτων πονήματος τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου (Βαλληνδρᾶ) ἀπό τό περιοδικό *Ἐκκλησία* (στήλη: «Ζητήματα Δεοντολογίας»).

Ὁ καθ. Κώστας Τσιαντῆς, στή στήλη: «Τεχνολογία καί ἄνθρωπος: Προκλήσεις τῆς τεχνόσφαιρας», παρουσιάζει τίς τέσσερις βασικές συγκρούσεις πού χαρακτηρίζουν τή σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία, οἱ ὁποῖες ὡστόσο δέν εἶναι ἄμεσα ἀντιληπτές («Ἀόρατες συγκρούσεις στή σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία»).

Τά περιεχόμενα τοῦ τεύχους ὁλοκληρώνονται μέ τή στήλη «Ἐφημεριακά», ὅπου οἱ κληρικοί μας ἐνημερώνονται γιά μισθολογικά καί βαθμολογικά θέματα.

Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

«Πρός πλείονα καλλωπισμόν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας»: Ἡ συμβολή τοῦ ἱερέα ὡς φορέα μουσικῆς παράδοσης στή λατρευτική πράξη (α)*

Ἐμμανουήλ Σουργιαδάκη
Δρ Μουσικολογίας

Ἡ Ἐκκλησία, γιά νά ὑποβοηθήσει τούς πιστούς της νά κατανοήσουν τήν ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας της, χρησιμοποιεῖ κατά τίς ἱερές τελετές καί τά μυστήριά της τίς λατρευτικές λεγόμενες τέχνες: τή ζωγραφική, τή μικροτεχνία, τή διακοσμητική, τή μουσική. Ἡ μουσική εἶναι τό κυριότερο, ἴσως, μέσο στή θεία λατρεία γιά οὐσιαστική καί συνειδητή συμμετοχή τῶν πιστῶν σ' αὐτήν, μέ προσευχή καί κατάνυξη.

Ἡ ἀνάγκη γιά ἀνακαίνιση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας εἴτε ὑπό τήν ἔννοια τῆς λειτουργικῆς ἀνανέωσης εἴτε τῆς αἰσθητικῆς ἀνάπλασης εἶναι ἀδιαμφισβήτητη. Διότι εἶναι πανθομολογούμενο ὅτι ἡ ἐκκλησιαστική λατρεία διέρχεται παρακμή, ὡς ἕνα ἀκόμα σημεῖο τῶν καιρῶν. Στίς ἀνακαινιστικές ἐνέργειες ἡ πρώτη λειτουργική τέχνη στήν ὁποία θά πρέπει νά στρέψουμε τό βλέμμα μας εἶναι ἡ Μουσική. Γιά τίς ἀναγκαῖες βελτιωτικές κινήσεις οἱ φορεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης θά πρέπει νά ἔχουμε κατά νοῦν τόν σκοπό τῆς ὕπαρξης τῆς Τέχνης αὐτῆς ἀπό τή μιά κι ἀπό τήν ἄλλη τά κυρίαρχα στοιχεῖα πού τή διέπουν καί τήν καθορίζουν.

Στό ἐρώτημα «γιατί ὑπάρχει ἡ μουσική στήν Ἐκκλησία» ἀπαντᾶ ὁ Μέγας Βασίλειος μέ τά ἑξῆς: «Ἐπειδή τό ἅγιο Πνεῦμα γνωρίζει πώς τό ἀνθρώπινο γένος δύσκολα παιδαγωγεῖται στήν ἀρετή καί πώς ἔχει μιά φυσική τάση πρός τήν ἡδονή [δηλ. τήν εὐχαρίστηση τῶν αἰσθήσεων], ἐξαιτίας τῆς ὁποίας παραμελεῖ τόν ὀρθό βίο, τί κάνει; ἀναμιγνύει τήν εὐχαρίστηση πού παρέχει ἡ μελωδία στήν ἀκοή μέ τή διδασκαλία τοῦ λόγου, ὥστε χωρίς ἰδιαίτερη προσπάθεια νά ἐπηρεαζόμαστε ὠφελούμενοι καί ἀπό τούς ἱερούς λόγους καί ἀπό τό ἀκρόαμα. Γιά χάρη μας ἐπινοήθηκαν οἱ ἁρμονικές μελωδίες των ψαλμάτων ὥστε, καί ἡ ἀκοή μας νά γλυκαίνει καί ἡ ψυχή μας νά ἐκπαιδεύεται στήν οἰκείωση τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας».

Ἡ μουσική ἀνέκαθεν ὑπῆρξε στενά συνδεδεμένη μέ τή θρησκευτικότητα τῶν ἀνθρώπων. Ἦταν καί εἶναι ἕνα ἀπό τά ἰσχυρότερα μέσα –ὅπλα, θά

* Εἰσήγηση πού παρουσιάστηκε στό Ἀρκαλοχώρι Ἡρακλείου Κρήτης, στό πλαίσιο ἱερατικῆς ἡμερίδας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου (9 Ὀκτωβρίου 2017).

ἔλεγα καλύτερα– γιά τήν οἰκειοποίηση τοῦ δόγματος, γιά τήν ἐπικράτηση τῆς θρησκείας γενικότερα, ἀλλά καί γιά τή διάδοση κάθε μορφῆς αἵρεσης καί δοξασίας. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ δαιμόνιος αἱρεσιάρχης Ἄρειος πρόσεξε ὅτι ἡ λατρευτική μουσική τῶν χριστιανῶν ἦταν φτωχή, ἀφοῦ βασιζόταν μόνο στούς δαυϊτικούς ψαλμούς, καί ὅτι ἡ μονότονη ψαλμώδηση τῶν Ψαλμῶν οὔτε κἄν μποροῦσε νά συγκριθεῖ μέ τό πομπῶδες μεγαλεῖο τῆς «ἐθνικῆς», δηλ. τῆς εἰδωλολατρικῆς, μουσικῆς, ἡ ὁποία ἀπό παράδοση ἦταν βαθιά ριζωμένη στή συνείδηση τοῦ λαοῦ, ἀνεξαρτήτως θρησκείας. Γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῆς προπαγάνδας του συνέγραψε λειτουργία, ἡ ὁποία, ἀπό μουσική ἄποψη, ἀνταποκρινόταν πλήρως στίς αἰσθητικές ἀπαιτήσεις τῆς τότε χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἡ διά τῆς μουσικῆς προσέλκυση ὀπαδῶν στίς αἱρέσεις ἀφύπνισε ἐν πολλοῖς τούς ὀρθοδόξους, κινώντας τους πρός ἐλκυστικότερες ὑμνολογικές καί μουσικές μορφές, οἱ ὁποῖες θά ἀπέκοπταν τή διαρροή τῶν πιστῶν πρός τίς τάξεις τῶν αἱρετιζόντων.

Τό ἔργο τῆς ψαλμωδίας στήν Ἐκκλησία τό ἐπιτελοῦν οἱ ἱερεῖς καί οἱ Ψάλτες. Οἱ ἱερεῖς ἐκτελοῦν τό ἔργο τῆς ψαλμωδίας ὡς ἐπιβεβλημένο λειτουργικό καθῆκον. Οἱ ψάλτες, «ἐκκλησιαστικά πρόσωπα πού συμβάλλουν στήν ἱερή ὑπόθεση τῆς μυσταγώγησης τοῦ λαοῦ», οἱ κατ' ἐξοχήν ἁρμόδιοι τῆς ἐκτέλεσης τῆς ψαλμωδίας, σύμφωνα μέ τόν Β΄ Κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κατατάσσονται στήν τάξη τοῦ κλήρου, ἐφ' ὅσον ἔχουν «χειροθεσίαν Ἐκκλησιαστικήν ἀπό Ἐπισκόπου». Ὁ ιε΄ κανόνας τῆς Συνόδου της Λαοδικείας (381 μ.Χ.) ὁρίζει γιά λόγους ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας τήν ἀνάθεση τῆς ψαλμωδίας στούς κανονικούς ψάλτες, δηλαδή τούς «ἐν τῷ κλήρῳ τεταγμένους» καί «τῶν ψαλτικῶν ἐμπείρους»: «Μὴ δεῖν πλὴν τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ». Ἑπομένως, ἱερεῖς καί ψάλτες, εἶναι φορεῖς τῆς ἴδιας παράδοσης, τῆς κοινῆς προσευχητικῆς γλώσσας τῶν Ὀρθοδόξων, τῆς λειτουργικῆς μουσικῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ μουσική τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι αὐτόνομη. Δέν ἔχει λόγο ὕπαρξης ἄν δέν συνυπάρχει μέ τόν ποιητικό λόγο· γι' αὐτό μιλᾶμε γιά ἔμμουσο λόγο ἤ γιά μέλος. Κι ἄν στήν ἀρχαία μελοποιΐα ἀπαιτεῖτο, σύμφωνα μέ τούς ρυθμικούς κανόνες, νά ὑποτάσσονται οἱ λέξεις στή μελωδία, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης εἶναι σαφής σχετικά μέ τόν σκοπό τῆς ὕπαρξης τῆς μελωδίας στήν Ἐκκλησία: Ἡ μελωδία «ἑρμηνεύειν βούλεται τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν». Ἡ ἐξέλιξη ὡστόσο τῆς ὑμνογραφίας μέσα στούς αἰῶνες ἔφερε τίς δύο ἀπόψεις σέ μιά δημιουργική σχέση, σέ ἕναν εὐεργετικό συγκερασμό.

Σαφῶς ὁ λόγος προϋπάρχει καί τό μέλος ἕπεται. Ὁ λόγος εἶναι τό κύριον καί ὁ σκοπός, ἡ δέ μουσική εἶναι τό ἔνδυμα τοῦ λόγου, ἡ αἰσθητική περιβολή του ὥστε νά διευκολύνεται ἡ πρόσληψή του ἀπό τούς πιστούς. Αὐτό εἶναι τό πρωταρχικό στοιχεῖο πού πρέπει νά ἔχουμε κατά νοῦν, ἱερεῖς καί ψάλτες, κατά τήν ἐκτέλεση τῆς ψαλμωδίας,. Διαφορετικά

εἶναι δυνατόν νά καταστραφεῖ τό κλίμα πρόσληψης μέσα σ' ἕνα περιβάλλον ἀκατανοησίας, ὅπου προκαλεῖται δυσαρέσκεια, σύγχυση καί πολλές φορές γογγυσμός καί ἀγανάκτηση.

Ἡ Ψαλμωδία εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, παράδοση προφορική καί γραπτή. Ὡς προφορική ἔχει ἰδιαίτερο τρόπο νά ἀπαγγέλεται, ἀφοῦ προορίζεται γιά ἐκκλησιαστική, λατρευτική καί μόνο, χρήση. Ὡς γραπτή ἔχει σημειογραφία, δηλαδή σημεῖα μέ τά ὁποῖα παριστάνεται τό μέλος. Ὅπως εἶναι φυσικό κατά καιρούς καί τόπους, στό πέρασμα τῶν αἰώνων, πολλά στοιχεῖα της ἀλλοιώθηκαν, χάθηκαν ἐντελῶς, μεταρρυθμίστηκαν, ἐξελίχθηκαν ἤ ἀνανεώθηκαν. Ἡ οὐσία ὡστόσο καί ὁ χαρακτήρας της διαφυλάχθηκαν μέ ἕναν θαυμαστό τρόπο, ἀκέραια, θά λέγαμε, μέχρι σήμερα.

Ἡ ἐκκλησιαστική μουσική ἔκφραση εἶναι κοινή ὑπόθεση ὅλου τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως κοινός καί δημόσιος εἶναι ὁ σκοπός τῆς θείας λατρείας. Δέν εἶναι προσωπική ὑπόθεση, ἕνα ἀτομικό συμβάν. Σύμφωνα μέ τήν εὔστοχη ἐπισήμανση ἑνός σοφοῦ μακαριστοῦ μουσικολόγου ἱεράρχη, ἀπό τήν καλή ἤ ὄχι ἐκτέλεση τῆς Ψαλμωδίας «εὐοδοῦται ἤ ματαιοῦται ὁ δημόσιος σκοπός τῆς θείας λατρείας». Παράλληλα εἶναι καί κοινή παράδοση, ἀφοῦ γενιές καί γενιές ὀρθοδόξων Ἑλλήνων γαλουχηθήκαμε μ' αὐτήν σέ κάθε ἔκφανση τοῦ θρησκευτικοῦ μας βίου.

Ὕπαρξη ἐνδεχομενική καί ἀναγκαία

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἀναλήψεως Ντράφι - Ἀναπλ. Καθ. Θεολ. Σχολῆς Τιμίου Σταυροῦ Βοστόνης

Ἕνα ἀπό τά πιό θεμελιώδη φιλοσοφικά ἐρωτήματα εἶναι τό γιατί ὑπάρχει κάτι καί ὄχι τίποτα. Στό παρόν κείμενο θά παρουσιάσουμε ἕνα κλασικό μεταφυσικό ἐπιχείρημα, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ συνιστᾶ τήν πιό εὔλογη ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα.

Ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐπιχειρήματος βρίσκεται στήν ἔννοια τῆς ἐνδεχομενικότητας (*contingency*). Τά πράγματα πού συναντοῦμε στόν κόσμο εἶναι ἐνδεχομενικά, θά μποροῦσαν δηλαδή καί νά μήν ὑπάρχουν. Γιά παράδειγμα, ὁ καθένας ἀπό ἐμᾶς θά μποροῦσε νά μήν ὑπάρχει, καί πράγματι δέν θά ὑπῆρχε ἄν οἱ γονεῖς του δέν εἶχαν συναντηθεῖ. Οἱ γονεῖς μας, μέ τή σειρά τους, θά μποροῦσαν ἐπίσης νά μήν ὑπάρχουν. Μέ αὐτόν τόν τρόπο, τά ἐνδεχομενικά ὄντα ἐξαρτῶνται ἀπό ἄλλα ὄντα γιά τήν ὕπαρξή τους, σέ μιά ἀλυσίδα αἰτίων καί ἐξηγήσεων.

Τό κρίσιμο ἐρώτημα, ὅμως, εἶναι ἄν μιά τέτοια ἀλυσίδα μπορεῖ νά ἀποτελεῖ τήν τελική ἐξήγηση. Ἄν κάθε κρίκος τῆς ἀλυσίδας εἶναι κι αὐτός ἐνδεχομενικός, θά μποροῦσε δηλαδή νά μήν ὑπάρχει, τότε ἡ ὕπαρξη τῆς ἀλυσίδας δέν φαίνεται νά ἐξηγεῖται. Στήν περίπτωση αὐτή δέν ἔχουμε ἀπάντηση στό ἐρώτημα γιατί ὑπάρχει κάτι καί ὄχι τίποτα. Ἀντιθέτως, ἀπάντηση στό ἐρώτημα μπορεῖ νά δοθεῖ ἄν δεχθοῦμε τήν ὕπαρξη ἑνός ἀναγκαίου ὄντος, ἑνός ὄντος, δηλαδή, ἡ ὕπαρξη τοῦ ὁποίου δέν εἶναι ἐνδεχομενική ἀλλά ἀναγκαία καί ἡ ὁποία ἐξηγεῖ καί θεμελιώνει τήν ὕπαρξη ὅλων τῶν ὑπόλοιπων ὄντων. Τό ὄν αὐτό, σύμφωνα μέ τήν κλασική φιλοσοφική καί θεολογική παράδοση, ταυτίζεται μέ τόν Θεό.

Μιά συνήθης ἔνσταση ἀπέναντι στό ἐπιχείρημα αὐτό εἶναι τό ἐρώτημα τί ἤ ποιός ἐξηγεῖ τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὁ Θεός ἀποτελεῖ τήν ἐξήγηση τῆς ὕπαρξης τῶν ὄντων, ποιά εἶναι ἡ ἐξήγηση τῆς ὕπαρξης τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ; Τό ἀντεπιχείρημα αὐτό προϋποθέτει παρανόηση τοῦ ἐπιχειρήματος πού ἀναπτύσσουμε. Τό ἐπιχείρημα αὐτό δέν ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ὕπαρξη κάθε ὄντος ἀπαιτεῖ κάποια ἐξήγηση ἀλλά ὅτι ἡ ὕπαρξη κάθε ἐνδεχομενικοῦ ὄντος, κάθε ὄντος δηλαδή πού θά μποροῦσε καί νά μήν ὑπάρχει, ἀπαιτεῖ κάποια ἐξήγηση. Γι' αὐτό ἀκριβῶς χρειαζόμαστε ἕνα ὄν, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξη δέν θά εἶναι ἐνδεχομενική ἀλλά ἀναγκαία, ἔτσι ὥστε νά ἀποφύγουμε μιά ἀτέρμονη ἀλυσίδα ἐξηγήσεων. Τό ἀναγκαῖο αὐτό ὄν, ἐξ ὁρισμοῦ, δέν ἀπαιτεῖ ἐξήγηση τῆς ὕπαρξής του – ἤ, γιά νά εἴμαστε φιλοσοφικά ἀκριβέστεροι, ἡ ἐξήγηση τῆς ὕπαρξής του ἔγκειται στήν ἀναγκαιότητά της καί ὄχι σέ κάποια ἐξωτερική αἰτία.

Σημειωτέον ὅτι τό ἐπιχείρημα τῆς ἐνδεχομενικότητας δέν ὀφείλεται στά κενά τῆς ἐπιστημονικῆς μας γνώσης, τά ὁποῖα δῆθεν καλύπτουμε ἐπικαλούμενοι τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ (*God of the gaps*). Ἀκόμα καί ἄν διαθέταμε σαφῆ καί πλήρη ἐπιστημονική γνώση καί ἑρμηνεία τοῦ κόσμου, ἡ ἰσχύς τοῦ ἐπιχειρήματος θά παρέμενε. Τό ἐρώτημα, δηλαδή, καί πάλι θά ἦταν γιατί ὑπάρχει αὐτός ὁ κόσμος τῶν ἐνδεχομενικῶν ὄντων καί ὄχι τίποτα;

Δύο καταληκτικές ἐπισημάνσεις: Πρῶτον, ἴσως κάποιοι ἀναγνῶστες ἀναρωτηθοῦν ἄν τό ἀνωτέρω ἐπιχείρημα εἶναι ἰδιαίτερα πειστικό. Θά εἶχε ἴσως ἐνδιαφέρον ἐν προκειμένῳ νά σημειωθεῖ ὅτι στοιχεῖα παρόμοιου συλλογισμοῦ συναντοῦμε στόν Ἀριστοτέλη, ἐνῶ κλασικές διατυπώσεις τοῦ ἐπιχειρήματος ἀπαντοῦν στόν Ἀκινάτη καί ἰδίως στόν Λάιμπνιτς. Σέ κάθε περίπτωση, ἡ βάση ἐπί τῆς ὁποίας θά πρέπει νά τό ἀξιολογήσουμε εἶναι ὄχι τό ἐάν μᾶς πείθει ἀπόλυτα ἀλλά ἐάν ἀποτελεῖ τήν καλύτερη ἀπό ὅλες τίς διαθέσιμες ἐξηγήσεις (*inference to the best explanation*) γιά τό γεγονός τῆς ὕπαρξης τῶν ὄντων.

Ἄς δώσουμε ἕνα παράδειγμα. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἕνα συννεφιασμένο φθινοπωρινό πρωινό διαπιστώνουμε ὅτι τό τοπίο ἔξω ἀπό τό σπίτι μας εἶναι ὑγρό. Ἡ καλύτερη ἐξήγηση πού μποροῦμε νά δώσουμε εἶναι ὅτι ἔβρεξε. Ὑπάρχουν, προφανῶς, καί ἄλλες ἐναλλακτικές ἐξηγήσεις. Θά μποροῦσε, γιά παράδειγμα, νά εἶχε ἔρθει νωρίτερα ἡ πυροσβεστική καί νά εἶχε καταβρέξει τήν περιοχή. Δέν ἤμασταν παρόντες γιά νά διαπιστώσουμε τί συνέβη καί ἑπομένως ἐναπόκειται σ' ἐμᾶς νά συμπεράνουμε ποιά ἀπό τίς διαθέσιμες ἐξηγήσεις ἐμφανίζεται ὡς ἡ πιό εὔλογη. Μέ παρόμοιο τρόπο μπορεῖ κανείς νά ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ ὑπόθεση τῆς ὕπαρξης τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τήν πιό εὔλογη ἑρμηνεία γιά τό μυστήριο τῆς ὕπαρξης τοῦ κόσμου. Βέβαια στήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ μᾶς παραπέμπουν σωρευτικά πολλές ἀκόμα καί μάλιστα ἰσχυρότερες ἀποδείξεις, καί βέβαια πρωτίστως ἡ προσωπική σχέση μαζί του.

Δεύτερη καί τελευταία παρατήρηση: Ἄν ἀναρωτηθοῦμε γιά τήν ὑπαρξιακή σημασία τῶν παραπάνω, θά μπορούσαμε νά παρατηρήσουμε ὅτι ἄν ὁ κόσμος μας δέν εἶχε ἕνα προσωπικό, ὑπέρτατο θεμέλιο, τότε θά ἔμοιαζε μέ ἕνα περίκλειστο σύστημα στερημένο ἀπό σκοπό καί νόημα. Ἀντιθέτως, ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ νοηματοδοτεῖ τήν ὕπαρξη τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά βιωθεῖ ὡς δῶρο τοῦ Δημιουργοῦ του.

Ὁ Χριστός, φῶς καί ζωή τοῦ κόσμου

Σχόλιο στό *Βαρ* 3:36-4:4, μέ ἀφορμή τή γιορτή τῆς μνήμης τοῦ προφήτη Βαρούχ (28 Σεπτεμβρίου)

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου
Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Τό ὄνομα Βαρούχ σημαίνει «Εὐλογημένος» καί εἶναι ἐξελληνισμένος τύπος τῆς συντετμημένης μορφῆς τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος *Μπερεχγιάχου* πού σημαίνει «Εὐλογημένος ἀπό τόν Κύριο». Ὁ Βαρούχ, γιός τοῦ Νηρίου, ἡ μνήμη τοῦ ὁποίου τιμᾶται στίς 28 Σεπτεμβρίου, ἦταν συνεργάτης, πιστός μαθητής καί γραμματέας τοῦ προφήτη Ἱερεμία, καί ἀκολούθησε τόν δάσκαλό του στήν Αἴγυπτο, ὅπου κατέφυγαν μετά τήν κατάλυση τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα μέ τήν ὁριστική κατάληψη τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπό τούς Βαβυλώνιους τό 586 π.Χ.

Τό βιβλίο πού φέρει ὡς τίτλο τό ὄνομά του ἀκολουθεῖ, σύμφωνα μέ τόν κανόνα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἱερεμία καί προηγεῖται τοῦ βιβλίου τῶν *Θρήνων*. Τό ἔργο συγκροτεῖται ἀπό δύο μέρη. Τό πρῶτο (1:1-3:8) συνιστᾶ, σύμφωνα μέ τήν εἰσαγωγή του (1:1-14), ἕνα κείμενο τό ὁποῖο ἔστειλε ὁ Βαρούχ, ἀπό τή Βαβυλῶνα, ὅπου μετέβη ἀργότερα καί συνέχισε τή δράση του μεταξύ τῶν ἐξόριστων Ἰουδαίων, πρός τούς συμπατριῶτες του στήν Ἱερουσαλήμ, γιά νά διαβάζεται κατά τίς λατρευτικές συνάξεις. Τό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (3:9-5:9) ἀποτελεῖται ἀπό δύο ποιήματα· τό ἕνα (3:9-4:4) προτρέπει τούς ἀνθρώπους νά ἀναζητήσουν σοφία καί τό ἄλλο (4:5-5:9) τούς ἐνθαρρύνει νά περιμένουν τή σωτηρία τοῦ Θεοῦ. Τό ἑβραϊκό πρωτότυπο τοῦ κειμένου χάθηκε καί τό ἔργο σώζεται μόνο σέ μεταγενέστερη (μετά τόν 2ο π.Χ. αἰῶνα) ἑλληνική ἀπόδοση, ὁπότε δέν συμπεριλαμβάνεται στά κείμενα τῆς Ἑβραϊκῆς Βίβλου.

Κατά τήν ἡμέρα πού εἶναι ἀφιερωμένη στή μνήμη τοῦ προφήτη Βαρούχ, τό τυπικό τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας δέν προβλέπει τήν ἀνάγνωση κάποιας περικοπῆς ἀπό τό βιβλίο του. Ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τήν ἑνότητα 3:9-4:4, πού συνιστᾶ ἕνα ἐγκώμιο τῆς σοφίας, ἀποτελεῖ τό ἀνάγνωσμα τῆς Τρίτης Ὥρας τῆς γιορτῆς τῶν Χριστουγέννων (3:36-4:4), καθώς ἡ Ἐκκλησία εἶδε στό ποίημα αὐτό νά προαναγγέλλεται ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ διαίρεση τῆς παραπάνω ἑνότητας ἀποτέλεσε ἀντικείμενο πολλῶν συζητήσεων μεταξύ τῶν ἐρευνητῶν, ἀλλά οἱ περισσότεροι συμφωνοῦν σέ μιά τριμερῆ διαίρεση. Στό πρῶτο τμῆμα τῆς ἑνότητας (3:9-14) ὁ προφήτης ἐξηγεῖ

ὅτι ἡ αἰχμαλωσία ἦρθε ὡς συνέπεια τῆς ἐγκατάλειψης ἀπό τόν λαό τῆς «πηγῆς τῆς σοφίας», καί προτείνει ὡς λύση στό πρόβλημα τήν ἐκ νέου ἀναζήτησή της. Ἔτσι, τό δεύτερο τμῆμα (3:1-4:1) ἀρχίζει μέ τό ἐρώτημα «Τίς εὗρε τὸν τόπον αὐτῆς καὶ τίς εἰσῆλθεν εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς;». Στό ἐρώτημα αὐτό ὁ προφήτης δίνει δύο ἀπαντήσεις, μία ἀρνητική καί μία θετική. Ἀρνητικά, ἐπισημαίνει ὅτι ἡ σοφία εἶναι δυσπρόσιτη γιά ὅσους ἐπιχειροῦν νά τήν προσεγγίσουν στηριζόμενοι στή δύναμή τους, στόν πλοῦτο τους ἤ ἀκόμα καί στίς γνώσεις τους. Θετικά, βεβαιώνει ὅτι ὁ μόνος πού γνωρίζει τόν δρόμο πού ὁδηγεῖ στή σοφία εἶναι ὁ Θεός καί αὐτός τόν ἔχει ὑποδείξει στόν Ἰσραήλ μέ τό βιβλίο τοῦ Νόμου. Τό τρίτο, ἑπομένως, τμῆμα (4:2-4) ἔχει παραινετικό χαρακτῆρα καί προτείνει στούς Ἰσραηλῖτες νά «ἐνστερνιστοῦν τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου».

Πιό ἀναλυτικά, στό σχετικό μέ τόν τρόπο πού μπορεῖ νά βρεῖ κανείς τή σοφία ἐρώτημα, ὁ προφήτης ἀπαντᾶ ὅτι μόνον «ὁ εἰδὼς τὰ πάντα γινώσκει αὐτήν, ἐξεῦρεν αὐτὴν τῇ συνέσει αὐτοῦ» (3:32), ὁ δημιουργός καί κυρίαρχος τοῦ σύμπαντος, καί αὐτός εἶναι «ὁ Θεὸς ἡμῶν» (3:36). Αὐτός, λοιπόν, ὁ Θεός «ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ᾽ αὐτοῦ» (3:37) καί ἔτσι ἡ σοφία «ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» (3:38). Τό τμῆμα αὐτό ὁλοκληρώνεται μέ τή διευκρίνιση ὅτι ἡ σοφία δέν εἶναι ἄλλη ἀπό «τό βιβλίο πού περιέχει τά προστάγματα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ νόμος πού αἰώνια θά ἰσχύει καί ὅσοι τηροῦν τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ θά ζήσουν, μά ὅσοι τό ἀπορρίψουν θά πεθάνουν» (4:1).

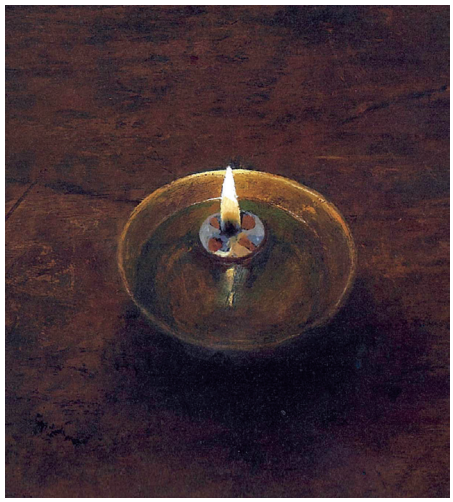
Ἡ διευκρίνιση αὐτή καθιστᾶ σαφές ὅτι ὁ προφήτης κατανοεῖ ἐδῶ τή σοφία ὄχι ὡς πρόσωπο, ἀλλά μέ τόν τρόπο πού περιγράφεται στό *Δευτερονόμιον* (4:6-7) καί στή *Σοφία Σειράχ* (24:23), ὅπου ἡ σοφία ταυτίζεται μέ τό βιβλίο τοῦ Νόμου ὡς θεϊκή ἀποκάλυψη καί συνδέεται στενά μέ τή ζωή. Τό ἀντιθετικό ζεῦγος λέξεων «ζωή – θάνατος», πού συναντᾶται συχνά στά γνωμικά τῆς σοφιολογικῆς γραμματείας, πρέπει νά γίνει κατανοητό ἐδῶ σέ σχέση μέ τή Διαθήκη, δηλαδή, ὡς ἀναφερόμενο στή σωτηρία ἤ τήν καταστροφή τοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι, ἡ πιστότητα στόν Νόμο καθίσταται ἀποφασιστικῆς σημασίας, καθώς πρόκειται πλέον γιά ζήτημα ζωῆς καί θανάτου.

Ἡ τελευταία ἑνότητα τῆς περικοπῆς (4:2-4), πού ὅπως ἀναφέρθηκε ἔχει παραινετικό χαρακτῆρα, εἰσάγεται μέ τρεῖς προστακτικές. Μέ τίς προστακτικές αὐτές ὁ προφήτης προτρέπει τούς συμπατριῶτες του νά μετανοήσουν καί νά ἐπιστρέψουν στήν τήρηση τοῦ Νόμου (*ἐπιστρέφου*), νά ἀποδεχτοῦν τίς διατάξεις του (*ἐπιλαβοῦ*), καί νά πορευτοῦν (*διόδευσον*) λουσμένοι στό φῶς τῶν διατάξεων αὐτῶν (*κατέναντι τοῦ φωτός*). Ἀξιοσημείωτο εἶναι στήν προκειμένη περίπτωση ὅτι ἐδῶ ὁ Νόμος περιγράφεται ὡς «λαμπερό φῶς» καί στόν ἑπόμενο στίχο (4:3) ὡς «δόξα» τοῦ Ἰσραήλ πού τοῦ ἐξασφαλίζει προνόμια, τά ὁποῖα δέν πρέπει νά χάσει. Τά προνόμια αὐτά ἀπορρέουν ἀπό τή δυνατότητα πού

προσφέρει ὁ Νόμος στούς Ἰσραηλῖτες νά εἶναι ὁ μόνος λαός πού γνωρίζει τί εἶναι εὐάρεστο στόν Θεό καί γι' αὐτό μποροῦν νά νιώθουν «μακάριοι».

Ἀπευθυνόμενος ὁ προφήτης στούς ἡττημένους συμπατριῶτες του καί, ἀφοῦ τούς ἐξηγεῖ ὅτι αἰτία τῆς καταστροφῆς τους ἦταν ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ταυτίζει τόν νόμο μέ τή σοφία ἡ ὁποία προέρχεται ἀπό τόν Θεό καί «μετὰ τοῦτο ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη». Γιά τόν προφήτη, τό νά ἀκολουθεῖ κανείς τή σοφία σημαίνει νά τηρεῖ τόν Νόμο καί αὐτό ἔχει ὡς συνέπεια τή ζωή, ἐνῶ ἡ ἀπόρριψή του συνεπάγεται θάνατο. Ἔτσι καλεῖ τούς Ἰουδαίους νά ἐπιλέξουν τή ζωή.

Ἡ ἑρμηνευτική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό πολύ νωρίς εἶδε στίς ἀναφορές τῆς σοφιολογικῆς γραμματείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στή «σοφία» νά προτυπώνεται ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστός εἶναι ἡ «σοφία Θεοῦ» (*1Κο* 1:24), πρός αὐτόν ὁδηγεῖ, κατά τόν ἀπόστολο Παῦλο, ὡς «παιδαγωγός» ὁ Νόμος καί αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού περιγράφεται πάλι ἀπό τόν Παῦλο ὡς «τό τέλος τοῦ νόμου, ἀφοῦ ἐκπληρώνει τόν σκοπό του, δίνοντας τή σωτηρία σ' ὅποιον πιστεύει» (*Ρωμ* 10:4). Σύμφωνα μέ τόν πρόλογο τοῦ *Κατὰ Ἰωάννην* Εὐαγγελίου (1:1-18), στόν Λόγο «ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ... τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» καί ἀκόμη «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Διευκρινίζεται ἐπίσης ὅτι «ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἀξιοσημείωτο εἶναι ἕνα σχόλιο τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου πάνω στό συγκεκριμένο θέμα: «Καὶ τότε μέν (ἐνν. στήν περίοδο τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης*) ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν· ἡ δὲ τοῦ Λόγου παρουσία κατήργησε τὸν θάνατον· καὶ οὐκέτι μὲν ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν· ἐν δὲ τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιούμεθα. Καὶ τότε μὲν ἀπὸ Δὰν μέχρι Βηρσαβεὲ ὁ νόμος κατηγγέλλετο, καὶ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ γνωστὸς ἦν ὁ Θεός· νῦν δὲ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ πᾶσα ἡ γῆ πεπλήρωται τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως, οἵ τε μαθηταὶ ἐμαθήτευσαν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πεπλήρωται νῦν τὸ γεγραμμένον· Ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ» (*PG* 26:136C).

Ἀποκ. 21-22,1-5: Ἡ ἄνωθεν κατερχομένη Καινή Ἱερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων, πολύ μείζων τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐδέμ

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

1. Εἰσαγωγικά. Ἡ *Ἀποκάλυψη* τοῦ Ἰωάννη εἶναι σάν ἕνας παλίμψηστος κώδικας, πού κρύβει στά σπλάγχνα του πλοῦτο σπάνιας ἀξίας. Θά παρακολουθήσουμε τά κεφάλαια 21 καί 22, 1-5, τήν τελική δηλαδή ὅραση τῆς *Ἀποκάλυψης* γιά νά δοῦμε τό πιό λαμπρό της τμῆμα: τήν ἐσχατολογική κοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἀνθρωπότητα, ὅπως τήν εἶδε ὁ Ἰωάννης, πολύ πιό μείζονα τοῦ ἐν Ἐδέμ παραδείσου. Εἶναι ἡ ὥρα πού ἡ δημιουργία ὡς σπόρος, μέ τή γονική δύναμη πού ἐνέβαλε σ᾽ αὐτήν ὁ σαρκωθείς καί σταυρωθείς Λόγος, γίνεται τέλειο δένδρο. Εἶναι ἡ στιγμή πού ἡ δημιουργία φτάνει στό ἀτελεύτητο τέλος της. Ἡ στιγμή πού φτάνει στόν σκοπό της καί στό ἑξῆς πορεύεται ἀνεμπόδιστη.

Πρίν μποῦμε στό θέμα, νά ποῦμε ὅτι στήν Ἀποκαλυπτική γραμματεία συναντᾶμε δύο ἀπόψεις γιά τή μελλοντική τύχη τοῦ κόσμου τῶν ἐσχάτων. Σύμφωνα μέ τήν πρώτη, πού ἀπηχεῖται καί στήν Κουμράνια φιλολογία (1QIII, 29-36) ἀλλά μερικῶς καί σέ καινοδιαθηκικά κείμενα (π.χ. *Β΄ Πέτρ.* 3,10-13), ἡ πρώτη δημιουργία, μετά τήν κάθαρσή της, προσφέρει τήν ἐναπομείνασα ὕλη της γιά τή δημιουργία τῆς καινῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος κόσμου· σύμφωνα μέ τή δεύτερη, ἡ πρώτη δημιουργία δύει καί ἀκολουθεῖ μία ἐξ ὁλοκλήρου νέα πλάση.

2. Ὁ μύθος τοῦ σπηλαίου τοῦ Σωκράτη. Πρίν ὅμως δοῦμε τό σύμβολο τῆς πόλεως τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ, τῆς καινῆς, νά κατεβαίνει «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ», νά παρεμβάλουμε τήν ἀρχαιοελληνική ἀντίθετη κίνηση πολύ ἁπλά. Νά ὑπενθυμίσουμε τόν ἀρχαῖο μύθο τοῦ σπηλαίου τοῦ Σωκράτη, πού νομίζω κινεῖται στήν ἴδια προβληματική: Ἐδῶ στήν *Ἀποκάλυψη*, ὅπως καί σέ ὅλη τήν *Κ. Διαθήκη*, βλέπουμε τήν θεανθρώπινη κίνηση ἐκ τῶν ἄνω πρός τά κάτω, ἀπό τόν οὐρανό στή γῆ μας. Αὐτήν τήν κίνηση, τή φορά, ἀκολουθεῖ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ, στό σπήλαιο, ἡ ἀνθρώπινη κίνηση ἦταν ἀντίθετη, ἐκ τῶν κάτω πρός τά ἄνω. Ὁ Σωκράτης ἦταν ὁ μόνος ἄνθρωπος, πού ἀπό τόν τρίτο ὄροφο τοῦ σπηλαίου, πού ζοῦσε, ἦταν ἕτοιμος καί λαχταροῦσε, ὁπλισμένος μέ τά ὅπλα πού τοῦ παρεῖχε ἡ φιλοσοφία του, νά ξεχυθεῖ στό διάστημα, νά δεῖ τόν ἥλιο, νά τόν πλησιάσει καί νά γνωρίσει τήν πλήρη ἀλήθεια, τήν ὁποία ἀγνοοῦσε. Οἱ ὑπόλοιποι ἔμεναν στό σκοτάδι.

Αὐτή ἡ κίνηση ἦταν φυγή, λύση τῆς ἀφόρητης διαμονῆς στό σκοτάδι τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή γῆ. Ἡ ἀντίθετη φορά, ἀπό τόν οὐρανό στή γῆ, εἶναι τό δῶρο τοῦ ἀρνίου-Χριστοῦ στή «νύμφη» του. Εἶναι τό δῶρο τοῦ Χριστοῦ στήν ἀνθρωπότητα. Τό ἀποτέλεσμα τῆς σάρκωσης. Ἡ ἀτελεύτητη τελείωσή της.

3. Τά σύμβολα «νύμφη», «γυνή» καί «πόρνη». Νά ἀκούσομε τώρα τό κείμενο τῆς *Ἀποκάλυψης*, πού κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει (*Ἀποκ.* 21, 2), σέ ποιητική ἀπόδοση:

Καί κεῖ πού μακροθώρισα, βλέπω τήν ἅγια Πόλη, / τήν νέαν Ἱερουσαλήμ λαμπρή νά κατεβαίνει / ἀπό τά οὐράνια, ἀπ' τόν Θεό, σάν νύφη ἑτοιμασμένη, / πού καρτερεῖ τόν ἄντρα της καί στέκει στολισμένη.

(Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου, *Ἀποκάλυψις*. Ποιητική ἀπόδοση Ἀρχιμ. Νικόδημος Σκρέττας).

Στό παραπάνω κείμενο ἡ νέα Ἱερουσαλήμ κατεβαίνει ἀπό τόν οὐρανό στή γῆ, ἕτοιμη, στολισμένη νύμφη γιά τούς γάμους της μέ τό ἀρνίον-Χριστό. Παρομοιάζεται δηλαδή μέ γυναίκα πού εἶναι πανέτοιμη γιά τούς γάμους της. Στό 19,7. 8 μᾶς ἔχει προετοιμάσει γι' αὐτόν τόν γάμο γράφοντάς μας «χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιῶμεν καὶ δώσωμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτὴν καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται βύσσινον λαμπρὸν καθαρόν· τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστίν». Στόν ἑπόμενο μάλιστα στίχο μακαρίζει τούς «εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου» κεκλημένους (19, 9).

Τό πρῶτο πού πρέπει νά κρατήσουμε εἶναι ὅτι ἡ παράσταση τῆς νύμφης εἶναι ἀπό τίς συνηθέστερες εἰκόνες τῆς *Π. Διαθήκης* (*Ἡσ* 50,1. 54, 4 ἑξ. *Ἰεζ* 16, 7ἑξ. 23,4. *Ὡσ*, 2,18. 21 κ.λπ.), ἡ ὁποία σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ὁμιλοῦσε γιά γάμο-κοινωνία τοῦ Γιαχβέ μέ τόν ἐκλεκτό λαό του. Εἶχε ὅμως τίς περιπέτειές της. Ἡ ἰουδαϊκή γραμματεία, ἡ στηριγμένη στήν Παλαιοδιαθηκική, ἐπίσης συμβόλιζε τή στενή σχέση καί κοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τόν Ἰσραήλ μέ γάμο (*4 Ἔσδρ* 7,26. 9,47-10,4 κ.λπ). Μάλιστα ἡ περίοδος τοῦ Νόμου, κατά τή ραββινική παράδοση, χαρακτηριζόταν ὡς ἀρραβώνας, οἱ δέ μεσσιανικοί χρόνοι ὡς περίοδος τοῦ γάμου.

Στήν *Κ. Διαθήκη* ἡ εἰκόνα τοῦ γάμου καί τῆς νύμφης-ἀνθρωπότητας μέ τόν Χριστό εἶναι ἐπίσης πολύ συνήθης. Στό *Μθ* 9,15. *Λκ* 12,36. *Ἰω* 3,29, π.χ., ὁ Χριστός παρουσιάζεται ὡς «νυμφίος» τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Εὐαγγελιστές μάλιστα, διηγούμενοι κάποιες παραβολές τοῦ Κυρίου, ὅπως λ.χ. τήν παραβολή τῶν δέκα παρθένων, βλέπουν στήν παραβολή ἐσχατολογικό βάθος καί μιλοῦν γιά τήν κοινωνία τοῦ νυμφίου Χριστοῦ μέ τίς φρόνιμες παρθένες. Τό ἴδιο κάνει καί ὁ Ἰωάννης διηγούμενος λ.χ. τό πρῶτο σημεῖο τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου. Μέ εὐκαιρία τό ἱστορικό ὑπόβαθρο τοῦ γάμου καί τήν ἔλλειψη κρασιοῦ βυθίζεται στήν ἐσχατολογική προοπτική τοῦ γεγονότος, στή σχέση Ἐκκλησίας-πιστῶν μέ τόν νυμφίο Χριστό. Αὐτό βρίσκομε ξεκάθαρα πιά καί στήν ἑνότητα *Ἐφ*

5,29-33, πού ὁ Παῦλος, γιά τήν ἀγάπη ἀνδρός καί γυναικός, ξεκινάει ἀπό τήν ἐσαεί μυστική, στενή σχέση Ἐκκλησίας καί νυμφίου Χριστοῦ: Ἐκεῖ τονίζεται ὅτι ὁ Χριστός ἄφησε τόν Πατέρα καί ἦλθε στή νύμφη Ἐκκλησία καί ἔγινε ἕνα πνεῦμα μέ αὐτή, ἀδιάλυτο. Αὐτή τή νύμφη ἀγάπησε μέ μιά ἀγάπη πού ἔφτασε ὥς τή θυσία. Ἡ σχέση πού συνῆψε μαζί της εἶναι ἄμωμη, γιατί οἱ πιστοί ἔχουν ἐπιλεγεῖ πρό καταβολῆς κόσμου. Εἶναι σχέση ἔνδοξη, γιατί βυθίζεται καί ὁλοένα τελειοῦται ἀτελευτήτως στά ἔσχατα. Εἶναι σχέση πού ἀνακαινίζεται διαρκῶς μέ τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ καί γι' αὐτό δέν δημιουργεῖ σπῖλο ἤ ρυτίδα κ.π.ἄ. Τό προφητικό αὐτό βάθος νυμφίου-Χριστοῦ καί ἀνθρωπότητας, ἤ καλύτερα Ἐκκλησίας, φτάνει στό τμῆμα αὐτό στό ἀπόγειό του, γιατί τό σύμβολο αὐτό (βλ. τή λ. «γυνή») παρουσιάζει τελειωμένη καί πλήρη ἐκείνη τήν ἕνωση Χριστοῦ καί ἀνθρωπότητας-Ἐκκλησίας, πού προτυπώθηκε στήν ἕνωση Ἀδάμ καί Εὔας (*Γεν.* 2,24) καί καλλιεργήθηκε τόσο ἔντονα στόν προφητικό, ἀποστολικό καί πατερικό λόγο (βλ. λ.χ. τή διατύπωση τοῦ Σεβηριανοῦ «τὰ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἦν τύπος τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Χριστοῦ»).

Στήν *Ἀποκάλυψη*, ἰδιαίτερα τό σύμβολο «νύμφη» ἔχει βαρύνουσα λειτουργία. Πρίν δοῦμε τό χωρίο, πού ἔχουμε ὡς τίτλο τοῦ ἄρθρου, νά ρίξουμε μιά ματιά σέ ἄλλα σημεῖα της: Νά μνημονεύσουμε τήν ἀπέχθεια μέ τήν ὁποία ἐκφράζεται ὁ συγγραφέας της γιά τό ἀντίθετο, τό πορνικό σύμβολο τῆς γυναίκας ψευδοπροφήτιδας Ἰεζάβελ (2,20ἑξ), πού πλανᾶ τήν κοινότητα τῶν Θυατείρων. Νά μνημονεύσουμε ἐπίσης τό σύμβολο «πόρνη» Βαβυλῶνα-Ρώμη (κεφάλαια 17 καί 18), γιά τήν ὁποία πολύ ἀπαξιωτικά γράφει ἡ *Ἀποκάλυψη*: «ἀπό τό μεθυστικό κρασί τῆς πορνείας της ἔχουν πιεῖ ὅλα τά ἔθνη. Οἱ βασιλιάδες τῆς γῆς πόρνεψαν μαζί της, κι οἱ ἔμποροι ὅλου τοῦ κόσμου πλούτισαν ἀπ' τή χλιδή τῆς ἀκολασίας της» (18,3).

Ἀντίθετο μέ τά δύο πορνικά σύμβολα εἶναι τό σύμβολο «γυνή» στό κεντρικό κεφάλαιο 12. Ἐκεῖ «γυνή» εἶναι ἡ «ὠδίνουσα» Θεοτόκος καί ταυτόχρονα ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, μέ κεφαλή τό ἄρρεν τέκνο τῆς Μαρίας. «Ὁ Σατανᾶς» ὅμως, «ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος», στόχο του εἶχε νά ἀφανίσει τό τέκνο, τό ἄρρεν τῆς γυναίκας, καί μιά καί τό τέκνο της ξέφυγε τῆς ὀργῆς του, ἐκεῖνος στράφηκε κατά «τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς». Ἔκτοτε τήν καταδιώκει μέ πρωτοφανῆ λύσσα.

Ὅμως, αὐτή «ἡ νύμφη», αὐτό «τό σπέρμα» ἀπό τή μιά τελεῖ ὑπό τήν προστασία τοῦ ἀρνίου, ἀπό τήν ἄλλη ἀγωνίζεται. Βλέπει τήν προοδευτική κάθαρση τοῦ κόσμου ἀπό τό πολυώνυμο κακό καί χαίρεται καί ἀγαλλιᾶ καί προσδοκᾶ τήν ἐπαγγελθεῖσα πλήρη ἀνακαίνισή του. Στήν τελική ὅραση ἀπολαμβάνει αὐτήν τήν ἕνωση οὐρανοῦ καί γῆς, τήν κοινωνία ἀρνίου-Χριστοῦ καί νύμφης, τήν συνύπαρξη ἀρνίου καί ὁλόκληρης τῆς κτίσης, τό συνεῖναι τοῦ ἀρχέτυπου καί τῶν δημιουργημάτων.

(συνεχίζεται)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΞΗ΄
Ὁ πιστός Θεός διαλέγεται μέ τόν πιστό ἄνθρωπο

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Τό ρῆμα «πιστεύω», καί τό παράγωγό του οὐσιαστικό «πίστη», εἶχαν πάντοτε μιά πολυσημία στήν ἑλληνική καί τήν ἑβραϊκή γλωσσική παράδοση. Πάντως, ἡ ἀρχική σημασία τῶν ὅρων αὐτῶν ἦταν «ἐμπιστεύομαι» καί «ἐμπιστοσύνη» καί στήν ἑβραϊκή καί στήν ἑλληνική γλῶσσα, σημασία πού λειτουργεῖ μέχρι σήμερα. Πέραν αὐτῶν, οἱ ὅροι δήλωναν, ἐπίσης, ἀποδέχομαι κάτι ὡς ἀληθές, ἤ συμφωνῶ μέ μία ἄποψη, ἕναν λόγο.

Στή βιβλική ἱστορία ἐξαίρεται ἡ πιστότητα τοῦ Θεοῦ στίς ὑποσχέσεις του γιά σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, μετά τήν ἀνταρσία τοῦ δεύτερου καί τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τόν Θεό. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ ἀπάντηση του στό ἐρώτημα τοῦ Μωυσῆ νά μάθει τό ὄνομά του, ὅπως καταγράφεται στή μετάφραση τῶν Ο΄ μέ τή διατύπωση: «Ἐγώ εἰμι ὁ Ὤν», Ἐγώ εἶμαι ὁ ὑπάρχων, μέ τήν ἔννοια ἀκριβῶς τῆς πιστότητας στίς θεῖες ὑποσχέσεις. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ διατύπωση «ἐγώ εἰμι ὁ ὢν» ἀποδίδει, κατά τούς Ο΄, τή διατύπωση τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου «ἐχγιέ ἀσέρ ἐχγιέ», πού κατά κυριολεξία σημαίνει «εἶμαι καί θά εἶμαι αὐτός πού ἤμουν», μέ ἀναφορά δηλαδή στήν πιστότητα τοῦ Θεοῦ πρός τούς πατέρες τοῦ λαοῦ ὅτι θά εἶναι πιστός στίς ὑποσχέσεις του. Ἑπομένως δέν πρόκειται γιά τό καθαυτό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά γιά τόν τρόπο παρουσίας του στήν ἱστορία τοῦ λαοῦ του. Εἶναι ὁ ἴδιος Θεός πού ὅ,τι ὑποσχέθηκε θά τό πραγματοποιήσει. Δέν πρόκειται δηλαδή γιά τόν Θεό τῶν φιλοσόφων ἤ τῶν στοχαστῶν, ἀλλά γιά τόν Θεό τῶν σχέσεων, ὅπως θά γράψει ὁ Πασκάλ στό ραμμένο στό παλτό του σημείωμα.

Στήν *Α΄ πρὸς Κορινθίους* ἐπιστολή του ὁ ἀπόστολος Παῦλος θά μᾶς δώσει ἕναν ἐξαιρετικό ὁρισμό τῆς ἔννοιας «πίστη» μέ ἀναφορά τή θεία ἀποκάλυψη: «Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων» (*Α΄ Κορ* 11,1). Εἶναι φανερό ὅτι τά «οὐ βλεπόμενα» εἶναι οἱ θεῖες ἀποκαλύψεις πού ἐνεργοῦνται ἀπό τόν Θεό καί τίς ὁποῖες ἐμπιστεύονται οἱ πιστοί καί καθοδηγοῦνται ἀπό αὐτές. Γι᾽ αὐτό καί ὁ Παῦλος θά ὑπογραμμίσει, στήν ἴδια ἐπιστολή, ὅτι «Πιστὸς ὁ Θεὸς δι᾽ οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν» (*ib.* 1,9).

Πιστός ὁ Θεός εἶναι μία φράση πού διασώζει ἕναν ἑβραϊσμό. Ἡ πιστότητα τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ θεμελιώδη συνθήκη σχέσης μέ τόν λαό τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτή ἐκδιπλώνεται στήν ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί ἀνανεώνεται διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στή σχέση πού ἀναπτύσσεται στήν Καινή Διαθήκη, καί περαιτέρω στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Χρειάζεται μά-

λιστα νά ἀνανεώνεται σέ κρίσιμες ἱστορικές στιγμές, ὥστε νά ἐπιβεβαιώνεται κάθε φορά ὅτι πρόκειται γιά τόν ἴδιο Θεό, ὁ ὁποῖος τίς ἴδιες ὑποσχέσεις καί τίς ἴδιες ἐξαγγελίες τίς κρατάει πάντοτε. Εἶναι πιστός, εἶναι ἀψευδής, τηρεῖ τίς ὑποσχέσεις του. Ἡ πίστη αὐτή λειτουργεῖ ὡς ἐμπιστοσύνη ἀπό τή μεριά τοῦ ἀνθρώπου. Παραδίδομαι σέ αὐτόν πού τηρεῖ τίς ὑποσχέσεις του. Ἡ πρώτη ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ὑπόσχεση γιά κοινωνία μέ τόν Υἱό του, δίδεται μετά τήν ἀποκοπή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τή σχέση μαζί του, μιά κατάσταση πού τήν ὀνομάζουμε «προπατορικό ἁμάρτημα». Τότε, μᾶς λένε οἱ ἱερές Γραφές, ὁ Θεός ὑποσχέθηκε ὅτι ἕνας ἀπόγονος τῆς Εὔας θά συντρίψει τόν ἀρχίκακο διαβολέα πού παρέσυρε τόν ἄνθρωπο στήν ἀνταρσία καί ἔτσι θά ἐξαλείψει τίς συνέπειες τῆς ἁμαρτίας-ἀνταρσίας («Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν», *Γεν*. 3.15). Ἡ ὑπόσχεση ἀνανεώνεται μέ τή Διαθήκη τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ, κορυφώνεται μέ τή Διαθήκη τοῦ Σινᾶ, ἐπανέρχεται μέ τή θεολογία τῶν Προφητῶν, καί ἐπαναδιατυπώνεται μέσῳ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τό μεταίχμιο ἀνάμεσα στήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη. Ὁ Ἰωάννης θά ἀναδειχθεῖ σέ πρόδρομο τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ, θά γίνει ὁ ἐκλεκτός προφήτης πού θά ὑποδείξει τήν πραγματοποίηση τῆς ὑποσχέσεως: *ἴδε ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ*, εἶπε στούς μαθητές του καί δι᾽ αὐτῶν σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ἡ ὑπόσχεση πραγματοποιήθηκε. Ὑπάρχει πλέον ἡ δυνατότητα κοινωνίας μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό, καί αὐτό εἶναι τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία σώζει, δεδομένου ὅτι ἔργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά σώζει τή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι κατά ἠθικό τρόπο ἀλλά κατά ὑπαρξιακό. Καί σώζει ἡ Ἐκκλησία τόν ἄνθρωπο γιατί τόν ἑνώνει μέ τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή εἶναι κοινωνία τῶν ἀνθρώπων μέ τόν Υἱό. Ἔτσι γίνονται οἱ ἄνθρωποι κλητοί ἅγιοι. Ὁ Παῦλος θά ὑπογραμμίσει, στήν *Πρὸς Ἐφεσίους* ἐπιστολή του, ὅτι αὐτή ἡ σωτηρία πηγάζει ἀπό τόν Θεό, δέν εἶναι δικό μας ἔργο: «τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσῳσμένοι διὰ τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον» (*Ἐφεσ*. 2,8). Ὁ Θεός μᾶς σώζει, δέν σωζόμαστε ἀπό μόνοι μας. Καί μᾶς σώζει διά τῆς Χάριτός του. Μᾶς σώζει κατά ἕναν μυστικό τρόπο, καί μάλιστα μᾶλλον ἀπροϋποθέτως, χωρίς ἀνταλλάγματα. Χωρίς τήν πίστη, δηλαδή κατ᾽ οὐσίαν χωρίς τήν ἀπάντηση στήν κλήση γιά σωτηρία, δέν ὑπάρχει σωτηρία, ὑπάρχει ἀνταρσία.

Ξαναγυρνάω στόν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ ὁποῖος θά συνδέσει τήν πίστη τῶν χριστιανῶν μέ τήν ἐλπίδα καί τήν ἀγάπη: «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη» (*Α΄ Κορ*. 13,13). Αὐτό τό «νυνί» δέν σημαίνει τώρα δά, ἤ μέχρι τώρα, ἀλλά σ᾽ αὐτόν τόν αἰῶνα, σ᾽ αὐτόν τόν κόσμο τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου. Σ᾽ αὐτόν λοιπόν τόν αἰῶνα, σ᾽ αὐτόν τόν κόσμο, ὑπάρχει ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα καί ἡ ἀγάπη. Πίστη σημαίνει ἔχω ἐμπιστοσύνη, μέ τή βιβλική σημασία τῆς λέξης. Ὁ Θεός ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό του καί καλεῖ τόν ἄνθρωπο σέ

μία σχέση. Γιά τόν Παῦλο (καί γιά τήν Ἐκκλησία γενικότερα), πρότυπο αὐτῆς τῆς ἐμπιστοσύνης, δηλ. τῆς παραδόσεως στήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ Ἀβραάμ. Πίστη σημαίνει λοιπόν ἐμπιστοσύνη. Καί σημαίνει ἐπίσης ἡ πίστη ὑπόσταση ἐλπιζομένων πραγμάτων. Δηλαδή, πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν πράγματα τά ὁποῖα ὑφίστανται, ὑπάρχουν: «πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Ἡ πίστη γεννάει πράγματι τήν ἐλπίδα. Ἐάν δέν ἐμπιστευθῶ δέν μπορῶ νά ἐλπίζω ὅτι θά ἔρθει κάτι πού ὑπάρχει. Τό σπουδαιότερο πού θά ἔρθει καί πού ὑπάρχει εἶναι ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου. Ἐμπιστεύομαι τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ πού φανερώθηκε μέσα στήν ἱστορία, ἐλπίζω σ᾽ αὐτό πού ἔχει ἀναγγείλει, ὅτι ἔχει νικηθεῖ ὁ θάνατος, καί ὁδηγοῦμαι πρός τήν ἀγάπη, πρός ἕναν τρόπο ὑπάρξεως πού ὀνομάζεται ἀγάπη. Γι᾽ αὐτό καταλήγει ὁ στίχος μέ τό «μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη», τό σπουδαιότερο πού παραμένει εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀλλά ἐπίσης χρειάζεται νά διευκρινιστεῖ ὅτι γιά τόν Παῦλο ἡ πίστη δέν εἶναι μιά ἀφηρημένη ἔννοια, ἀλλά μιά ἐνεργούμενη συνθήκη διά τῆς ἀγάπης, ὅπως τό ἐπισημαίνει στήν *Πρὸς Γαλάτας* ἐπιστολή του: «πίστις δι᾽ ἀγάπης ἐνεργουμένη» (*Γαλ.* 5,6).

Στήν αὐγή τῆς ἱστορίας ὁ Θεός ζήτησε ἀπό τόν ἄνθρωπο τή συνεργασία γιά νά ὁλοκληρώσει τή δημιουργία του, δηλ. γιά νά ἀνυψώσει τόν ἄνθρωπο στόν τόπο τῆς θεότητας, στή θεία ὁμοίωση. Τότε ὁ ἄνθρωπος δέν ὑπάκουσε στή θεία ὑπόδειξη, προτιμώντας νά ἀντλήσει ζωή ἀπό τόν ἑαυτό του ἀντί νά συνδεθεῖ μέ τήν πηγή τῆς αἰώνιας ζωῆς, τόν Θεό. Ἡ ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. τό λάθος του, διορθώθηκε μέ τήν ἐμφάνιση στήν ὕπαρξη τῆς Παρθένου Μαρίας, ἡ ὁποία ὑπάκουσε στήν κλήση τοῦ Θεοῦ νά συνεργαστεῖ γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ ἀνθρώπου σέ εἰκόνα καί ὁμοίωση Θεοῦ. Ὁ ἐρχομός στήν ὕπαρξη τῆς Θεοτόκου ἐντάσσεται στό προαιώνιο σχέδιο τῆς θείας βούλησης γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, κατά ὁμόλογο τρόπο μέ τό σχέδιο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτή τή συνθήκη καταγράφει ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Σέ [τὴν Μαριάμ] προγνοὺς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἀξίαν, ἠγάπησε, καὶ ἀγαπήσας προώρισε, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε». Καί συμπληρώνει ὁ ἅγ. Νικόλαος Καβάσιλας ὅτι ἡ συμπερασματική ἁγιογραφική διατύπωση ὅτι ὅσα «ἐποίησε» ὁ Δημιουργός ἦταν «καλὰ λίαν» (*Γεν.* 1,31), ἀναφερόταν στό πρόσωπο τῆς Παναγίας: «Ὥστε ἐξεῖναι εἰπεῖν ὡς ἦν ὁ Θεὸς περὶ αὐτῶν ἐξήνεγκε ψῆφον καλὰ προσειπὼν καὶ καλὰ διαφερόντως εὐφημία τῆς Παρθένου» [Ὥστε μποροῦμε νά ποῦμε πώς ἡ κρίση πού διατύπωσε ὁ Θεός λέγοντας ὅτι τά δημιουργήματά του εἶναι καλά καί καλά λίαν, ἀποτελοῦσε ἐγκώμιο τῆς Παρθένου]. Ἡ συμφωνία τῆς Θεοτόκου νά δεχθεῖ τήν «ἄνευ σπορᾶς» σάρκωση τοῦ Λόγου, καί νά τόν κυοφορήσει, μέ τό «γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου», θεωρεῖται «τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον». Ἡ ἴδια μάλιστα ἔχει πλήρη συνείδηση τοῦ κορυφαίου γεγονότος, ὅπως ἐκφράζεται στόν χαιρετισμό της πρός τήν Ἐλισάβετ: «Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί» (*Λουκ.* 1,48).

«Στῶμεν καλῶς ...» στή θεία Λειτουργία

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἐρώτηση: *«Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου ...». Γνωρίζουμε τήν ἱστορία τῆς φράσης; Ἀπό ποῦ προέρχεται καί τί σημαίνει;*

Χ.Σ.

Πρόκειται περί διακονικοῦ παραγγέλματος πού ἐκφωνεῖται πρός τόν λαό μετά τήν ἀπό ὅλο τό ἐκκλησίασμα ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως («Πιστεύω»). Ἡ προτροπή αὐτή προηγεῖται τοῦ μεταξύ τοῦ ἱερέα καί τῶν πιστῶν διαλόγου καί τῆς εὐχῆς τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς, κατά τήν ὁποίαν πραγματοποιεῖται ὁ καθαγιασμός τῶν τιμίων δώρων. Κατά μίαν ἄποψη, πού στηρίζεται στή μαρτυρία πλειάδος χειρογράφων, στό «Στῶμεν καλῶς ...» αἴρεται καί σείεται ὁ ἀέρας ὑπεράνω τῶν Δώρων[1]. Ἡ πράξη αὐτή, μᾶλλον γιά λόγους πρακτικούς, ἔχει ἐπικρατήσει νά γίνεται κατά τήν ὥρα πού ἀπαγγέλλεται τό «Πιστεύω»[2]. Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης γράφει ὅτι τά θεῖα δῶρα εἶναι καλυμμένα μέχρι τήν ὁλοκλήρωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως[3].

Ἡ φράση «Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου ...» δέν εἶναι βιβλική κατά λέξη. Ἡ ἐκκλησιαστική, βεβαίως, παράδοση τή συνέδεσε μέ τόν Μιχαήλ τόν «ἀρχιστράτηγο δυνάμεως Κυρίου»[4], τόν ἄρχοντα τόν μέγα[5], τόν «διαπρεπέστατο ταξίαρχο τῶν ἀσωμάτων Δυνάμεων»[6], ὁ ὁποῖος κατά τήν πτώση τοῦ Ἑωσφόρου[7] πρωτοστάτησε ὥστε νά ἑνωθοῦν οἱ ἄγγελοι κατά τῶν σκοτεινῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων[8]. «Ἰδὼν γὰρ τόν ἀποστάτην πεσόντα, συνήγαγε τοὺς τῶν ἀγγέλων χορούς, καί εἰπὼν Πρόσχωμεν, ὕμνησε μετὰ φωνῆς τὸν τῶν ὅλων Κύριον, ὡσανεὶ λέγων· ὅτι πρόσχωμεν ἡμεῖς οἱ κτιστοὶ γεγονότες, τὶ πεπόνθασιν οἱ μεθ' ἡμῶν μέχρι τοῦ νῦν φῶς ὑπάρχοντες καὶ νῦν γεγονότες σκότος. Ἡ τοιαύτη οὖν συγκρότησις ὠνομάσθη Σύναξις τῶν ἀγγέλων, τουτέστι προσοχὴ καὶ ὁμόνοια καὶ ἕνωσις»[9].

Αὐτό ἀκριβῶς τό πνεῦμα προσοχῆς καί ὁμόνοιας τῶν ἀγγέλων ἔγινε λειτουργικός λόγος γνωστός ἀπό τόν 4ο μ.Χ. αἰ. μέ διάφορες παραλλαγές πρό τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς καί στόχο τήν πνευματική ἐγρήγορση καί ἀνάταση τῆς ψυχῆς κατά τήν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Στή θεία Λειτουργία τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, ἡ πρό τῆς Ἀναφορᾶς σχετική διατύπωση ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὀρθοὶ πρὸς Κύριον μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἑστῶτες ὦμεν προσφέρειν»[10]. Στή θεία Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τό σχετικό παράγγελμα ἔχει ὡς ἑξῆς: «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν εὐλαβῶς, στῶμεν μετὰ φόβου καὶ κατανύξεως, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν Ἀναφοράν»[11].

Στίς Λειτουργίες Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καί Μεγάλου Βασιλείου φαίνεται ὅτι ἀρχικά, τουλάχιστον ἕως τά τέλη τοῦ 8ου αἰ., ὑπῆρχε μόνο τό «Στῶμεν καλῶς»[12]. Αὐτή ἡ διατύπωση καί συγκεκριμένα, ὅπως λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος σέ θεολογικό του κείμενο, «Ὀρθοὶ στῶμεν καλῶς οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ νενομοθέτηται». Εἶναι, δηλαδή, γνωστή ἀπό παλαιά, ὄχι ἁπλά καί τυχαῖα. Ἐμπνέεται μάλιστα ἀπό τόν ἀποστολικό λόγο «τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε»[13], προκειμένου νά ἀναδείξει «τὴν ἰσχὺν τῶν ἔνδον λογισμῶν»[14], τή δύναμη δηλαδή πού χρειάζεται γιά νά μήν ὑποταχθοῦν στούς πειρασμούς οἱ λογισμοί κατά τή διάρκεια τῆς θείας Λειτουργίας.

Στή θεία Λειτουργία, τονίζει ὁ ἱερός Πατήρ, ὁ ἄνθρωπος εἶναι σάν νά βρίσκεται στόν οὐρανό: «πλησίον ἑστὼς τοῦ θρόνου τῆς δόξης καὶ μετὰ τῶν Σεραφείμ ἱστάμενος»[15]. Γι' αὐτό καί τό «ὀρθοὶ στῶμεν καλῶς» σημαίνει νά ἀνορθώσουμε τούς συρόμενους κάτω στή γῆ λογισμούς καί «ὀρθὴν ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ παραστῆσαι δυνηθῶμεν ἡμῶν τὴν ψυχήν»[16]. «Τὸ γὰρ καλῶς ἑστάναι» δέν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρά τό νά στέκεται ὁ ἄνθρωπος μπροστά στόν Θεό «μετὰ φρίκης καὶ τρόμου, μετὰ νηφούσης καὶ ἐγηγερμένης ψυχῆς»[17]. Τήν ὥρα τῆς Λειτουργίας ἀξιώνεται ὁ ἄνθρωπος νά ἀνυμνεῖ μέ τούς ἀγγέλους «τὸν κοινὸν ἁπάντων Δεσπότην». Γι' αὐτό, τόν χρόνο ἐκεῖνο νά μήν εἶναι κανείς ἀπρόθυμος στή μυστική ὑμνωδία. Νά εἶναι ἐλεύθερος ὁ νοῦς του ἀπό τούς βιοτικούς λογισμούς καί τά γήινα πράγματα[18].

Τήν ἑρμηνευτική προσέγγιση τοῦ «Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετά φόβου…», συνεχίζουν μεταγενέστερα καί ἄλλοι Πατέρες στήν προσπάθειά των νά δώσουν τό βαθύτερο νόημα τῆς θείας Λειτουργίας. Στήν παράδοση αὐτή κυριαρχοῦν δύο ἀπόψεις.

Σύμφωνα μέ τήν μία ἄποψη, ἡ ἐν λόγῳ διακονική προτροπή συνδέεται μέ τό «Σύμβολο τῆς Πίστεως» πού προηγεῖται. Στό πνεῦμα αὐτό, κινεῖται ὁ ἱερός Καβάσιλας (14ος αἰ.), ὁ ὁποῖος κάνει λόγο γιά τήν ὁμολογία τῆς πίστης. «Ἐπὶ τῆς ὁμολογίας, φησί, ταύτης στῶμεν, μὴ διὰ πιθανολογίαν αἱρετικῶν σαλευώμεθα. Στῶμεν μετὰ φόβου, ὅτι πολὺς ὁ κίνδυνος τοῖς ἀμφιβολίαν τινὰ τῆς πίστεως ταύτης ἐν τῇ ψυχῇ δεξαμένοις»[19]. Ἐπειδή, δηλαδή, πολλοί εἶναι αὐτοί πού ἀμφισβητοῦν τή γνησιότητα τῆς πίστης, γι' αὐτό χρειάζεται νά εἴμαστε σταθεροί στήν ἀλήθεια[20], καί «μακρὰν αἱρέσεων, σχισμάτων καὶ αὐθαιρέτων γνωμῶν»[21].

Σύμφωνα μέ τή δεύτερη κατανόηση τοῦ «Στῶμεν καλῶς …», οἱ ὑπομνηματιστές Πατέρες τῆς θείας Λειτουργίας ἀκολουθοῦν κατά βάσιν τήν ἑρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ἡ προτροπή αὐτή, δηλαδή, ἀφορᾶ γενικότερα τήν ἐσωτερική στάση τοῦ πιστοῦ κατά τήν τέλεση τῆς θείας μυσταγωγίας. Ὁ Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως (8ος αἰ.) κάνει λόγο γιά τήν προσοχή τοῦ νοῦ μας κατά τήν ὥρα «τῆς μυστικῆς ζωοθυσίας» (θυσία πού προσφέρει τή ζωή)[22]. Ὁ Θεόδωρος Ἀνδίδων (11ος αἰ.) συνδέει τό

«στῶμεν καλῶς ...» μέ ὅσα θά συμβοῦν παρακάτω κατά τή θεία Λειτουργία. Σημειώνει δέ ὅτι βλέποντες τόν Θεάνθρωπο νά πάσχει, πρέπει νά εἴμαστε σέ κατάσταση ἐπαγρύπνησης πνευματικῆς καί προοπτικῆς ἐσχατολογικῆς: «οὕτω στῶμεν νηφότως καὶ εὐσταθῶς, ὅπως ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀταραξίᾳ τῶν κάτωθεν λογισμῶν ταῦτα προσφέροντες ἢ ἀναφέροντες, καταξιωθῶμεν ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν θείαν ἀνάστασιν»[23].

Ἱστορικά, λοιπόν, τό «Στῶμεν καλῶς ...» εἶναι γνωστό ἀπό τόν 4ο μ.Χ. αἰ. Συνδέεται μέ τήν κατά τοῦ Ἑωσφόρου στάση τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ καί κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Εἶναι ἐνταγμένο μετά τό Σύμβολο τῆς Πίστεως καί πρό τοῦ κειμένου τῆς εὐχῆς τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς. Ὡς διακονική προτροπή, παραδίδεται μέ διάφορες παραλλαγές στίς Λειτουργίες τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καί τῶν ἁγίων Ἰωάννου Χρυσοστόμου καί Μεγάλου Βασιλείου. Στήν ἑρμηνευτική λειτουργική μας παράδοση ἐκφράζει τήν ὁμολογία τῆς πίστης καί τήν σταθερότητα σ' αὐτήν. Κατ' ἄλλην προσέγγιση ἀποτελεῖ προτροπή γιά πνευματική ἐγρήγορση καί προσανατολισμό ἐσχατολογικό, φόβο Θεοῦ, ἀνάταση τοῦ νοῦ καί ἀποδέσμευση ἀπό τά βιοτικά πράγματα κατά τήν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. *Θεία Λειτουργία κατά τήν τάξιν τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου*. Σύντομα Σχόλια, Ἅγιον Ὄρος: Ἱ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου 2020, σ. 162. Πρβλ. Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία*, *PG* 98:425D-428C. **2.** Βλ. *Ἱερατικόν ...*, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία ³2000, σ. 127-128. **3.** Συμεών Θεσσαλονίκης, *Περὶ τοῦ θείου Ναοῦ*, *PG* 155:732C. **4.** *Ἰησ. Ναυῆ* 5,14. **5.** *Δαν.* 12,1· 10,21. **6.** Συναξάριο 8ης Νοεμβρίου. Βλ. καί Γερβάσιος Χ. Παρασκευόπουλος (Ἀρχιμ.), *Ἑρμηνευτική ἐπιστασία τῆς θείας Λειτουργίας*, Πάτρα ²2005, σ. 395. **7.** Βλ. *Ἡσ.* 14,14. **8.** Βλ. *Ἀποκ.* 12,7-9. **9.** Συναξάριο 8ης Νοεμβρίου. **10.** *Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων*, Sources Chrétiennes 336, 176 (=*PG* 1:1092A). **11.** Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Θεία Λειτουργία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου* [Κείμενα Λειτουργικῆς 5], Θεσσαλονίκη 1977, σ. 56. **12.** Βλ. Stefano Parenti e Elena Velkonska, *L'Eucologio Barberini gr. 336*, Roma 2000, σ. 64,76. **13.** *Ἑβρ.* 12,12. **14.** Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἀκαταλήπτου, Πρὸς τοὺς Ἀνομοίους*, Λόγος τέταρτος, *PG* 48:734ε΄. **15.** *Αὐτ.* **16.** *Αὐτ.* **17.** *Αὐτ.* Βλ. καί Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς, «Ἑρμηνευτικά ζητήματα τῆς θείας Λειτουργίας», *Λειτουργικές Μελέτες ΙΙ*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς 2011, σ. 195. **18.** Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *ὅ.π.* **19.** Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*, Sources Chrétiennes 4bis, 168 (=*PG* 150:421D-424A). **20.** Βλ. Π.Ἰ. Σκαλτσῆς, *ὅ.π.*, σ. 153. **21.** Γερβάσιος Χ. Παρασκευόπουλος (Ἀρχιμ.), *ὅ.π.*, σ. 395. **22.** Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *ὅ.π.*, *PG* 98:428C. **23.** Θεοδώρου Ἀνδίδων, *Προθεωρία Κεφαλαιώδης*, *PG* 140:444D. Βλ. Π.Ἰ. Σκαλτσῆς, *ὅ.π.*, σ. 153-154.

Κυριακή μετά τήν Ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἱ.Μ. Πειραιῶς

Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι.

(*Μάρκ.* 8, 34).

Ὁ Κύριος μέσα στό πλαίσιο τῆς ἄπειρης ἀγάπης Του πρός τόν ἄνθρωπο, τέτοιας πού Τόν ὁδήγησε πάνω στόν Σταυρό, μᾶς καλεῖ νά Τόν ἀκολουθοῦμε, πού σημαίνει ἀφ' ἑνός ὅτι ἡ πορεία μας μακριά ἀπό Ἐκεῖνον εἶναι λανθασμένη, ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ Ἴδιος εἶναι ἡ σωτηρία μας.

1. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Κυρίου κατ' ἀρχάς συνιστᾶ μία χαρισματική κατάσταση, διότι πραγματοποιεῖται μόνο μέ τή δύναμη τοῦ Ἴδιου – «χωρίς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» εἶπε. Αἰτία εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος πληγωμένος ἀπό τήν ἁμαρτία του καί τήν ὑποδούλωσή του στόν διάβολο ἀδυνατεῖ νά δεῖ τήν ἀλήθεια τῆς σωτηρίας του –ποιός εἶναι ὁ Θεός του– ἀλλά ἀδυνατεῖ περισσότερο καί νά πραγματοποιήσει τό ὁποιοδήποτε βῆμα πρός τήν κατεύθυνση αὐτή. Ὁ Κύριος λοιπόν ἔρχεται στόν κόσμο καί ὄχι μόνο τοῦ ἀνοίγει τά μάτια γιά τόν ὀρθό προσανατολισμό του, ἀλλά τόν ἐντάσσει μέσα στόν ἑαυτό Του, ὥστε μέ τή δική Του δύναμη νά βρεῖ τόν βηματισμό του. Ἄν δέν συνέβαινε αὐτό κι ὁ Κύριος μᾶς ἄφηνε μόνους μας νά Τόν ἀκολουθήσουμε, δέν θά διέφερε ἀπό ἄλλους τυράννους τῆς ἀνθρωπότητας, πού θά «ἔπαιζε» καί θά «διασκέδαζε» μαζί μας λόγῳ τῆς αὐτονόητης ἀδυναμίας μας.

2. Ἡ ἔνταξή μας αὐτή μέσα στόν Κύριο, διά τῆς ὁποίας εἰσέρρευσαν σ' ἐμᾶς οἱ δυνάμεις Του, ὥστε νά ζοῦμε σάν Ἐκεῖνον, πραγματοποιήθηκε μέ τήν ὅλη ζωή Του, κυρίως ὅμως μέ τή Σταυρική Του θυσία. Διότι στόν Σταυρό καταργήθηκε τό σῶμα τῆς ἁμαρτίας καί ἔτσι ἐν Χριστῷ εἰσήλθαμε στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τή συγκλονιστική αὐτή προσφορά καί δωρεά ἀποκτοῦμε καί γευόμαστε ἀπό τή στιγμή πού ἐν πίστει εἰσερχόμαστε στό ζωντανό σῶμα Του, τήν Ἐκκλησία, βαπτιζόμενοι, χριόμενοι, μετέχοντας ἐν μετανοίᾳ στό σῶμα καί τό αἷμα Του στή Θεία Εὐχαριστία.

3. Ἡ κλήση λοιπόν νά ἀκολουθήσουμε τόν Χριστό γίνεται, ἀφοῦ μᾶς ἔδωσε τίς δυνατότητες γιά κάτι τέτοιο. Κι εἶναι σημαντική ἡ ἐπισήμανση ὅτι ἡ κλήση αὐτή γίνεται σέ χρόνο διαρκείας: «ἀκολουθείτω μοι». Νά ἀκολουθοῦμε τόν Χριστό πάντοτε καί χωρίς διακοπές. Ὅπως εἶναι ἀδιανόητο τό χέρι ἤ τό πόδι νά μήν ἀκολουθοῦν τήν κίνηση τοῦ σώματος, κατά τόν ἴδιο τρόπο εἶναι ἀδι-

ανόητο γιά ἕνα μέλος πιά τοῦ Χριστοῦ νά μήν ἀκολουθεῖ τόν Χριστό. Μέ τήν ἀποκάλυψη μάλιστα τοῦ Ἴδιου ὅτι κάθε μή ἀκολουθία Του δέν ἀποτελεῖ ἁπλή στάση, ἀλλά ὀπισθοδρόμηση καί ἐναντίωσή Του. «Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει».

4. Ἡ ἀκολουθία Του ὅμως ἔχει προϋποθέσεις πού θέτει ὁ Ἴδιος.

α) «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν». Ὁ Θεός δέν μᾶς ἐκβιάζει. Μᾶς δίνει τήν ὥθηση, παρακολουθεῖ τήν πορεία μας, ἀλλά δέν μᾶς ὑποκαθιστᾶ. Διότι μᾶς δημιούργησε ἐλεύθερους. Τόν τελευταῖο λόγο γιά τή σωτηρία του δηλαδή τόν ἔχει ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, λοιπόν δέν μπορεῖ ποτέ νά ἐφησυχάσει καί νά ἐπαναπαυθεῖ. «Ὁ Θεός δέν μᾶς ἔδωσε ἁπλῶς ἐλευθερία. Χάραξε τήν ἐλευθερία μέσα μας» (ὅσιος Πορφύριος). Ἡ χριστιανική πίστη ἀναπτύσσεται μέσα στόν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας.

β) «Ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν». Πρόκειται περί τοῦ ἐγωιστικοῦ ἑαυτοῦ πού «τραβάει» τόν ἄνθρωπο στά πάθη τῆς φιληδονίας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς φιλοδοξίας – ὅ,τι ἀπομακρύνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τόν Θεό. Ὁ Χριστός δηλαδή μπορεῖ νά μᾶς ἀπάλλαξε μέ τή χάρη τοῦ βαπτίσματος ἀπό τήν ἀναγκαστική ροπή τῆς ἁμαρτίας, δέν μᾶς κατήργησε ὅμως τήν ἐλευθερία. Τό τρεπτό τῆς θελήσεώς μας ἐξακολουθεῖ καί ὑφίσταται, συνεπῶς ἐναπόκειται σέ ἐμᾶς ἄν θά ἐπιβεβαιώνουμε τή ζωή μας ὡς ἀκόλουθοι τοῦ Χριστοῦ ἤ τῶν παθῶν μας. Ὁπότε ἀπαιτεῖται νά ἀσκοῦμε «βία» στόν ἑαυτό μας γιά νά πορευόμαστε στά χνάρια Ἐκείνου. «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βιάζεται καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν». Ἔτσι ὁ πιστός βρίσκεται ἀδιάκοπα σέ μία πνευματική ἔνταση. Ἡ νήψη ὡς ἐγρήγορση εἶναι τό κύριο χαρακτηριστικό του, ἀκόμη καί στίς πτώσεις του στήν ἁμαρτία. «Ὁσάκις ἂν πέσης, ἔγειραι καὶ σωθήσῃ».

γ) «Καὶ ἀράτω τὸν σταυρόν αὐτοῦ», ἡ συσταύρωσή μας δηλαδή μέ Ἐκεῖνον, ὅπως τό διατυπώνει κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ ἐν ἐμοὶ Χριστός» – ἀκολουθία τοῦ Χριστοῦ μέ παράκαμψη τοῦ Σταυροῦ Του δέν ὑφίσταται. Καί τί σημαίνει ἄρση τοῦ σταυροῦ γιά ἐμᾶς; Ζωή, ὅπως τοῦ Κυρίου, ἀπόλυτης ὑπακοῆς στόν Θεό, θυσιαστικῆς ἀγάπης στόν συνάνθρωπο, ταπείνωσης ὡς πρός τόν ἑαυτό. Αἴρω τόν σταυρό μου δηλαδή θά πεῖ ὅτι κάνω κέντρο τῆς ζωῆς μου τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ζώντας τή φυσιολογία τῆς ἀγάπης πρός τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπο.

Ἡ χριστιανική πίστη μᾶς καλεῖ σέ μία συνεχῆ ὑπέρβαση τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιά νά βρισκόμαστε στήν ἀτμόσφαιρα τῆς χαρισματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου μας. Ὁ χριστιανισμός δέν εἶναι εὔκολη ὑπόθεση, ἀλλά γίνεται καί εὔκολη γιατί μᾶς δυναμώνει ὁ παντοδύναμος Κύριος.

Κυριακή Δ΄ Λουκᾶ

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
πρ. Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ἀδελφοί μου, κάθε Ὀκτώβριο μᾶς περιμένει ἡ παραβολή τοῦ γεωργοῦ ὁ ὁποῖος ἐμπιστεύεται τόν σπόρο του σέ διάφορα ἐδάφη, ὁπότε ἀνάλογη εἶναι καί ἡ καρποφορία. Ἡ Ἐκκλησία μας ὅρισε νά διαβάζεται αὐτή ἡ περικοπή κατά τήν ἐποχή ὅπου ἀρχίζουν οἱ ἀγροτικές ἐργασίες, ἔτσι ὥστε νά μᾶς δώσει πιό ἄμεσες ἀφορμές νά ὠφεληθοῦμε. Βέβαια, γιά πολλούς αἰῶνες ἡ ζωή ἦταν κυρίως ἀγροτική, ὁπότε ὅλοι διατηροῦσαν στενή ἐπαφή μέ τίς διαδικασίες ὀργώματος, σπορᾶς, φροντίδας, καί καρποφορίας. Ὅλοι γνώριζαν γιά ποιό πρᾶγμα μιλᾶ ἡ σημερινή ἱστορία, διότι κανείς δέν ζοῦσε σέ ἀπόσταση ἀπό τή φύση.

Σήμερα τά πράγματα εἶναι τόσο διαφορετικά... Οἱ ἐνήλικες δέν ἔχουμε ἐπαφή μαζί της καί τά παιδιά μας σχεδόν δέν ἔχουν γνώση πῶς παράγονται τά διάφορα προϊόντα. Ὁ ἀστικός πληθυσμός χρησιμοποιεῖ τή φύση μόνο γιά ξεκούραση καί ἀνανέωση, καί οὔτε κἄν ὅλοι μας. Αὐτές οἱ ἀλλαγές ἴσως νά μᾶς δείχνουν ὅτι χρειαζόμαστε μεγαλύτερη ἐμβάθυνση προκειμένου νά συλλάβουμε τά νοήματα τῆς παραβολῆς, τά ὁποῖα ἄλλωστε ὁ Ἴδιος ὁ Χριστός ἀνέλυσε. Συγκεκριμένα:

Ἡ ἐξοικείωση μέ τή γῆ καί μέ τούς ἀργούς ρυθμούς της ἔκανε τόν ἄνθρωπο τοῦ παρελθόντος πιό ὑπομονετικό. Ἐπιπλέον, δέν ὑπῆρχαν οἱ σημερινές ἄφθονες *διασπάσεις τῆς προσοχῆς*, οἱ ὁποῖες γεννοῦν ἀνυπομονησία. Στήν ἐποχή μας ἔχει ἀλλάξει ὁ ὑποκειμενικός μας χρόνος – ἀδημονοῦμε γιά τήν ἑπόμενη ἐνέργεια καί γιά τό ἑπόμενο ἐρέθισμα, βιώνουμε ὡς ἀφόρητη τήν ἀναμονή, καί ἀπελπιζόμαστε εὔκολα ἄν δέν βλέπουμε ἄμεσα ἀποτελέσματα.

Ὅμως, ὅπως καί στή φύση ἔτσι καί στό χωράφι τῆς ψυχῆς μας, ἀπαιτεῖται *ὑπομονή* γιά τήν καρποφορία. Τό ἀναφέρει καί ὁ Χριστός στήν ἐξήγησή Του, ὑπενθυμίζοντάς μας τήν ἀνάγκη νά ξέρουμε νά περιμένουμε καί νά ἐργαζόμαστε μυστικά μέσα στήν καρδιά μας, νά μήν ἀποθαρρυνόμαστε ἀπό τίς ἀποτυχίες, νά προσμένουμε τήν βοήθεια τῆς Χάρης ἡ ὁποία θά καταφθάνει ὅποιες φορές καί μέ ὅποιον τρόπο ἡ ἀγάπη καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ κρίνουν. Ἄν, λοιπόν, γινόμαστε παιδιά τῆς ἐποχῆς μας καί στήν πνευματική ζωή, τότε ἀπογοητευόμαστε μέ τήν ἀργή πνευματική μας πρόοδο, καί ἔτσι ὑποστρέφουμε στά ἴδια πάθη, ἀκυρώνοντας τόν ἀγῶνα μας.

Ἕνα ἄλλο ἐρώτημα πού θέτει ἡ σημερινή περικοπή εἶναι: Τί κάνει τά «ἐδάφη» νά εἶναι διαφορετικά; Γιατί κάποιοι ἀλλάζουν εὔκολα καί ἄλλοι ὄχι; Ὁπωσδήποτε αὐτές οἱ διαφορές

πάντοτε ὑπῆρχαν, ὅπως μᾶς δείχνει ἡ παραβολή, ἀλλά μήπως ἄραγε ἐπιδρᾶ σέ αὐτές καί ἡ ἐποχή μας;

Ὁ Χριστός παρουσίασε ὡς αἴτια τῆς ἀκαρπίας τά ἑξῆς:

• *Τά βήματα τῶν περαστικῶν*. Ποιοί εἶναι οἱ «περαστικοί» ἀπό τήν ψυχή μας; Ποιά πατήματα δέν ἀφήνουν τόν σπόρο νά καρπίσει, ἴσως καί νά τόν καταστρέφουν κιόλας; Μά, τά *πάμπολλα καί ἄσχετα ἐρεθίσματα* τά ὁποῖα κατακλύζουν τόν ἐσωτερικό μας κόσμο.

Ὅλοι ἔχουμε ἀνάγκη νά ἐνημερωνόμαστε γιά ὅσα συμβαίνουν, ὅμως εἶναι φανερό ὅτι σήμερα τά πράγματα βρίσκονται στό ἄλλο ἄκρο. Χιλιάδες εἰδήσεις, ἀλλά καί ψευτοειδήσεις, εἰσέρχονται χωρίς ἔλεγχο στήν ψυχή μας, δημιουργώντας θόρυβο καί σύγχυση. Ἡ διάσπαση αὐτή προφανῶς εἶναι ἐντελῶς ἀφιλόξενη γιά τά λόγια τοῦ Θεοῦ. Μάλιστα ὁ Χριστός βλέπει καί δραστηριότητα τοῦ διαβόλου ἐδῶ – εἶναι ὁ πονηρός πού χρησιμοποιεῖ τούς «περαστικούς» γιά νά κάνει τή δουλειά του.

• *Οἱ πέτρες, μέ τήν ἔλλειψη χώματος*. Ἀρχικά μέ χαρά δέχονται τά λόγια, ὅμως δέν ὑπάρχει ὑποδομή. Δέν ἔχουν οἱ ψυχές αὐτές βάσεις γιά νά ὑποστηρίξουν αὐτό πού ἄκουσαν. Οἱ βάσεις πού λείπουν ἐνδέχεται νά εἶναι *γνωστικές* (δηλαδή νά τούς λείπει κατήχηση καί στοιχειώδης γνώση, ἤ νά ἔχουν ἐσφαλμένες ἰδέες περί τοῦ Θεοῦ), ἴσως ὅμως καί *συναισθηματικές* (εἶναι παρορμητικοί, ἤ παρασύρονται εὔκολα, ἤ στήν πρώτη δυσκολία ξεχνοῦν).

Ἀδελφοί μου, αἰσθανόμαστε ὅλοι ὅτι πλέον βρισκόμαστε σέ μιά κοινωνία ἀναλφάβητων πνευματικά καί θεολογικά. Ἀπουσιάζει ἀπό τίς ψυχές μιά ἰκμάδα, ἡ «ὑγρασία» ἐκείνη πού θά μποροῦσε *νά συντρέξει τή ζωή στήν ἄνθισή της, νά δώσει ἐλπίδα καί κίνητρο, νά ὠθήσει λίγο βαθύτερα τά πράγματα, πιό πέρα ἀπό τήν πρώτη συγκίνηση*. Τί νά συμβαίνει ἄραγε; Μήπως φοβόμαστε τό ἄγνωστο καί βολευόμαστε μέ τό γνωστό; Μήπως προτιμοῦμε νά εἴμαστε ἐπιφανειακοί γιά νά μήν ἀντικρίσουμε τά βάθη μας; Μήπως μᾶς ἀρέσει νά συγκινούμαστε ἀλλά κατόπιν δέν θέλουμε νά μπεῖ βαθιά ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ *σάν νυστέρι*;

• *Τά ἀγκάθια πού πνίγουν*. Ὁ Χριστός χρησιμοποίησε αὐτή τήν μεταφορά γιά νά περιλάβει τίς μέριμνες, τά πλούτη, τίς ἀπολαύσεις. Ὅλα ἐτοῦτα πνίγουν τόν σπόρο τοῦ Θεοῦ. Στήν ἐποχή μας δέ, ἀκόμη περισσότερο: ἀναρίθμητες οἱ μέριμνες, καταναλωτική ἡ νοοτροπία, ἐφευρετικές οἱ ἀπολαύσεις. Τό ἄγχος γιά τό μέλλον μᾶς κάνει φιλάργυρους, ἀναζητώντας νά κατασιγάσουμε τό ἄγχος γινόμαστε φιλήδονοι. Τί σημαίνει ὅτι τά πάθη μας καί οἱ ἀφορμές τους γίνονται ἀγκάθια; Ἐννοεῖ πώς *ὁ πόνος πού προκαλοῦν τελικά εἶναι μεγαλύτερος ἀπό τήν εὐχαρίστηση πού δίνουν*. Καί, φυσικά, δέν ἀφήνουν χῶρο γιά καρποφορία τοῦ οὐρανοῦ.

Ἄν ἡ ἐξήγηση τῆς παραβολῆς ἴσχυε στήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ, σήμερα εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀληθινή. Οἱ συνθῆκες τῆς ἐποχῆς μας τήν κατέστησαν καθρέφτη της. Ἀποστολή δική μας τώρα εἶναι νά καταστήσουμε τήν ψυχή μας καρποφόρο ἀγρό καί ἀνθισμένο κῆπο.

Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXIV)
Ἡ συνοδικότητα στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας (Δ΄)

Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

Ὁλοκληρώνοντας μία ἀκροθιγῆ καί ἀσφαλῶς ἀτελῆ ἐκκλησιολογική παρουσίαση τοῦ θέματος τῆς συνοδικότητας ἀπό τήν πλευρά τῶν ἱερῶν κανόνων, θά ἐπικεντρωθοῦμε στό ζήτημα τῆς σχέσης ἀνάμεσα στόν πρόεδρο καί τά μέλη μίας συνόδου, ὅπως αὐτό ἀποτυπώνεται στόν 34ο Ἀποστολικό Κανόνα πού ἐκφράζει τό ἰδανικό τῆς ὁμοφωνίας τό ὁποῖο παρουσιάστηκε στό προηγούμενο σημείωμα. Τό ζήτημα αὐτό ἀφορᾶ μέν τήν συνοδικότητα τῶν ἐπισκόπων, ὡστόσο, δέν εἶναι ἁπλῶς πρακτικό ἤ ὀργανωτικό. Δέν ἀποβλέπει δηλαδή μόνο στήν εὔρυθμη διακυβέρνηση τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἐκφράζει κάτι πολύ σημαντικό ἐκκλησιολογικά, ἤτοι τήν ὀντολογική σχέση τῶν πολλῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν (ἐπισκοπῶν), στίς ὁποῖες πραγματώνεται πλήρως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ὡς πρός αὐτήν τήν μία ἤ ὅλη Ἐκκλησία.

Ἡ ὁμοφωνία ἤ ὁμόνοια τῶν ἐπισκόπων, ἡ ὁποία ἐκφράζει οὐσιαστικά τήν κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν τους, εἶναι ὁ σκοπός τῆς ρύθμισης τοῦ περίφημου 34ου Ἀποστολικοῦ Κανόνα, ὁ ὁποῖος ἔχει συζητηθεῖ ἐκτενῶς καί, στό πλαίσιο τῆς συζήτησης περί συνοδικότητος καί πρωτείου, δικαίως ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς «κλειδί τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου περί τοῦ πρωτείου»[1]. Οἱ Ἀποστολικοί Κανόνες συνήθως ἀνάγονται ὡς κείμενο στόν 4ο αἰ. καί διασώζονται εἴτε ὡς ἀνεξάρτητο τμῆμα κανονικῶν συλλογῶν, εἴτε ὡς μέρος τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν (47ο κεφάλαιο τοῦ 8ου βιβλίου). Εἶναι πολύ πιθανόν ὅμως ὅτι οἱ κανόνες αὐτοί εἶναι ἀρχαιότεροι αὐτῶν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἡ ὁποία μνημονεύει τήν ὕπαρξη κανόνων προγενέστερων τῶν δικῶν της, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἐπικυρώθηκαν, εἴτε λειτούργησαν ὡς πρότυπο γιά τή διατύπωση νέων κανόνων (γιά παράδειγμα, οἱ κανόνες 1, 2, 5 καί 15 τῆς Νικαίας Α΄ βρίσκονται σέ συνάρτηση μέ τούς Ἀποστολικούς Κανόνες 21, 80, 32, 14 καί 15 ἀντίστοιχα). Ἐπικυρώθηκαν δέ συνολικά ἀπό τήν Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδο (691).

Ὁ 34ος κανόνας ὁρίζει τά ἑξῆς: «Οἱ ἐπίσκοποι κάθε περιοχῆς πρέπει νά ἀναγνωρίζουν τόν πρῶτο μεταξύ τους, νά τόν θεωροῦν ὡς κεφαλή τους καί νά μήν πράττουν τίποτε σημαντικό χωρίς τή συγκατάθεσή του· καί ὁ καθένας νά φροντίζει μόνο ὅσα ἀφοροῦν τήν ἐπισκοπή του καί τίς ἐξαρτώμενες ἀπό

αὐτήν περιοχές. Ἀλλά οὔτε καί ἐκεῖνος νά πράττει τίποτε χωρίς τή γνώμη ὅλων. Διότι ἔτσι θά ἐπικρατεῖ ἡ ὁμόνοια καί θά δοξάζεται ὁ Πατήρ καί ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα.»

Τό περιεχόμενο τοῦ 34ου κανόνα συμφωνεῖ μέ τόν μᾶλλον μεταγενέστερο 9ο κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιόχειας. Ἀμφότεροι θεσπίζουν μιά σχέση ἀμοιβαιότητας μεταξύ τῶν ἐπισκόπων καί τοῦ ἐπισκόπου-μητροπολίτη ἐντός τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου στό ἐπίπεδο τοῦ λεγομένου μητροπολιτικοῦ συστήματος. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ ἴδια ἀμοιβαία ἐξάρτηση ἐκφράζεται καί στούς κανόνες τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅταν καθορίζονται οἱ προϋποθέσεις γιά τίς ἐπισκοπικές χειροτονίες: ἀφ' ἑνός, στόν 4ο κανόνα, προβλέπεται ἡ συμμετοχή ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας καί, ἀφ' ἑτέρου, στόν 6ο κανόνα, ἀπαιτεῖται ἡ ἀναγκαία συγκατάθεση τοῦ μητροπολίτη. Ἡ κοινή στούς παραπάνω κανόνες ἀρχή τῆς ἀλληλεξάρτησης μεταξύ προέδρου καί μελῶν τῆς συνόδου ἐκφράζεται μέ τήν μεγαλύτερη σαφήνεια στόν 34ο Ἀποστολικό καί, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι, διέπει κάθε μορφή συνόδου. Ἐπιπροσθέτως, ὅπως τονίζει ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, «σφραγίζει καθοριστικά τήν οὐσία τοῦ πρωτείου στήν Ἐκκλησία, ὄχι ὡς ἐξουσία, ἀλλά ὡς κέντρο συμφωνίας καί ὡς ἔκφραση τῆς ὁμοουσιότητας τῆς Ἐκκλησίας μέ τόν ἑαυτό της»[2].

Ὁ 34ος κανόνας μᾶς θυμίζει κάποια καίρια σημεῖα τῆς ἐκκλησιολογίας τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ Καρθαγένης καί καταφάσκει εὐρύτερα καί ἐκείνη τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, πού ἔχουμε ἐξετάσει. Πρῶτον, εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτηση μεταξύ τοῦ προέδρου καί τῆς συνόδου του ἀποβλέπει στό ἰδεῶδες της ὁμόνοιας ἤ ὁμοφωνίας (*consensus*) πού σύμφωνα μέ τόν Ἅγ. Κυπριανό ἀντιπροσωπεύει τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης, βρίσκουμε στόν κανόνα αὐτό τόν τρόπο πού ὁ ἴδιος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας κατανοεῖ τήν σχέση μεταξύ τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν. Ὅπως ἔχουν δείξει εἰδικοί μελετητές τοῦ ἔργου του (M. Bévenot καί A. Demoustier), στήν ἐκκλησιολογία του ἕνα ἴσον ὅλον, δηλαδή τό ἐπιμέρους (μία τοπική ἐκκλησία, ἕνας ἐπίσκοπος) δέν εἶναι κομμάτι ἑνός ὅλου, ἀλλά περιλαμβάνει ἤ ταυτίζεται μέ τό ὅλον, χωρίς βέβαια νά τό ἐξαντλεῖ: πρόκειται γιά ἑνότητα ταυτότητας[3]. Ὁ Κυπριανός ἀντιλαμβάνεται αὐτή τή θεμελιώδη ἀμοιβαιότητα μεταξύ τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν σέ σχέση μέ τήν ἑνότητα τῆς μίας Ἐκκλησίας καί τοῦ πλήθους τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Στόν 34ο κανόνα πρόκειται γιά τή σχέση μεταξύ τοῦ πρώτου καί τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἡ ὁποία προϋποθέτει ἐπίσης τήν ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος, δέν μπορεῖ νά εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ 34ος κανόνας εἶναι ὁ μόνος ἀπό τούς Ἀποστολικούς πού τελειώνει μέ δοξολογική ἀναφορά στήν Ἁγία Τριάδα. Διαμέσου τῆς ἀλληλοπεριχώρισης προέδρου καί μελῶν τῆς συνόδου δοξολογεῖται ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἔτσι ἀναδεικνύεται ἀκόμη περισσότερο ἡ σημασία τοῦ τριαδικοῦ προτύπου, τό ὁποῖο

νοεῖται ὄχι μόνο ὡς πηγή τῆς ἑνότητας τῆς Ἐκκλησίας (ὅπως στήν τριαδολογική ἐκκλησιολογία τοῦ Κυπριανοῦ), ἀλλά καί τῆς συνοδικῆς λειτουργίας στό πλαίσιο τῆς κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν.

Στόν ἴδιο αὐτόν κανόνα συναντοῦμε ἤδη μιά τρόπον τινά θεολογία τοῦ πρωτείου, τήν ὁποία ὅμως δέν βρίσκουμε στόν Ἅγ. Κυπριανό (οὔτε βέβαια στόν Ἅγ. Ἰγνάτιο). Ἐν τούτοις, ἡ πατερική ἀντίληψη τῆς σχέσης τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν ὄχι μόνο δέν ἀποκλείει, ἀλλά ἀντίθετα προϋποθέτει καί προάγει μιά ἀλληλεξάρτηση μεταξύ πρωτείου καί ἐπισκοπικῆς συνοδικότητας. Ἐπιπλέον, φαίνεται ὅτι ὁλόκληρη ἡ κανονική παράδοση σχετικά μέ αὐτές τίς δύο ἔννοιες προϋποθέτει αὐτές τίς θεμελιώδεις ἐκκλησιολογικές ἀρχές γιά τόν ρόλο τῶν ἐπισκόπων. Ὅλοι μετέχουν στό ἴδιο ἐπισκοπικό ἀξίωμα, ὁ καθένας στήν πληρότητά του, χωρίς ὅμως νά περιπίπτουν στήν αὐτάρκεια: ὁ πρῶτος, ὅπως καί κάθε ἄλλος ἐπίσκοπος, δέν ἀποτελεῖ τό ὅλον· οὔτε ὅμως καί οἱ ἐπίσκοποι χωρίς τόν πρῶτο.

Περαίνοντας, ἄς σημειωθεῖ ὅτι τά παραπάνω δέν ἀφοροῦν μόνο τήν Ἀνατολή, ἀλλά καί τή δυτική Ἐκκλησία. Ἡ ἐκκλησιαστική ὀργάνωση σέ περιφερειακό ἐπίπεδο, ἡ ὁποία γενικῶς ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει στήν Ἀνατολή, διατηρήθηκε στή Δύση τουλάχιστον μέχρι τόν 9ο αἰ. Ὁ H.-J. Sieben[4], σέ σύντομη μελέτη του γιά τήν ἱστορία τῶν ἐπαρχιακῶν (ἤ, ὅπως τίς ὀνομάζει, τοπικῶν) συνόδων κατά τήν πρώτη χιλιετία, δείχνει ὅτι τό μητροπολιτικό σύστημα τῶν ἐπαρχιακῶν ἤ περιφερειακῶν συνόδων γινόταν ἀπολύτως σεβαστό ἀπό τούς Πάπες Ρώμης, οἱ ὁποῖοι παρενέβαιναν μόνο σέ περιπτώσεις συγκρούσεων μεταξύ ἐπισκόπων διαφορετικῶν ἐπαρχιῶν ἤ ὅταν ἐπίσκοποι ἐνεργοῦσαν ἐκτός τῆς δικαιοδοσίας τους. Ἀκόμη καί οἱ Πάπες Ἅγιοι Λέων ὁ Μέγας καί Γρηγόριος ὁ Διάλογος, οἱ πλέον ἔνθερμοι θεωρητικοί τοῦ ρωμαϊκοῦ πρωτείου, ἀποδέχονταν τήν αὐτονομία καί τήν αὐτοδιοίκηση τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν διά τῶν συνόδων τους. Μόνο ὁ πάπας Νικόλαος Α΄ (τήν ἐποχή τοῦ Ἁγίου Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως), τόν 9ο αἰ., θά θελήσει νά θέσει ὑπό τόν ἔλεγχό του τίς ἐπαρχιακές συνόδους, περιορίζοντας γιά πρώτη φορά μόνο στόν ἑαυτό του τό δικαίωμα νά συγκαλεῖ καί νά ἐπικυρώνει ὅλες τίς περιφερειακές συνόδους. Ἦταν, πράγματι, καινοτομία ἡ πρακτική τοῦ πάπα νά συγκαλεῖ ὁ ἴδιος συνόδους ἐκτός τοῦ ἄμεσου πεδίου τῆς δικαιοδοσίας του, κάτι πού ὁ Νικόλαος ἔκανε ἐπανειλημμένα. Ἀπό τόν 12ο αἰ. ὁ ἡγεμονικός ρόλος τοῦ πάπα ἔναντι τῶν συνόδων γενικότερα θά γίνει πιό ἔντονος καί θά ξεκινήσει ὁ ἀνταγωνισμός μεταξύ τοῦ παπικοῦ πρωτείου καί τῶν γενικῶν Συνόδων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. **1**. André De Halleux, «La collégialité dans l'Église ancienne», *Revue théologique de Louvain* 24 (1993) 443. **2**. Alexander Schmemann, «Le Patriarche œcuménique et l'Église Orthodoxe», *Istina* 1 (1954) 39. **3**. Τήν ἰδέα αὐτή θά ἀναπτύξει ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας στήν διδακτορική του μελέτη, ἀνεξάρτητα ἀπό τούς μελετητές αὐτούς, καταλήγοντας στό ἴδιο συμπέρασμα. **4**. «Les synodes particuliers vus par eux-mêmes et vus par Rome, quelques aperçus sur le Ier millénaire», L*es Conférences épiscopales*. *Théologie*, *statut canonique*, *avenir*, Paris: Cerf 1988, σ. 81.

Ποιμαντικές καί ψυχαναλυτικές ρήσεις τοῦ Χριστοῦ (Γ΄)

Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου-Γρηγορίου Τύμπα
Ἰατροῦ, Δρος Ψυχανάλυσης

Ἀναφερθήκαμε στά προηγούμενα τεύχη στίς ρήσεις τοῦ Χριστοῦ ὅπως, «τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε» καί τό, «ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Οὐσιαστικά ὁ Κύριος μᾶς καλεῖ σέ μία διαδικασία αὐτοεξέτασης καί αὐτοκριτικῆς, μέ σκοπό τήν βαθύτερη αὐτογνωσία καί στροφή πρός τήν ἀλήθεια γύρω ἀπό τήν σχέση μέ τόν ἑαυτό μας καί τούς ἄλλους, κάτι πού σέ ὁρισμένο βαθμό συνιστᾶ καί στόχο τῆς σύγχρονης ψυχοθεραπείας.

Ὡστόσο, ἡ κομβικότερη γιά τήν ποιμαντική ἐπιστήμη ἀναφορά τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκείνη τῆς λεγόμενης Ἀρχιερατικῆς προσευχῆς. Σέ αὐτήν ἀναθέτει τήν πνευματική πατρότητα στούς Ἀποστόλους Του καί σέ ὅσους πιστέψουν στόν λόγο Του, μέ σκοπό τήν πνευματική ἑνότητα μέσα ἀπό τήν ποιμαντική σχέση πατρότητας: «ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι. Καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθὼς σύ Πάτερ, ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν». Ἐδῶ «ὁ ποιμήν ὁ καλός» προσκαλεῖ καί δωρίζει τήν ἑνότητα μέσα ἀπό τό δῶρο τῆς υἱοθεσίας πρός τούς ποιμένες, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νά καταστοῦν «πατέρες», δηλαδή νά μεταφέρουν αὐτό τό χάρισμα τῆς υἱοθεσίας τῶν πιστῶν ἀπό τόν Πατέρα, ἐφ᾽ ὅσον ἔχουν γίνει οἱ ἴδιοι πρῶτα υἱοί κατά τό «προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν εἰς Αὐτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Τό εἶδος αὐτό τῆς ἑνότητας, πρός τήν ὁποία μᾶς καλεῖ ὁ Χριστός, εἶναι βεβαίως μία πνευματική κατάκτηση πρωταρχικά, ὡστόσο προϋποθέτει σημαντικές διεργασίες στόν χῶρο τοῦ ψυχισμοῦ. Οὐσιαστικά ἀπαιτεῖ τήν ὑπέρβαση τῆς ἐγωκεντρικότητας, τήν συνεχῆ πάλη ἐναντίον τῶν αὐτοκαταστροφικῶν δυνάμεων καί τοῦ ναρκισσιστικοῦ πυρήνα τοῦ «ἐγώ» – ἤτοι τῆς φιλαυτίας, σύμφωνα μέ τήν ἀσκητική γραμματεία. Καθώς τό διακύβευμα καί τό ἐπίτευγμα τῆς ἑνότητας συνιστᾶ ἐπίσης ὄχι μόνον προσωπική ἀλλά καί συλλογική προσπάθεια, εἶναι ἐμφανές ὅτι ὁ βαθμός τῆς δυσκολίας γίνεται μᾶλλον ὑπερθετικός. Τά σύγχρονα ἐκκλησιολογικά προβλήματα τῆς «μή ἑνότητος» μεταξύ διαφόρων ἐκκλησιῶν εἶναι ἐνδεικτικά τῆς πολυπλοκότητας τοῦ ζητήματος. Ἡ ὑπέρβαση τῆς φιλαυτίας καί ἡ δυναμική τῆς ὑπέρβασης τοῦ ἀτομικοῦ συμφέρον-

τος εἶναι μία πολύ βαθιά διαδικασία τήν ὁποία ἐπηρεάζει κατ᾽ ἀρχήν ἡ ἴδια ἡ σχέση ποιμένος καί ποιμαινομένου.

Στήν βάση τῆς ἀδυναμίας τοῦ ποιμένος νά ὑπερβεῖ τόν δικό του πνευματικό ναρκισσισμό καί ἰδιοτέλεια, νά διαχωρίσει τόν πνευματικό ρόλο τοῦ πατέρα ἀπό τίς προσωπικές φιλοδοξίες, συχνά συναντοῦμε παρεκτροπές καί ἐκκλησιολογικές παρεκκλίσεις, καθώς οἱ «πνευματικοί πατέρες» ἀγνοοῦν στήν πράξη αὐτό τό μέγα μυστήριο τῆς «υἱοθεσίας διά τοῦ Χριστοῦ εἰς τόν Θεόν Πατέρα». Ἔτσι, οἰκειοποιοῦνται αὐτήν τήν πατρότητα, σέ βαθμό ὥστε νά τήν ὑποβιβάζουν σέ ψυχολογική σχέση-ἐξάρτηση. Οἱ λόγοι πολλαπλοί, κυρίως ὁρμώμενοι ἀπό γονικά ἐλλείμματα καί ἄλλα προσωπικά πάθη, τά ὁποῖα ἀναπληρώνουν σοβαρά ψυχολογικά κενά. Τό ἔλλειμα τῆς ἐκκλησιολογικῆς συνείδησης ἐπίσης ὑπαρκτό, μέ παραγνώριση τῆς ἀναφορᾶς στόν ἐπίσκοπο καί ἀνάπτυξη μιᾶς ἀτομικῆς ἐκκλησιολογίας, ἡ ὁποία περνᾶ καί στούς ἐξαρτώμενους πιστούς.

Ὅταν ὅμως ἡ Ποιμαντική χάνει τήν χριστολογική διάστασή της καί ἀνάγεται στήν ἐγκόσμια κοινωνική ἤ ψυχολογική σφαῖρα, ἔχει ἀκριβῶς τήν κατάληξη τῆς ἐγκόσμιας ἐξουσίας-ἀρχόντων, δηλαδή τήν πτώση καί τήν διάλυση.

Συνοπτικά, ὁ ἐγκεντρισμός κάθε ἀνθρώπου στήν ἄμπελο-Χριστό εἶναι τό ἔργο κάθε «καλοῦ ποιμένα» πού ἀγαπᾶ καί «γνωρίζει» τά λογικά πρόβατα, ἔχοντας στόχο τήν ἔνταξή τους στό μυστήριο τῆς ἕνθεης πατρότητος. Ἐκεῖ, ὁ πιστός μπορεῖ νά ἐπανονηματοδοτήσει τό παρελθόν, νά ὑπερβεῖ τήν φυσική υἱότητα, τόν ναρκισσισμό καί τίς ἀρχετυπικές ἐμπλοκές-ἐλλείψεις τῆς γονικῆς σχέσης, ὥστε μέ τήν ἐπάνοδο στήν φυσική-παιδική ἀλλά ὥριμη πνευματική στάση, νά μπορεῖ νά συνδεθεῖ ἀγαπητικά μέ τόν Θεό καί τόν «ἄλλον». Αὐτή βεβαίως ἡ Ποιμαντική ἀπευθύνεται σέ ὅσους ἀποδέχονται τήν υἱότητα πρός τόν Θεό καί ἐπιθυμοῦν νά «ἐπιστρέψουν» ἀπό τόν ναρκισσιστικό καί οἰκογενειακό ἐγκλωβισμό στήν πνευματική ἐλευθερία καί στήν εὐρύτερη οἰκογένεια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. *Ἰω.* 17,17-21. **2.** *Ἐφ.* 1,3-5. **3.** Ἡ υἱοθεσία ὡς σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό ἤδη σημειώνεται ἀπό τήν *Παλαιά Διαθήκη*, βλ. *Ψαλμ.* 81,6: «ἐγὼ εἶπα· θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες». 4. *Ψαλμ.* 81,7: «ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε». Ἡ πτώση τῆς ἐξουσίας τῶν ἀρχόντων, τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, εἶναι προδιαγεγραμμένη, κάτι πού ὀφείλει νά ἀποφύγει τόσο ἡ Ποιμαντική, ὅσο καί οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἔκταση τοῦ ἐλλείματος τῆς πνευματικῆς πατρότητος στήν Ἐκκλησία τοῦ σήμερα περιγράφεται γλαφυρά στό βιβλίο, π. Φιλόθεος Φάρος, *Ἡ ἀνεκπλήρωτη ὑπόσχεση πατρότητος*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 1997.

Δογματικά Θεοτοκία - Δωδεκάορτο

π. Χρυσοβαλάντη Θεοδώρου
προϊστ. Ἱ.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἁγ. Στεφάνου Ἀττικῆς, Δρος Λειτουργικῆς

Δογματικά Θεοτοκία. Ἔτσι λέγονται τά ὀκτὼ Θεοτοκία τῆς Ὀκταήχου τά ὁποῖα ψάλλονται στούς Ἑσπερινούς τῶν Σαββάτων. Ὀνομάζονται ἔτσι ἐξαιτίας τοῦ δογματικοῦ τους (Χριστολογικοῦ καί Θεοτοκολογικοῦ) περιεχομένου. Παρ᾽ ὅλο πού συνηθίζουμε νά ὀνομάζουμε αὐτά ὡς δογματικά, στό βιβλίο τῆς Παρακλητικῆς «δογματικά θεοτοκία» ὀνομάζονται τά δοξαστικά τῶν στιχηρῶν τοῦ μικροῦ Ἑσπερινοῦ.

Δοξαστικά. Εἶναι τά ἰδιόμελα ἐκεῖνα τροπάρια πού ἀναφέρονται στή δοξολογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἤ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἤ στήν ἐξύμνηση τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμέρας καί προηγεῖται πρίν ἀπό αὐτά τό πρῶτο μέρος τῆς μικρῆς δοξολογίας, δηλαδή τό «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι».

Δοξολογία. Γενικά εἶναι ἡ προσευχή πού ἀπευθύνεται πρός τόν Θεό για νά Τόν δοξολογήσουμε. Ἡ πιο συνηθισμένη καί σύντομη Δοξολογία εἶναι τό «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Στή λειτουργική πράξη τῆς Ἐκκλησίας βρίσκουμε δύο τύπους δοξολογίας: α) Τή μικρή, πού διαβάζεται χύμα καί λέγεται στό τέλος τοῦ Ὄρθρου καί στό Ἀπόδειπνο. Μεγάλο μέρος της εἶναι τό αὐτό μέ τῆς Μεγάλης Δοξολογίας καί ἔχει μία ψαλμική ἀκόμη προσθήκη (Ψαλμ. ρλζ΄ 9). Ἀρχίζει μέ τή φράση «Σοὶ δόξα πρέπει…».

β) Τό ἄλλο εἶδος εἶναι ἡ Μεγάλη Δοξολογία πού ἔχει τρία τμήματα, τό δοξολογικό, τό εὐχολογικό καί τό παρακλητικό. Τό περιεχόμενό της βασίζεται σέ ἐδάφια τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί κυρίως τῶν Ψαλμῶν. Ἀρχίζει μέ τή φράση «Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς…».

Κατά τούς ἁγίους Συμεών τόν Νέο Θεολόγο καί Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ δέν προσφέρεται μόνο μέ λόγια καί ὕμνους, ἀλλά κυρίως μέ τή ζωή καί τήν ὑπομονή στίς δοκιμασίες γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ὁ Χριστός δόξασε τόν Πατέρα μέσα ἀπό τό Πάθος καί τόν Σταυρό, ἔτσι καί ὁ πιστός δοξάζει τόν Θεό ὅταν ὑπομένει τούς πειρασμούς καί τούς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς. Τότε ὁ Θεός ἀνταποδίδει τή δόξα Του, χαρίζοντας τή θεία χάρη καί τόν φωτισμό στήν ψυχή. Ἔτσι, τά παθήματα πού ὑπομένονται γιά τόν Θεό γίνονται δρόμος δοξολογίας καί κοινωνίας μέ τή θεία ζωή.

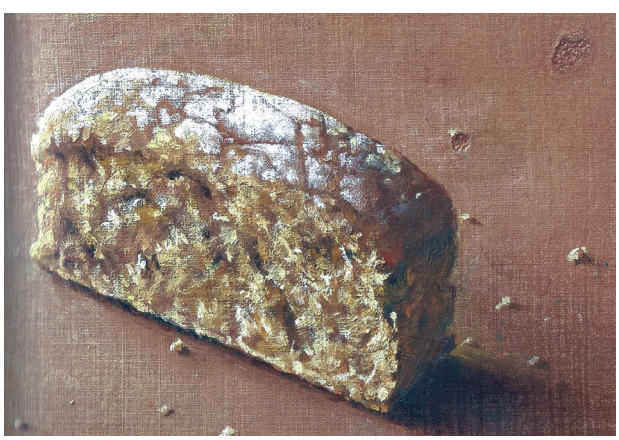
Δοξολογία ἐπίσης λέγεται καί ἡ τελετή μέ ἐπιλογή ὁρισμένων στίχων τῆς Με-

γάλης Δοξολογίας, πού γίνεται μέ τήν εὐκαιρία τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν, ὑποδοχῆς ὑψηλόβαθμων κληρικῶν κλπ.

Δωδεκαήμερο. Ἔτσι ὀνομάζεται ἡ ἑορταστική περίοδος πού ἐκτείνεται ἀπό τήν Ἑορτή τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τά Ἅγια Θεοφάνεια. Ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς λαμπρότερες περιόδους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, καθώς συνδέει λειτουργικά τά δύο μεγάλα γεγονότα τῆς ἐνανθρωπήσεως καί τῆς φανερώσεως τοῦ Κυρίου στόν κόσμο.

Παρά τήν καθιερωμένη ὀνομασία του, τό Δωδεκαήμερο περιλαμβάνει κανονικῶς δεκατρεῖς καί ὄχι δώδεκα ἡμέρες. Μπορεῖ νά διακριθεῖ σέ τρία μέρη: πρῶτον, ἀπό τά Χριστούγεννα μέχρι τήν Ἀπόδοση τῆς Ἑορτῆς· δεύτερον, τήν 1η Ἰανουαρίου, κατά τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τήν Περιτομή τοῦ Κυρίου καί τιμᾶ τή μνήμη τοῦ Μεγάλου Βασιλείου· καί τρίτον, τήν περίοδο ἀπό τήν 2α μέχρι τήν 6η Ἰανουαρίου, πού κορυφώνεται μέ τήν Ἑορτή τῶν Θεοφανείων, τή φανέρωση δηλαδή τῆς Ἁγίας Τριάδος στόν Ἰορδάνη ποταμό. Κατά τή διάρκεια τοῦ Δωδεκαημέρου δέν νηστεύουμε, ἐνῶ οἱ ἱερές ἀκολουθίες καί οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας διατηροῦν τό χαρμόσυνο καί πανηγυρικό κλίμα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν.

Δωδεκάορτο. Ἔτσι ὀνομάζεται στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τό σύνολο τῶν δώδεκα μεγάλων Δεσποτικῶν καί Θεομητορικῶν Ἑορτῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Οἱ ἑορτές αὐτές ἀποτελοῦν τούς σημαντικότερους σταθμούς τῆς θείας Οἰκονομίας, καθώς παρουσιάζουν τά κυριότερα γεγονότα ἀπό τή ζωή τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Μέσα ἀπό τό Δωδεκάορτο ὁ πιστός παρακολουθεῖ λειτουργικά ὅλη τήν πορεία τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας, ἀπό τό Γενέσιο τῆς Θεοτόκου καί τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ μέχρι τήν Ἀνάληψη καί τήν Κοίμηση τῆς Παναγίας. Γι' αὐτό καί τό Δωδεκάορτο κατέχει ξεχωριστή θέση στή λατρεία, τήν ὑμνογραφία καί τήν εἰκονογραφία τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰκονομαχία: ἡ φύση καί ἡ προοπτική της. Ἰδεολογικές ἐπιδράσεις, στόχοι καί σκοπιμότητα.

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Σέ μία σειρά ἄρθρων πού θά ἐπακολουθήσουν θά γίνει μία προσπάθεια νά ἐρευνηθοῦν καί νά ἑρμηνευθοῦν τά αἴτια καί οἱ προοπτικές τῆς εἰκονομαχικῆς πρωτοβουλίας τοῦ Λέοντος Γ΄, δηλ. νά καταδείξει τά πρωτογενῆ κίνητρα πού ὤθησαν τόν Λέοντα νά ἐκδηλωθεῖ στόν συγκεκριμένο χρόνο (726/730) καί τόπο ὡς εἰκονομάχος, ὅπως αὐτά ἀναδεικνύονται μέσα ἀπό τίς σύγχρονες ἱστορικές πηγές. Ἀκόμη, νά διερευνήσει τις σχέσεις καί τούς δεσμούς τοῦ Λέοντος μέ τούς ἰδεολογικούς χώρους τῶν Ἰουδαίων, Ἀράβων, Ἀρμενίων καί Παυλικιανῶν, ὥστε νά ἀνιχνευθοῦν πιθανές ἐπιδράσεις ἤ ἐπιρροές προκειμένου νά κατανοηθεῖ τό πραγματικό ἦθος καί ἡ «φιλοδοξία» τοῦ ἐγχειρήματος.

Παραλλήλως ἐξετάζονται οἱ διάφορες ἑρμηνευτικές προσεγγίσεις τῆς σύγχρονης ἱστοριογραφίας, οἱ ὁποῖες κινοῦνται εἴτε πρός τήν κατεύθυνση τοῦ πνευματικοῦ κινήματος ἐπιστροφῆς στόν ἀρχέγονο Χριστιανισμό, ὑπό τήν πίεση τοῦ παραδείγματος τῆς ἀνεικονικῆς λατρείας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καί τοῦ Ἰσλάμ, εἴτε πάλι βλέπουν στήν εἰκονομαχία τήν αἰχμή τοῦ δόρατος μιᾶς πολιτικῆς ἀφομοιώσεως τῶν διαφοροποιημένων ὁμάδων, αἱρετικῶν ἤ ἐθνικῶν, τῆς Ἀνατολῆς μέ τήν χρήση ἁπλούστερης θεολογίας, εἴτε μέ τήν προβολή κοινωνικῶν μέτρων σέ βάρος τοῦ μοναχισμοῦ καί τῆς μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας.

Εἰσαγωγικά περί τῆς Εἰκονομαχίας

Ἡ εἰκονομαχία δέν εἶναι ἁπλά ἕνα σοβαρό ἱστορικό γεγονός σέ κάποια φάση τῆς μεσοβυζαντινῆς περιόδου, ἀλλά εἶναι μία ὁλόκληρη ἐποχή, ἕνα αὐτόνομο ἱστορικό σύστημα γεγονότων καί συνεπειῶν. Ἡ ἑρμηνεία της εἶναι ἀπό τά πλέον προκλητικά ἱστορικά ἐγχειρήματα καί συνεχίζει νά θέτει σέ καθολική δοκιμασία τόν πνευματικό ἐξοπλισμό κάθε ἱστορικοῦ καί ἐρευνητοῦ.

Παρά τήν πρόοδο τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, τά ἀφετηριακά προβλήματα τῆς εἰκονομαχίας παραμένουν δίχως ἱκανοποιητική ἐξήγηση καί συνεχίζουν νά προκαλοῦν ἀμηχανία. Ἡ ἔρευνα, κατά κύριο λόγο, ἔχει προσφέρει πειστικές ἀπαντήσεις σέ πολλά ἐπιμέρους προβλήματα, ἀλλά τά αἴτια πού προκάλεσαν τήν εἰκονομαχία ἤ οἱ λόγοι πού ὤθησαν τόν Λέοντα νά ἀναλάβει τήν συγκεκριμένη πρωτοβουλία, στόν χρόνο πού ἐκδηλώθηκε αὐτή, δέν ἔχουν ἐξηγηθεῖ ἱκανοποιητικά, ἤ τέλος πάντων δέν

ἔχουν πείσει. Ἡ κατανόηση τῶν αἰτίων εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς εἰκονομαχίας, διότι ἡ ὅποια ἀπάντηση θά προσδώσει ἄλλο περιεχόμενο στήν πολιτική τοῦ Λέοντος Γ΄ καί κατά συνέπεια διαφορετική ταυτότητα στήν ἐποχή του.

Οἱ συζητήσεις περί τῶν αἰτίων τῆς εἰκονομαχίας μοιάζουν, κατά κάποιο τρόπο, μέ τίς ἔρευνες γιά τήν εὕρεση τοῦ ἀπωλεσθέντος δεσμοῦ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως. Δηλαδή, ἐνῶ εἶναι γνωστά τά αἴτια καί τά γεγονότα, ὑπάρχει δυσκολία στόν ἐντοπισμό τοῦ ἐνδιάμεσου κρίκου, πού θά συνδέσει τά δύο ἀκραῖα σημεῖα, τόν Λέοντα μέ τήν εἰκονομαχία. Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα, γιατί προεκλήθη ἡ εἰκονομαχία, ἀποτελεῖ τον συνδετικό κρίκο τοῦ προβλήματος· δυστυχῶς ὅμως μία τέτοια ἀπάντηση, γενικῶς ἀποδεκτή, δέν ἔχει δοθεῖ ἀκόμη, καί οὔτε πιστεύω θά δοθεῖ ἐφόσον χρησιμοποιοῦμε πολιτικά καί ὄχι ἱστορικά ἐργαλεῖα κατανοήσεως.

Ἡ εἰκονομαχία συνδέεται ἄμεσα μέ τόν αὐτοκράτορα Λέοντα Γ΄. Στό χρονικό σημεῖο πού ἐκδηλώνεται ἡ εἰκονομαχία, τέμνονται δύο ἄξονες, ἡ προσωπικότητα τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ΄ (717-741) καί ἡ ἐποχή του. Εὔλογα, λοιπόν, διερωτᾶται κανείς ἄν ἡ εἰκονομαχία ἦταν ἀπόρροια τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς ἤ ἀποκλειστική ἐπινόηση τοῦ Λέοντος.

Ἡ διαμόρφωση τῶν προσωπικῶν ἀπόψεων καί τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τοῦ Λέοντος παραμένουν σέ μεγάλο βαθμό ἀνεξιχνίαστα θέματα. Ἡ καταγωγή καί ἡ στρατιωτική του προϋπηρεσία ἐλάχιστα συνεισφέρουν στήν κατανόηση τῶν κινήτρων τῆς εἰκονομαχίας, διότι ἀπό τό πολυτάραχο παρελθόν του ἀποδεικνύεται περισσότερο ἄνθρωπος τῆς δράσεως, ἀδίστακτος στήν ἐπίτευξη τῶν στόχων του, παρά ἕνας θεωρητικός στοχαστής. Ἡ μακροχρόνια παραμονή του στά θέματα τῆς Ἀσίας ὁπωσδήποτε ἐπέδρασε ἀποφασιστικά στήν διαμόρφωση τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου μέσα στον ὁποῖο θά καλλιεργοῦνταν ἀργότερα οἱ ἀποφάσεις του. Τό βέβαιο, πάντως, εἶναι ὅτι ἔγινε πιό πρακτικός στήν διαχείριση τῶν πολιτικῶν θεμάτων, κατανοώντας ὅτι μόνον τό ξίφος εἶναι ἱκανό νά ἀναχαιτίσει τούς Ἄραβες καί ὄχι οἱ διαπραγματεύσεις.

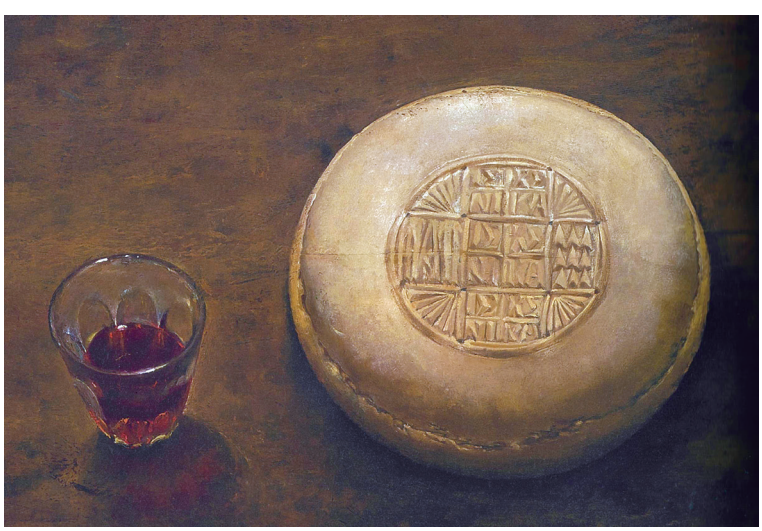
Ὁ ὄγκος τῶν πληροφοριῶν, ἀπό τήν ἐργογραφία τῆς ἐποχῆς, μπορεῖ νά θεωρεῖται ἐπαρκής για τήν συγγραφή τῆς ἱστορίας τῆς εἰκονομαχίας, ἀλλά ἐλάχιστα συνεισφέρει στήν ἐπίλυση τῶν ἀφετηριακῶν προβλημάτων[1]. Οἱ ἱστορικές πηγές ἀγνοοῦν τό ἰδεολογικό παρελθόν τοῦ Λέοντος καί ἀρχίζουν νά ἀσχολοῦνται μέ τήν «προϊστορία» του ἐξ ἀφορμῆς τῶν πρώτων συζητήσεων περί εἰκονομαχίας. Ἡ ἔλλειψη αὐτή εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι νά υἱοθετοῦν «θρύλους» προκειμένου νά δώσουν μία λογική ἐξήγηση τῶν αἰτίων τῆς καινοτομίας αὐτῆς. Ἡ πληθώρα, ὅμως, τῶν ἐξηγήσεων καί οἱ φλύαρες εἰκοτολογίες, μᾶλλον ἐπιβεβαιώνουν τήν ὕπαρξη σοβαροῦ ἱστορικοῦ προβλήματος, ἤ κενοῦ.

Τά αἴτια τῆς εἰκονομαχίας ἀναζητῶνται σέ δύο κατευθύνσεις, εἴτε τῶν ἰδεολογικῶν ἐπιδράσεων-ἐπιρροῶν ἀπό τήν Ἀνατολή, εἴτε τῆς μακροπολιτικῆς σκοπι-

μότητας. Πιστεύεται ὅτι ἡ εἰκονομαχική «ἔκδοση» τοῦ Χριστιανισμοῦ στίς ἀνατολικές ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας, πού ἔβριθαν ἀπό αἱρετικούς καί μουσουλμάνους, θά γεφύρωνε τίς κατευθύνσεις καί θά συγκρατοῦσε τούς πληθυσμούς στούς κόλπους τῆς αὐτοκρατορίας.

Νομίζω, ὅμως, ὅτι ἡ παραπάνω κατεύθυνση στήν ἔρευνα τῶν αἰτίων τῆς εἰκονομαχίας συνιστᾶ μεθοδολογικό σφάλμα, διότι ἀναζητεῖ τά αἴτια μέσα ἀπό τήν ἔκβαση τῶν γεγονότων. Οἱ λόγοι πού ὤθησαν τον Λέοντα νά ἐκδηλωθεῖ ὡς εἰκονοκλάστης δέν εἶναι δυνατόν νά βροῦν ἀπάντηση στό τέλος τῆς εἰκονομαχίας! Ἡ περίοδος συνεπῶς πού εἶναι καθοριστική γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς εἰκονομαχικής πρωτοβουλίας, εἶναι ἡ δεκαετία πού μεσολάβησε ἀπό τήν ἀνάρρηση τοῦ Λέοντος στόν θρόνο (717) καί τῶν πρώτων συζητήσεων περί καθαιρέσεως τῶν εἰκόνων (726). Ἄν λοιπόν κατανοήσουμε σωστά τήν πολιτεία τοῦ Λέοντος στήν ἀρχή τῆς βασιλείας του, ἀγνοώντας πρός στιγμή τήν κατοπινή ἱστορία τῆς εἰκονομαχίας, τότε μόνον θά προσεγγίσουμε τις ἀληθινές προθέσεις του[2].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. Π.-Γ. Τσορμπατζόγλου, *Εἰκονομαχία καί κοινωνία στά χρόνια τοῦ Λέοντος Γ΄ Ἰσαύρου. Συμβολή στήν διερεύνηση τῶν αἰτίων*, Κατερίνη: Ἐπέκταση 2002, σ. 73-90. **2**. Συγκεντρωμένες οἱ ἀπόψεις: βλ. Δ. Σπυρίδωνος, «Περί τῆς οὐσίας καί τοῦ περιοεχομένου τῆς εἰκονομαχίας», *Ἐκκλησιαστικός Φάρος* 8 (1911) 434-468· Β. Λαούρδας, «Ἡ εἰκονομαχία», στό *Χριστιανικόν Συμπόσιον*, 1, Ἀθήνα 1967, σ. 138-142· Δ. Ζακυθηνός, *Βυζαντινή Αὐτοκρατορία*, Ἀθήνα 1969, σ. 157-162· Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ἱστορία*, Β΄ 1, Ἀθήνα 1981, σ. 105-108· Τ. Λουγγῆς, «Δοκίμιο γιά τήν κοινωνική ἐξέλιξη στή διάρκεια τῶν λεγομένων "σκοτεινῶν αἰώνων"», *Σύμμεικτα* 6 (1985) 216-220· V. Laurent, «Εἰκονομαχία», *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία* 5, στ. 396-398. E. J. Martin, *History of the Iconoclastic Controversy*, London 1930· J. Haldon, L. Brubaker (ἔκδ.), *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850. The Sources*, Aldershot Cambridge: Ashgate 2001· J. Haldon, L. Brubaker (ἔκδ.), *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850. A History*, Cambridge: Cambridge University Press 2011.

Channeling. Ἕνα ἀποκρυφιστικό φαινόμενο

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Τό φαινόμενο τοῦ Channeling ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς χαρακτηριστικότερες ἐκφράσεις τοῦ σύγχρονου ἀποκρυφισμοῦ καί τῆς λεγόμενης «πνευματικότητας» τοῦ κινήματος τῆς Νέας Ἐποχῆς. Ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1980 καί ἐξῆς γνώρισε ἰδιαίτερα μεγάλη διάδοση στίς Η.Π.Α. καί στήν Εὐρώπη.

Τό σύγχρονο Channeling συνιστᾶ τήν ἐξελιγμένη, μοντέρνα μορφή τοῦ παραδοσιακοῦ Πνευματισμοῦ, διατηρώντας ὡστόσο τόν ἴδιο βασικό πυρῆνα: τήν πεποίθηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά λειτουργήσει ὡς κανάλι ἐπικοινωνίας μέ ἀσώματες ὀντότητες. Στόν κλασικό Πνευματισμό, οἱ πνευματιστικές συνεδρίες ἐπικεντρώνονταν κυρίως στήν ἐπικοινωνία μέ πνεύματα συγγενῶν ἤ ἱστορικῶν προσώπων. Ἀντίθετα, τό σύγχρονο Channeling μετέφερε τό ἐνδιαφέρον σέ ἄλλες μορφές ὀντοτήτων, καθώς οἱ σύγχρονοι διαμεσολαβητές (μέντιουμ) ἰσχυρίζονται ὅτι ἐπικοινωνοῦν μέ ἀναληφθέντες διδασκάλους, ἀρχαγγέλους, ἐξωσυμπαντικές συνειδήσεις ἤ ἀκόμη καί ἐξωγήινες ὀντότητες.

Στίς παλαιότερες πνευματιστικές συνεδρίες, βασικό ζητούμενο ἦταν ἡ ἐπαλήθευση τῆς ταυτότητας τοῦ πνεύματος. Στό Channeling, ἀντίθετα, ἡ ταυτότητα τῆς ὀντότητας ὑποχωρεῖ σέ δεύτερο πλάνο μπροστά στό ἴδιο τό μήνυμα, τό ὁποῖο συνήθως ἀφορᾶ τήν προσωπική ἀνάπτυξη, τήν αὐτογνωσία καί τήν πνευματική ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου. Ἐπιπλέον, ἐνῶ ὁ Πνευματισμός ὀργανώθηκε συχνά ὡς ἀποκρυφιστική κίνηση μέ συγκεκριμένες δομές καί θεσμούς, τό σύγχρονο Channeling λειτουργεῖ περισσότερο ὡς ἕνα εὐέλικτο δίκτυο ἐντός τῆς νεοεποχίτικης ἐναλλακτικῆς πνευματικότητας.

Βασικό χαρακτηριστικό τοῦ Channeling εἶναι ἡ πεποίθηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά λειτουργήσει ὡς «κανάλι» ἐπικοινωνίας μέ ἐξωσυμπαντικές ὀντότητες. Οἱ ὀντότητες αὐτές παρουσιάζονται μέ διάφορες μορφές: «ἀναληφθέντες διδάσκαλοι», ἄγγελοι, ἐξωγήινοι, πνευματικοί ὁδηγοί, ἤ ἀκόμη καί ὁ ἴδιος ὁ «ἀνώτερος ἑαυτός» τοῦ ἀνθρώπου. Τό πρόσωπο πού λειτουργεῖ ὡς κανάλι ἰσχυρίζεται ὅτι λαμβάνει μηνύματα ἀπό αὐτές τίς πηγές καί τά μεταδίδει σέ ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ διαδικασία αὐτή παρουσιάζεται ὡς μέσο ἀπόκτησης ἀνώτερης γνώσης καί πνευματικῆς καθοδήγησης.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ Channeling ἀποτελεῖ ἐπίσης ὁ ἔντονος μονισμός πού τό διαπερνᾶ. Σύμφωνα μέ τίς περισσότερες διδασκαλίες τοῦ χώρου, τό σύμπαν ἀποτελεῖ μία ἐνιαία πνευματική πραγματικότητα καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι οὐσιαστικά μέρος τῆς θεϊκῆς συνείδησης.

Στό Channeling, τά μηνύματα πού μεταδίδονται ἀπό τίς ὑποτιθέμενες πνευματικές ὀντότητες ἐπικεντρώνονται συνήθως στήν προσωπική ἀνάπτυξη καί αυτοβελτίωση, σε θεολογικές δοξασίες, στήν ἀφύπνιση καί ἐνεργοποίηση ἐσωτερικῶν δυνάμεων καί στήν πραγματοποίηση ἐπιθυμιῶν. Προβάλλεται ἡ πεποίθηση ὅτι κάθε ἄτομο διαθέτει μία ἔμφυτη θεϊκή δύναμη ἤ ἕνα ἀνώτερο δυναμικό, τό ὁποῖο μπορεῖ νά ἀνακαλύψει καί νά ἀξιοποιήσει μέσῳ τῆς αὐτογνωσίας, τοῦ διαλογισμοῦ, τῆς θετικῆς σκέψης καί τῆς πνευματικῆς ἄσκησης.

Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ χώρου ἀποσιωποῦν συνήθως τόν ἀποκρυφιστικό χαρακτῆρα τοῦ Channeling. Ἀντιθέτως, ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτό εἰσάγει ἕνα ἐναλλακτικό μοντέλο πνευματικότητας, στό ὁποῖο ἡ παραδοσιακή θρησκευτική ἱεραρχία καί οἱ θεσμοθετημένες αὐθεντίες ἀντικαθίστανται ἀπό μία διάχυτη καί ἐσωτερική μορφή καθοδήγησης. Στό πλαίσιο αὐτό, ἡ πηγή τῆς γνώσης καί τῆς ἠθικῆς αὐθεντίας μετατοπίζεται σέ ἕναν ἀόρατο καί μεταφυσικό χῶρο, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὅτι κατοικεῖται ἀπό ἄυλες πνευματικές ὀντότητες, «ἀναληφθέντες διδασκάλους» ἤ ἀνώτερες μορφές συνείδησης. Ἔτσι, ἀναγνωρίζονται ὡς φορεῖς μιᾶς ἰδιαίτερης αὐθεντίας, ἡ ὁποία δέν θεμελιώνεται σέ ἱερά κείμενα, ἀλλά στήν πεποίθηση ὅτι οἱ πληροφορίες πού μεταδίδουν προέρχονται ἀπό ἕνα ὑψηλότερο πεδίο ὕπαρξης.

Χαρακτηριστική εἶναι ἐπίσης ἡ πρακτική, ἀλλά καί ἐμπορική, διάσταση τοῦ Channeling, τό ὁποῖο ἔχει ἐξελιχθεῖ σέ μία ἰδιαίτερα κερδοφόρα δραστηριότητα στό πλαίσιο τοῦ κινήματος τῆς Νέας Ἐποχῆς. Τά μηνύματα τῶν πνευματικῶν ὁδηγῶν συνδέονται συχνά μέ σεμινάρια, βιβλία, ἠχογραφήσεις, προσωπικές συνεδρίες καί ποικίλα προγράμματα αὐτοβελτίωσης. Ἡ λεγόμενη πνευματική καθοδήγηση μετατρέπεται ἔτσι σέ προϊόν πού ἀγοράζεται καί πωλεῖται. Τά μηνύματα τῶν πνευματικῶν ὁδηγῶν δέν περιορίζονται πλέον σέ μικρούς κύκλους μυημένων, ἀλλά συνδέονται ἄμεσα μέ τή διοργάνωση σεμιναρίων, τήν ἔκδοση βιβλίων, τή διάθεση ψηφιακοῦ ὑλικοῦ καί τή διεξαγωγή ἐξατομικευμένων συνεδριῶν. Ἡ τάση αὐτή ἐνσωματώνεται πλήρως στή σύγχρονη κουλτούρα τῆς αὐτοβελτίωσης καί τοῦ λεγόμενου «πνευματικοῦ μάρκετινγκ».

Τό Channeling παρουσιάζεται συχνά ὡς μία ἀκίνδυνη μέθοδος ἐπικοινωνίας μέ πνευματικές ὀντότητες ἤ «πνευματικούς ὁδηγούς». Ἀπό χριστιανική σκοπιά, ὅμως, ἡ πρακτική αὐτή θεωρεῖται σαφῶς ἀποκρυφιστική καί πνευματικά ἐπικίνδυνη, καθώς ἔρχεται σέ πλήρη ἀντίθεση μέ τή βιβλική καί ἁγιοπατερική διδασκαλία. Σύμφωνα μέ τή χριστιανική θεώρηση, οἱ ὀντότητες αὐτές εἶναι πονηρά πνεύματα πού μεταμφιέζονται σέ «ἀγγέλους φωτός» μέ σκοπό νά παραπλανήσουν τόν ἄνθρωπο (*Δευτ.* 18: 9-12· *Ἡσ.* 8, 19-20· *Β΄ Κορ.* 11,14· *Ἐφεσ.* 2,2· 6,12· *Α΄ Τιμ.* 4,1). Ἡ Ἁγία Γραφή καί οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀποτρέπουν ρητά κάθε προσπάθεια ἐπικοινωνίας μέ πνεύματα ἤ νεκρούς, τονίζοντας ὅτι τέτοιες πρακτικές ὁδηγοῦν στήν πνευματική πλάνη καί στήν ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό.

Ὁ αἱρετικός Ἐλβίδιος καί οἱ σύγχρονες ἀμφισβητήσεις τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Θεοτόκου

Ἀρχιμ. Θεοφίλου Λεμοντζῆ
Δρος Θεολογίας

Ὁ ἐκκλησιαστικός Πατέρας Ἱερώνυμος στό ἔργο του *Κατὰ τοῦ Ἐλβιδίου περὶ τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Μαρίας* (383 μ.Χ.) ἀντικρούει τίς ἀπόψεις τοῦ αἱρετικοῦ Ἐλβιδίου πού ὑποστήριζε ὅτι ἡ Μαρία δέν ἦταν ἀειπάρθενος ἀλλά, ἀφοῦ γέννησε τόν Ἰησοῦ, ἀπέκτησε καί ἄλλα παιδιά μέ τόν Ἰωσήφ. Βασικό του ἐπιχείρημα ἦταν οἱ ἀναφορές τῆς *Καινῆς Διαθήκης* στούς «ἀδελφούς» τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἀντέκρουσε σθεναρά αὐτές τίς θέσεις, ὑπερασπιζόμενος τήν ἀειπαρθενία τῆς Θεοτόκου, ὅτι δηλαδή παρέμεινε παρθένος πρίν, κατά καί μετά τή γέννηση τοῦ Ἰησοῦ.

Τίς ἴδιες ἀντιλήψεις του Ἐλβιδίου ἀκολουθοῦν καί πολλοί Προτεστάντες πού θεωροῦν ὅτι ἡ *Καινή Διαθήκη* δέν διδάσκει ρητά τήν ἀειπαρθενία τῆς Παναγίας καί ἐπικαλοῦνται βιβλικά χωρία ὅπου γίνεται λόγος γιά «ἀδελφούς» καί «ἀδελφές» τοῦ Ἰησοῦ, ἑρμηνεύοντάς τα ὡς βιολογικά παιδιά τῆς Μαρίας καί τοῦ Ἰωσήφ μετά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ *Καινή Διαθήκη* παρέχει λίγες πληροφορίες γιά τά λεγόμενα «ἀδέλφια» τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ εὐαγγελιστής Ματθαῖος ἀναφέρεται σέ αὐτά καί παραπέμπει στά ὀνόματά τους: «οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριὰμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;» (13, 55-56). Ἀναφέρει ἐπίσης καί ἀδερφές τοῦ Ἰησοῦ, χωρίς ὅμως νά τίς κατονομάζει καί νά τίς ἀπαριθμεῖ. Ἐπίσης καί ὁ εὐαγγελιστής Μᾶρκος ἀναφέρει: «οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;» (*Μάρκ.* 6, 3). Ὁ εὐαγγελιστής Λουκᾶς σημειώνει ὅτι οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελοῦν μέλη τῆς πρώτης ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων (*Πράξ.* 1, 14). Γιά ἀδερφούς τοῦ Ἰησοῦ κάνει λόγο καί ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης (*Ἰω.* 2, 12· 7, 3).

Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ὑποστήριξε ὅτι τά ἀναφερόμενα ἀδέρφια τοῦ Ἰησοῦ δέν εἶναι κατά σάρκα τέκνα τῆς Θεοτόκου ἀλλά συγγενεῖς/ξαδέλφια τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἀντέτεινε γλωσσικά ἐπιχειρήματα ἀπέναντι στόν αἱρετικό Ἐλβίδιο, λέγοντας ὅτι ἡ λέξη «ἀδελφός» στήν ἑβραϊκή γλῶσσα μπορεῖ νά σημαίνει καί τόν συγγενῆ καί ὄχι ἀπαραίτητα μόνο τόν ὁμομήτριο ἀδελφό.

Κατά τόν Ἡγήσιππο, ὁ Κλωπᾶς ἦταν ὁ ἀδελφός τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, καί στό χωρίο *Ἰω.* 19, 25 ἀναφέρεται ἡ Μα-

ρία τοῦ Κλωπᾶ, ἡ σύζυγος δηλαδή τοῦ Κλωπᾶ καί συννυφάδα τῆς Θεοτόκου, καθώς στό χωρίο *Ἰω.* 19, 25 ὀνομάζεται «ἀδελφή» τῆς Θεοτόκου. Αὐτή ἡ Μαρία ἀναφέρεται ἀλλοῦ ὡς ἡ μητέρα τῶν «ἀδελφῶν» τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωσῆ καί Ἰακώβου (*Μάρκ.* 15, 40-47· 16, 1. *Ματθ.* 27, 56). Ὁ Ἰάκωβος καί ὁ Ἰωσῆς λοιπόν δέν ἦταν βιολογικά ἀδέλφια ἀλλά ξαδέλφια τοῦ Ἰησοῦ.

Δίπλα στήν ἄποψη τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ὑπάρχει καί ἡ ἄποψη τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου πού ὑποστηρίζει ὅτι οἱ «ἀδελφοί» τοῦ Ἰησοῦ ἦταν ἑτεροθαλεῖς, παιδιά τοῦ Ἰωσήφ ἀπό προηγούμενο γάμο καί ὄχι τῆς Παναγίας. Εἴτε δεχθοῦμε τήν μία, εἴτε τήν ἄλλη ἄποψη, εἶναι βέβαιο ὅτι τά ἀδέλφια τοῦ Ἰησοῦ ἦταν εἴτε ξαδέλφια, εἴτε ἑτεροθαλῆ ἀδέλφια, καί ἐξάπαντος δέν ἦταν βιολογικά ἀδέλφια.

Πολλές φορές μέσα στήν ἁγία Γραφή ἡ λέξη «ἀδελφός» ἔχει εὐρύτερη ἔννοια καί δηλώνει τόν συγγενῆ. Τό χωρίο *Γεν.* 14, 14 ὀνομάζει τόν Ἀβραάμ ἀδελφό τοῦ Λώτ: «ἀκούσας δὲ Ἄβραμ ὅτι ᾐχμαλώτευται Λὼτ ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ». Ξέρουμε ὅμως ὅτι ὁ Λώτ δέν ἦταν ἀδελφός τοῦ Ἀβραάμ ἀλλά ἀνιψιός τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπίσης, στό χωρίο *Γεν.* 27, 43 λέγει ἡ Ρεβέκκα στόν γιό της τόν Ἰακώβ νά πάει στήν Μεσοποταμία νά βρεῖ τόν ἀδελφό της τόν Λάβαν. Ὅμως στό χωρίο *Γεν.* 29, 15, ὁ Λάβαν ὀνομάζει τόν ἀνιψιό τοῦ Ἰακώβ, ἀδελφό του: «Εἶπε δὲ Λάβαν τῷ Ἰακώβ· ὅτι γὰρ ἀδελφός μου εἶ, οὐ δουλεύσεις μοι δωρεάν· ἀπάγγειλόν μοι, τίς ὁ μισθός σου ἐστί;». Λέγει δηλαδή ὁ θεῖος στόν ἀνιψιό νά μή νομίσει ὅτι ἐπειδή εἶναι «ἀδελφός» του, θά δουλεύει γι᾽ αὐτόν δωρεάν, ἀλλά θά τοῦ δώσει χρήματα. Ὅμως ὁ Λάβαν ἦταν θεῖος τοῦ Ἰακώβ. Ὁ ὅρος λοιπόν *ἀδελφός* ἔχει εὐρύτερη ἔννοια στήν ἑβραϊκή γλῶσσα καί μπορεῖ νά δηλώνει ὄχι μόνο τόν ὁμομήτριο ἀδελφό ἀλλά καί τόν κοντινό συγγενῆ.

Ἐάν οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰησοῦ ἦταν βιολογικά παιδιά τῆς Παναγίας, ὅπως νομίζουν ἀρχαῖοι καί σύγχρονοι αἱρετικοί, γιά ποιό λόγο ὁ Κύριος κατά τόν σταυρικό Του θάνατο νά ἐμπιστευτεῖ τή μητέρα του στόν ἀγαπημένο του μαθητή Ἰωάννη (*Ἰω.* 19, 26-27), δηλαδή γιά ποιό λόγο νά ἀναθέσει τήν προστασία τῆς μητέρας Του σέ ἕναν ξένο καί ὄχι σέ κάποιο ἀπό τά ὑποτιθέμενα βιολογικά της παιδιά καί ὁμομήτρια ἀδέλφια του;

«Σημεῖον Παρουσίας καί Συντελείας» (*Μθ* 24.30-44): Μυστήριον ἱεραποστολῆς;

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ἡ Συνοπτική Ἀποκάλυψις [*Μκ*. 13.1-37. *Μθ*. 24.1-36. *Λκ*. 21.5-38] ὁρίζεται ἀπό τό «Σημεῖον» τοῦ Υἱοῦ καί ὅσα συνάπτονται μέ αὐτό [*Μθ*. 24.37-25.30 (παγκόσμια ἀναταραχή). Ἔσχατη Κρίση ὡς Δικαστήριο (25.31-46)]. Ἀφήνοντας τόν Ναό ὁ Ἰησοῦς προφητεύει τήν καταστροφή του [*Μκ*. 13.1-2. *Μθ*. 24.1-2. *Λκ*. 21.5-6], ἐν συνεχείᾳ δέ, στό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (*Μκ*. 13.3. *Μθ*. 24.3), ἀπαντᾶ στό «τί» καί «πότε»: στόν *Μκ*. 13.4: «ὅταν μέλλῃ ταῦτα συντελεῖσθαι πάντα». *Λκ*. 21.7: «γίνεσθαι...». Στόν *Μθ*. 24.3: «πότε ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καί συντελείας τοῦ αἰῶνος», οἱ δύο ὅροι προοικονομοῦν τήν ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ προηγηθεῖ γενική ἀναστάτωση (ἀντίχριστοι, ψευδοπροφῆται, πόλεμοι, διωγμοί, βδέλυγμα ἐρημώσεως, ταραχή ἡλίου-σελήνης – ὑποβολή διασάλευσης τοῦ κόσμου). Τότε θά γίνει τό «Σημεῖον» τοῦ Υἱοῦ πού ὁ Ματθαῖος ἀναλύει περαιτέρω: α) «Παρουσία»: ἡ λ. ὑπάρχει στούς Παῦλο καί *Μθ*. 24.3 (27, 37, 39): ὁ Υἱός ἐπί τῶν Νεφελῶν [*Μκ*. 13.26-27. *Μθ*. 24.30. *Λκ*. 21.27]: «κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» καί ἀποστολή ἀγγέλων. Ὁ *Μθ*. 24.31: προσθέτει «μετὰ σάλπιγγος μεγάλης» νά συνάξει «τοὺς Ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων», πρῶτα οἱ παρόντες: «...οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ ταύτῃ ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται..» (*Μθ*. 24.34-35. *Μκ*. 13.30. *Λκ*. 21.32). β) «Συντέλεια»: Κρίση-Δικαστήριο (*Μθ*. 25.31-46).

Ἡ "μή πραγματοποιηθεῖσα" γιά πολλούς προφητεία τοῦ Ἰησοῦ δέν ἐνδείκνυται σέ κατά γράμμα ἐξέταση· ἐξίσου σέ ἀλληγορική, παρ' ὅτι ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ κυρίως παραβολές· ἤ ἐπίσης ὡς (θεολογική) σύμπτυξη τοῦ χρόνου (κατά τό χίλια χρόνια, μία ἡμέρα στά μάτια τοῦ Θεοῦ). Ἡ "Παρουσία" εἶναι παρόν, Ἱστορία, προϋποθέτει παρόντες τούς Μαθητές. Μία ἑρμηνεία χωρεῖ, Ἱστορική ἀλλά ὡς Μυστική: ἡ γενιά τους θά ζήσει τό Τέλος της ἱστορικῶς μέν, ἀλλά Μυστικῶς, ἀναλόγως δέ ὥς τέλος τοῦ κόσμου. Ὁ Λουκᾶς παραλείποντας τήν σύναξη τῶν Ἐκλεκτῶν, προβάλλει τό κουράγιο πού δίνει ὁ ἡγέτης στούς παρόντες (21.28): «ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν». Σέ συγγενές χωρίο ἡ ἱεραποστολική πρόσκληση τοῦ Ἰησοῦ στόν κάθε ἐθελοντή μαθητή ὡς "ἀκόλουθο" αἴροντα «τὸν σταυρόν αὐτοῦ» (*Μθ*.

16.27-28. *Μκ*. 8.34-9.1. *Λκ*. 9.26-27) καταλήγει πάλι στό ἴδιο κοσμικό ὅραμα: μή γευόμενοι θάνατο, θά ἰδοῦν τόν Υἱόν «ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ».

Γιά τόν Ματθαῖο «Παρουσία» καί «Συντέλεια» (αἰῶνος) ὁρίζεται ἀπό τό «σημεῖον», τό αἰφνίδιον [*Μθ*. 24.27: «ὡς ἀστραπή ἐξέρχεται ... ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου», 37, 39] καί ἀχρονολόγητον [*Μθ*. 24.36. *Μκ*. 13.32: ἄγνωστη ἡ «ἡμέρα» καί ἡ «ὥρα» πού προκρίνει ὁ Πατήρ ἀκόμη καί στόν Υἱό]. Ἀλλά ἡ ἐποχή (ἔτος, περίοδος, τέλος αἰῶνος) εἶναι ἀδύνατον νά ὑπολογισθεῖ;

Τί σημαίνει «Παρουσία»; Κάποιος νά δηλώνει «Παρών», σέ Σύναξη (6 φορές στήν *ΚΔ* γιά ἰδιῶτες). Στό χ. *Μθ*. 24.30 κ.ἑ. ἐνέχει στρατιωτική ὑφή (Ἀναφορά), ὅπου συγκεντρώνονται οἱ «Δυνάμεις» τοῦ Ἰησοῦ μέ «πολλή δόξα» [βλ. Ἀν. Χατζηαργυρός, *Λεξικό τῆς ΚΔ*, 158: ἡ λ. «δόξα» συνδέεται μέ τήν βασιλεία]· ὁ Ἰησοῦς διαθέτει στρατό, «πλείω δώδεκα λεγιώνας ἀγγέλων» (*Μθ*. 26.53). Ἀλλά καί ἡ ἐπίγεια πορεία Του σημαίνει πόλεμο, φωτιά νά καίει [*Μθ*. 3.10 κ.λπ., βλ. Χατζηαργυρός, 486-487 (λ. *πῦρ*), 458 (λ. *πόλεμος*)]. [Πρβλ. *Ἐφημέριος*, 73/5 (2024) 34-35. *Ἐφημέριος*, 75/1 (2026) 39-40]. Ὁ Ἰησοῦς σέ ἕνα κίνημα ἀνανεωτικό –ἄρα μαχητικό– ἀσκεῖ ἔλεγχο, οἰκονομία καί ἠθική τῆς ἐγρήγορσης ἐν ὄψει ἑνός Σημείου-παρουσίας πού ἰσοδυναμεῖ μέ δυνητική ἐπιθεώρηση. Δέν κυριολεκτεῖ· μεταφέρει μιά μυστική διδασκαλία, ἀλλά καί παιδαγωγική (στρατιωτική). Ὁ ἡγέτης θέλει τόν στρατό του σέ διαρκῆ ἑτοιμότητα. Ἐξ αὐτοῦ προβάλλει πρότυπα ἐπαγρυπνήσεως (*Μθ*): οἰκοδεσπότης περιμένει τόν κλέφτη (24.42-44)· πιστός δοῦλος (24.45-50)· πέντε φρόνιμοι παρθένοι (25.13)· ἡγεμονικά πρότυπα ἐπιθεωρήσεως: *Μθ*. 25.14 κ.ἑ.: «ἄνθρωπος ἀποδημῶν». *Λκ*. 19.12-27: «ἄνθρωπός τις εὐγενής ... ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν...».

Τό «Σημεῖον» ὡς σύνθετο ἱστορικό φαινόμενο (Μυστήριον, ἄρρητο βίωμα) περικλείει ἕνα κεντρικό στοιχεῖο τῆς στρατιωτικῆς Ἀναφορᾶς, τήν Παρουσία (ὅλοι παρόντες, καί ὁ ἀρχηγός), πού συνεπάγεται ἐπιβράβευση, ἀπαλλαγή ἀπό «τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων» [24.29]. Προσφέρει μυστική πρόγευση νίκης στήν μορφή τῆς θριαμβικῆς Ἀναφορᾶς τοῦ Ἰησοῦ, ἐρχομένου νά δώσει παράσημα σέ μιά τελική συνάντηση ἀγωνιστῶν ἀπό τά τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα. Ἀνάλογη εἶναι Ἀναφορά τῶν 12 μαθητῶν στό Ὄρος Γαλιλαίας (*Μθ*. 28.16) ἤ στό Ὄρος Ἐλαιῶν (*Πράξ*. 1.12). Ἡ "Παρουσία" στόν Ματθαῖο ἀφορᾶ στήν παροῦσα γενιά (Σειρά, κλάση) μαχητῶν ἱεραποστόλων. Ἄλλο εἶναι ἡ Ἔσχατη Παρουσία-Κρίση. Ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται στόν «Αἰῶνα», ὅ,τι βιώνει ἡ γενιά τοῦ δικοῦ Του αἰῶνος. Ἄν κυριολεκτοῦσε ἀναμένοντας στόν συνολικό Αἰῶνα (Ἔσχατη Παρουσία), ποιός θά ἀγωνιζόταν στόν παρόντα; χωρίς τελική ἐπιβράβευση, πρόσωπο Θεοῦ σέ ὅλο τό μεγαλεῖο Του! Ὁ Ἡγέτης ἐμψυχώνει, ἐπιβραβεύει τούς ἕτοιμους (*Μθ*. 24.44): «Ὅ,τι καί νά ὑποστεῖτε (ὡς γενιά ἤ ἄτομα), θά ἔλθω, στήν τελική (νικητήρια) Ἀναφορά! Ὁ Κόσμος νά χαλάει, γιά σᾶς, τούς μαχητές μου, θά εἶμαι Παρών»!

Ἡ Πέμπτη Ὠδή

Δημητρίου Κανελλόπουλου
Ἀντιπροέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Ε.Τ. - Ἱεροψάλτου

Ἡ Πέμπτη βιβλική ὠδή ἀναφέρεται στόν προφήτη Ἠσαΐα. Δέν εἶμαι θεολόγος καί δέν ἔχω τά προσόντα γιά νά ἐκφέρω κρίση γιά τίς μεγαλειώδεις προφητεῖες τοῦ μεγαλοφωνότατου καί πέμπτου Εὐαγγελιστῆ, ὅπως τόν ἔχουν προσφυῶς ὀνομάσει οἱ ἅγιοι Πατέρες, προαναφερόμενου μεγάλου Προφήτη. Τίς ὅποιες μου γνώσεις ἔχω ἀποκομίσει ἀπό τήν, γιά πολλές δεκαετίες, ἐνασχόλησή μου ὡς ἱεροψάλτου καί ἀπό τό, πάντως ὄχι εἰς βάθος καί ἐντελῶς περιστασιακά, διάβασμα τῶν προφητειῶν του. Αὐτός ἱστορεῖ μέ μία συναρπαστική περιγραφή, τήν κλήση του ἀπό τόν Θεό. Εὑρισκόμενος εἰς τό ἱερόν: «Εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπῃρμένου», ἐνῶ ὁ οἶκος, ὁ ναός, ἦταν πλημμυρισμένος ἀπό ὑπέρλαμπρο φῶς τῆς θείας δόξης «Καὶ Σεραφεὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ... καὶ ἔλεγον, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ...». Πρό τοῦ μεγαλειώδους αὐτοῦ θείου ὁράματος καταλήφθηκε ὁ Ἠσαΐας ἀπό βαθύτατη συγκίνηση καί ἀναλογίστηκε τήν ἀναξιότητά του ὡς ἀνθρώπου (*Ἡσ.* 6,1ἐπ.). Προφητεύοντας γιά τόν Χριστό, εἶπε, ὅτι αὐτός εἶναι τό φῶς, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καί θά δώσει τή σωτηρία, τήν εἰρήνη, τή χαρά τῆς λυτρώσεως (βλ. Ἰωάννης Θ. Κολιτσάρας, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα*. Κείμενον – Ἑρμηνευτικὴ ἀπόδοσις, 5τ, Ἀθήνα: Ἀδελφότης Θεολόγων «Ἡ Ζωή», 1970-1973, τ. 5, σ. 5ἐπ.). Χαρακτηριστικά εἶναι μερικά χωρία ἀπό τίς προφητεῖες του: «ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν... καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος... ἄρχων εἰρήνης... μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι ὅριον... καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐζωσμένος τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ... οὕτως ἀνατελεῖ Κύριος δικαιοσύνην... φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς... δικαιοσύνην μάθετε οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς... φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλήμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν... Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰρήνην δὸς ἡμῖν» (*Ἡσ.* 9,6ἐπ. 11, 5. 26, 9, 12. 60,1. 61,1).

Ἂς δοῦμε τώρα πῶς οἱ ἱεροί ὑμνογράφοι προσαρμόζουν τούς εἱρμούς τῆς πέμπτης ὠδῆς τῶν κανόνων, πού ἀποτελοῦν, ὅπως εἴπαμε, καί τίς καταβασίες τῶν ἀντίστοιχων ἑορτῶν, στήν ἀντίστοιχη βιβλική ὠδή τονίζοντας καί ὑπογραμμίζοντας τίς χαρακτηριστικές λέξεις πού παραπέμπουν στίς προφητεῖες τοῦ Ἠσαΐα, ἀπό τίς ὁποῖες κυρίαρχες εἶναι οἱ λέξεις «εἰρήνη» καί «φῶς». Οἱ ἀναφερόμενες στήν Παναγία: «Ἐξέστη τὰ σύμπαντα ἐπὶ τῇ θείᾳ δόξῃ σου... πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσι σὲ **σωτηρίαν** βραβεύοντα». Ἄλλη γραφή: «...τὴν **εἰρήνην βρα-**

βεύοντα». Ἑορτή τῶν Χριστουγέννων: «Θεὸς ὢν εἰρήνης πατὴρ οἰκτιρμῶν **τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὸν ἄγγελον εἰρήνην παρεχόμενον** ἀπέστειλας ἡμῖν ...». Ὁλόκληρο τό κείμενο αὐτό εἶναι παρμένο ἀπό τό χωρίο *Ἡσ*. 9,6. Ἑορτή τῶν Θεοφανείων: «Ἰησοῦς ὁ ζωῆς ἀρχηγός... πάντα νοῦν **εἰρήνην** χαρίζεται». Ἑορτή τῆς Ὑπαπαντῆς: «**Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς ἐν θρόνῳ ἐπηρμένῳ Θεόν ὑπ᾽ ἀγγέλων δόξης δορυφορούμενον, ᾧ τάλας, ἐβόα ἐγώ, πρὸ γὰρ εἶδον σωματούμενον Θεόν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα**». Καί τό κείμενο τοῦ εἱρμοῦ αὐτοῦ, ὁλόκληρο, εἶναι παρμένο ἀπό τό προαναφερθέν ὅραμα τοῦ Ἡσαΐα. Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου καί Κυριακή τῆς Τυρινῆς: «**Τῷ θείῳ φέγγει σου ἀγαθέ... ἐκ ζόφου τῶν πταισμάτων ἀνακαλούμενον**». Κυριακή τοῦ Ἀσώτου: «**Τῆς νυκτὸς διελθούσης ἤγγικεν ἡ ἡμέρα καὶ τὸ φῶς τῷ κόσμῳ ἐπέλαμψε. Διὰ τοῦτο ὑμνεῖ σὲ τάγματα ἀγγέλων καὶ δοξολογεῖ σὲ Χριστὲ ὁ Θεός**». Καί ὁ εἱρμός αὐτός ἀναφέρεται στό προαναφερθέν ὅραμα. Κυριακή τῶν Ἀπόκρεω: «**Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντα φιλάνθρωπε φώτισον, δέομαι καὶ ὁδήγησον κἀμὲ ἐν τοῖς προστάγμασί σου**». Κυριακή Α΄ Νηστειῶν: «**Σὺ Κύριέ μου φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθας. Φῶς ἅγιον ἐπιστρέφον ἐκ ζοφώδους ἀγνοίας τοὺς πίστει ἀνυμνοῦντας σε**». Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως: «Ὀρθρίζοντες σὲ **ἀνυμνοῦμεν**, Σωτὴρ τοῦ κόσμου, **εἰρήνην** εὑράμενοι τῷ σταυρῷ σου...**φῶς** πρὸς ἀνέσπερον ἄγων ἡμᾶς». Κυριακή τῶν Βαΐων: «Τὴν Σιὼν ἐπ᾽ ὄρους ἀνάβηθι... **εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ καὶ σωτήριον ἔθνεσιν**». Κυριακή τοῦ Πάσχα: «**Ὀρθρίσωμεν** ὄρθρου βαθέος...καὶ **Χριστὸν ὀψόμεθα δικαιοσύνης ἥλιον πᾶσι ζωὴν ἀνατέλλοντα**». Κυριακή τοῦ Τυφλοῦ πού ψάλλονται οἱ καταβασίες γιά τήν ἑορτή τῆς Ἀναλήψεως: «**Ὀρθρίζοντες** βοῶμεν σοὶ Κύριε. **Σῶσον ἡμᾶς σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν ἐκτὸς σοῦ ἄλλον οὐκ οἴδαμεν**». Τό κείμενο τοῦ εἱρμοῦ αὐτοῦ εἶναι σχεδόν ἀντιγραφή τοῦ *Ἡσ*. 26, 13. Κυριακή τῆς Πεντηκοστῆς: «Τὸ διὰ τὸν φόβον σου ληφθὲν Κύριε, ***ἐν γαστρὶ τῶν Προφητῶν*** καὶ κυηθὲν ἐπὶ τῆς γῆς **Πνεῦμα σωτηρίας... Φῶς γὰρ καὶ εἰρήνη** διότι τὰ σὰ προστάγματα». Καταβασίες γιά τήν ἑορτή τῆς Μεταμορφώσεως: «**Ὁ τοῦ φωτὸς διατμήξας** τὸ πρωτόγονον χάος ὡς **ἐν φωτὶ** τὰ ἔργα ὑμνεῖ σὲ Χριστὲ τὸν δημιουργὸν **ἐν τῷ φωτί σου** τὰς ὁδοὺς ἡμῶν εὔθυνον». Ἑορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου: «Τὸ θεῖον καὶ ἄρρητον κάλλος τῶν ἀρετῶν σου Χριστὲ διηγήσομαι... τοῖς ἐν **σκότει καὶ σκιᾷ σωματωθεὶς ἀνέτειλας ἥλιος**». Ἑορτή τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ: «Ὦ τρισμακάριστον ξύλον... **τῷ παρέχοντι τὴν εἰρήνην** ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν». Μικρός Παρακλητικός Κανόνας: «**Φώτισον ἡμᾶς... τὴν σὴν εἰρήνην** παράσχου ἡμῖν φιλάνθρωπε». Μέγας Παρακλητικός Κανόνας: «ἵνα τί με ἀπώσω ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, **τὸ φῶς** τὸ ἄδυτον... καὶ πρὸς τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν σου τὰς ὁδούς μου κατεύθυνον δέομαι».

Διοικητικά θέματα
8. Ἐγκύκλιοι καί Δημοσιεύματα

Μακαριστοῦ Μητροπ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου

Β΄. Δημοσιεύματα

Ὅταν ἡ ἀνάγκη τῆς δημοσιότητας εἶναι εὐρύτερη καί δέν εἶναι δυνατόν νά καλυφθεῖ μέ ἐγκυκλίους, οἱ ὁποῖες οὕτως ἤ ἄλλως κυκλοφοροῦν σέ περιορισμένη ἔκταση, προκύπτει ζήτημα ἔντυπης δημοσίευσης, εἴτε ὑπό τή μορφή ἀνακοινώσεων διά τοῦ Τύπου εἴτε μέσῳ ἀλληλογραφίας εἴτε μέσῳ τῆς ἔκδοσης τευχῶν καί βιβλίων. Τά τελευταῖα χρόνια [Σημ.: ἀναφέρεται στή δεκαετία τοῦ 1960] περιελήφθησαν στήν κείμενη νομοθεσία ὁρισμένες διατάξεις, πού ὑποχρέωναν τούς κληρικούς, πρίν ἀπό κάθε δημοσίευση, νά ζητοῦν τήν ἔγκριση τῆς Προϊσταμένης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς των. Οἱ διατάξεις αὐτές ἀτόνησαν μετά ἀπό τίς διαμαρτυρίες πού ἐκδηλώθηκαν ὡς πρός τή συνταγματικότητά τους. Πάντως, ἀπό τή σκοπιά τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεοντολογίας, πρέπει νά σημειωθοῦν τά ἑξῆς:

Εἶναι εὐνόητη ἡ διάκριση ἀνάμεσα στά ἐποικοδομητικά ἤ ἐπιστημονικά δημοσιεύματα, ἀφ᾽ ἑνός, καί στίς προσωπικές ἀνακοινώσεις ἤ την προβολή ἐπίμαχων ἀπόψεων, ἀφ᾽ ἑτέρου. Ἀναμφίβολα, εἶναι ἀνεμπόδιστη ἡ δημοσίευση ἄρθρων καί μελετῶν ἐποικοδομητικῶν ἤ ἐπιστημονικῶν, μέ μοναδική προϋπόθεση ὅτι ὀρθοδοξοῦν καί δέν ἔρχονται σέ ἀντίθεση μέ τά δόγματα καί τίς παραδόσεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Ἄν καί κάποιες φορές ζητεῖται (ἤ προβλέπεται ἀπό τόν Νόμο) ἡ ἔγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γιά μερικά βιβλία καί συγγράμματα πού δημοσιεύονται ἤ ἡ εὐλογία Της γιά ἄλλες θρησκευτικές ἐκδόσεις, αὐτό γίνεται γιά νά ὑπάρχει βέβαιη ἐγγύηση γιά τήν αὐστηρῶς ὀρθόδοξη ὀπτική τοῦ ἔργου ἤ γιά τήν ἠθική ἐνίσχυση τοῦ συγγραφέα καί τοῦ ἐκδότη.

Βεβαίως, εἶναι εὐκταῖο, σέ κάθε Μητρόπολη, καί εἰ δυνατόν σέ κάθε μεγάλη ἐνορία τῶν πόλεων, νά ὑπάρχει τοπικό περιοδικό ἤ φυλλάδιο, πού νά ἐκδίδεται μέ τήν πρόνοια καί τήν ἔγκριση καί τήν εὐλογία τοῦ οἰκείου Ἱεράρχη, πρός ἐνημέρωση τῶν χριστιανῶν γιά τήν ἐκκλησιαστική κίνηση τῆς Ἐπαρχίας ἤ τῆς ἐνορίας, πρός διαφώτισή των γιά διάφορα ζητήματα καί πρός οἰκοδομή καί διδασκαλία. Γιά τόν σκοπό αὐτό, ὅμως, δέν ἀρκεῖ νά ἐξασφαλιστοῦν μόνον οἱ οἰκονομικές προϋποθέσεις μιᾶς τέτοιας ἔκδοσης. Ἀπαιτεῖται, πρό πάντων, τό κατάλληλο ἐπιτελεῖο γιά τήν ἀρθρογραφία, ὥστε αὐτή νά εἶναι στό ὕψος πού ἁρμόζει καί νά μήν ὑστερεῖ ποιοτικῶς σέ ὕλη ἄξια δημοσιεύσεως. Διαφορετικά, εἶναι προτιμότερο νά μήν ὑπάρχει ἡ ἀδόκιμη περιοδική ἔκδοση.

Ἀόρατες συγκρούσεις στή σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία

Κώστα Τσιαντῆ
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Παν. Δυτ. Ἀττικῆς

Πάροικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοί, καὶ παρεπίδημος, καθὼς οἱ πατέρες μου.
(Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία στόν ΙΔ΄ ψαλμό*)

Τό φαινόμενο τῆς τεχνολογίας δέν ἐξελίσσεται σέ οὐδέτερο ἔδαφος· δρᾶ μέσα σέ ἕνα πεδίο συγκρούσεων τό ὁποῖο κατά βάθος παραμένει ἀνεξερεύνητο καί ἀφανές. Τό πεδίο αὐτό συγκροτεῖται ἀπό τέσσερις περιοχές: τήν τεχνολογία, τό σύστημα, τήν κοινωνία, τόν ἄνθρωπο ὡς βιολογικό καί ἠθικό ὄν.

Οἱ περιοχές αὐτές ἀφοροῦν διαφορετικές ἐπιδιώξεις καί διέπονται ἀπό ἀλληλοσυγκρουόμενες μεταξύ τους λογικές καί θεωρήσεις. Ἡ τεχνική λογική ἐνδιαφέρεται γιά τό ἄν καί πῶς λειτουργεῖ κάτι. Ἡ συστημική ἐνδιαφέρεται γιά τή μεγιστοποίηση τῆς ἀπόδοσης καί τήν πρόσληψη καί ἐκμετάλλευση τῶν ὄντων στό πλαίσιο τοῦ συστήματος. Ἡ κοινωνική ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη καί τήν ἄρση τῶν ἀνισοτήτων. Ἡ ὀντολογική ἐνδιαφέρεται γιά τήν κατανόηση κτιστῆς καί ἄκτιστης πραγματικότητας – γεννημένου καί αὐθύπαρκτου ὄντος.

1. Ἡ λειτουργική σύγκρουση: ἀποδοτικότητα ἐναντίον ἀνθρώπινης ὕπαρξης καί σχέσεων

Στό ἐπίπεδο τῆς λειτουργικῆς λογικῆς, ἡ τεχνολογία ἐπιδιώκει τή μέγιστη ἀποδοτικότητα: ταχύτητα, ἀκρίβεια, αὐτοματοποίηση, μείωση κόστους. Αὐτή ἡ λογική, πού κάποτε περιοριζόταν στή βιομηχανία, σήμερα διαπερνᾶ κάθε πτυχή τῆς ζωῆς: ἐργασία, ἐπικοινωνία, ὑγεία, ἐκπαίδευση, προσωπικές σχέσεις, τίς ὁποῖες ἰδιαίτερα διαβρώνει. Ἡ σύγκρουση ἀναδύεται ὅταν ἡ ἐπίτευξη τῆς ἀπόδοσης ἀρχίζει νά διαβρώνει τήν ἀνθρώπινη ἐμπειρία καί νά ὑποκαθιστᾶ τήν ἀνθρώπινη φρόνηση. Ἡ προσοχή μας, ὁ χρόνος μας, ἡ σκέψη μας, ἀκόμη καί ἡ συναισθηματική μας ζωή, ἀναδιοργανώνονται. Ἡ λειτουργική λογική ἀνασχηματίζει τόν ἄνθρωπο· ἀνασχηματίζει τόν ἴδιο τόν τρόπο πού οἱ ἄνθρωποι σχετίζονται. Ἡ λογική αὐτή σήμερα παίζει ἕναν ἀπό τούς πιό καθοριστικούς, ἀλλά ἀόρατους, ρόλους στή διάλυση ζευγαριῶν καί οἰκογενειῶν.

2. Ἡ συστημική σύγκρουση: τεχνική διακυβέρνηση ἐναντίον αὐτονομίας καί δημοκρατικῆς λογοδοσίας

Γιά τό Σύστημα τά ὄντα δέν ἀναγνωρίζονται παρά ὡς φορεῖς λειτουργικότητας· ὑπάρχουν μόνο στό μέτρο πού συμβάλλουν στή διατήρηση καί προαγωγή τοῦ συστήματος. Ἡ σύγκρουση ἐδῶ δέν εἶναι μόνο ἠθική, προσωπική. Ἡ τεχνολογία λειτουργεῖ πλέον ὡς μηχανισμός ὀργάνωσης καί διακυβέρνησης καί ἡ σύγκρουση εἰσέρχεται στήν ὑποκατάσταση τῆς πολιτικῆς ἀπό τεχνικά συστήματα. Ἡ τεχνολογία ἀπό ἐργαλεῖο τῆς πολιτικῆς γίνεται ἡ ἴδια τό πεδίο ὅπου ἀσκεῖται ἡ ἀόρατη ἐξουσία. Ὁ δημοκρατικός ἔλεγχος καί ἡ λογοδοσία ἐκλείπουν. Ἡ Δημοκρατία ἐξορίζεται καί οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται αὐτόνομα ἀπό συστήματα (ἀλγοριθμικά, τεχνητῆς νοημοσύνης, πλατφορμικά, αὐτοματοποιημένης ἐπιτήρησης, διακυβέρνησης δεδομένων, αὐτορρυθμιζόμενων οἰκονομικῶν), πού δέν μποροῦν νά ἐρωτηθοῦν, νά ἀμφισβητηθοῦν ἤ νά λογοδοτήσουν.

3. Ἡ κοινωνική σύγκρουση: ψηφιακή συνδεσιμότητα ἐναντίον ἐλευθερίας

Ἡ κοινωνική λογική τῆς τεχνολογίας δημιουργεῖ νέες μορφές ζωῆς: συμπεριφορές, σχέσεις, ρυθμούς, ἀνισότητες, μηχανισμούς ἐλέγχου, μορφές διάλυσης. Τά social media παράγουν μιά μόνιμη σύγκριση: ἐξιδανικευμένες ζωές, τέλειες εἰκόνες, φαντασιακές προσδοκίες. Ἡ σύγκρουση εἶναι σιωπηλή ἀλλά ἀναπόφευκτη. Τό σύστημα ἀπαιτεῖ ἔλεγχο, προβλεψιμότητα καί δεδομένα· ἡ ἠθική ἀπαιτεῖ αὐτονομία, ἰδιωτικότητα καί ἀξιοπρέπεια. Ἡ τεχνολογία ὑπόσχεται ἐλευθερία, ἀλλά παράγει ἐξάρτηση· ὑπόσχεται ἐπικοινωνία, ἀλλά γεννᾶ ἀπομόνωση· ὑπόσχεται πληροφόρηση, ἀλλά δημιουργεῖ θόρυβο. Ἡ ἐργασία δέν τελειώνει στό γραφεῖο: εἰσβάλλει στό σπίτι, στό κινητό, στό κρεβάτι. Ἡ σύγκρουση εἶναι ὑπόγεια: ἡ αὐτονομία διαβρώνεται ἀπό ἐσωτερικές συνήθειες πού καλλιεργοῦνται ἀθόρυβα ἀπό τίς πλατφόρμες. Ἡ τεχνολογία δέν ἐπιβάλλει· ἐθίζει. Δέν ἀπαγορεύει· προσανατολίζει. Δέν καταπιέζει· διαμορφώνει. Καί μέσα σέ αὐτή τή διαμόρφωση, ὁ ἄνθρωπος χάνει σιγά σιγά τόν χῶρο τῆς ἐλευθερίας του.

4. Ἡ ὀντολογική σύγκρουση: τεχνική φανέρωση τοῦ κόσμου ἔναντι τῆς αὐθυπαρξίας τοῦ Εἶναι

Ἡ βαθύτερη σύγκρουση εἶναι ὀντολογική. Ἡ τεχνολογία δέν εἶναι μόνο λειτουργία. Εἶναι τρόπος πλαισιοθέτησης τῶν ὄντων. Μετατρέπει τό φυσικό περιβάλλον σέ πόρο, τό ἀνθρώπινο σῶμα σέ ψηφιακή ἀναπαράσταση, τήν κοινωνία σέ πληροφοριακό σύστημα. Αὐτός ὁ τρόπος φανέρωσης ἀνταγωνίζεται ἄλλους τρόπους ὕπαρξης: τόν ὀντολογικό, τόν ποιητικό, τόν θρησκευτικό, τόν οἰκολογικό, τόν ὑπαρξιακό. Μεταφερόμενη ἡ τεχνολογία τείνει νά ἐπιβάλλει ἕναν ἑνιαῖο ὁρίζοντα νοήματος: τήν ὁμοιομορφία, τήν παγκοσμιοποίηση καί τήν τυποποίηση. Ὅμως κάθε πολιτισμός θεμελιώνεται στήν παράδοση, τήν τοπι-

κότητα, τήν ἰδιαιτερότητα. Ἡ σύγκρουση ἐκδηλώνεται ἔτσι ὡς πολιτισμική διάβρωση καί ἀπώλεια τοπικῶν μορφῶν ζωῆς. Ἐπιπλέον, ἀγγίζει τόν ἴδιο τόν ὀντολογικό πυρῆνα: τό τί σημαίνει νά ὑπάρχει κάτι, πῶς φανερώνεται, καί μέσα σέ ποιόν ὁρίζοντα νοήματος μπορεῖ νά γίνει κατανοητό.

Σβήνουν αὐτές οἱ συγκρούσεις; Φαινομενικά ναι, στήν πραγματικότητα ὄχι. Οἱ συγκρούσεις σβήνουν, ἐπειδή ἡ τεχνολογία μετατρέπει πολιτικά καί ἠθικά ζητήματα σέ τεχνικά προβλήματα. Ὅταν κάτι γίνει τεχνικό, παύει νά συζητεῖται. Ὅμως ἡ σύγκρουση δέν λύνεται· ἁπλῶς μεταφέρεται σέ ἐπίπεδο ὅπου δέν φαίνεται. Ἡ τεχνολογία γίνεται ἀόρατη ὑποδομή, καί οἱ ἐντάσεις πού δημιουργεῖ ἐνσωματώνονται στή ζωή χωρίς νά περνοῦν ἀπό τή συνείδηση.

Δεύτερη δημόσια θέση τῶν Κληρικῶν

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Ἀντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Ἀπό τό παρόν τεῦχος τοῦ *Ἐφημερίου* θά ἐνημερώσουμε γιά ἕνα ἐξίσου σοβαρό θέμα, πού ἀφορᾶ πολλούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς. Ἀναφερόμαστε στίς διατάξεις καί τούς νόμους πού "ἐπιτρέπουν" στούς Κληρικούς δεύτερη δημόσια θέση. Εἰδικότερα, οἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 25 παρ. 10 τοῦ Ν. 4354/2015 (Ἐνιαῖο Μισθολόγιο) ἀφοροῦν τούς κληρικούς πού ὑπηρετοῦν παράλληλα ὡς ἐκπαιδευτικοί καί ὁρίζουν ὅτι, σέ αὐτήν τήν περίπτωση, λαμβάνουν τό 100% τῆς κύριας θέσης καί τό 30% τῆς δεύτερης θέσης.

Ὡστόσο, πρέπει νά διευκρινίσουμε ὅτι βάσει τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Ὑπαλληλικοῦ Κώδικα (Ν. 3528/2007), δέν προβλέπεται κατοχή δεύτερης δημόσιας θέσης, ἐκτός ἄν ὑπάρχει εἰδική νομοθετική ρύθμιση. Αὐτή ἡ εἰδική ρύθμιση εἶναι πού ἐπιτρέπει στούς κληρικούς νά ἔχουν καί δεύτερη δημόσια θέση μέ τίς ὡς ἄνω ἀποδοχές.

Ἑπομένως, σύμφωνα καί μέ τίς ἑρμηνευτικές ἐγκυκλίους τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἐφ' ὅσον κάποιος κληρικός παραμένει μόνιμος ἐκπαιδευτικός ἤ ἐργαζόμενος ὡς ἔνστολος κ.λπ., μπορεῖ νά διοριστεῖ ὡς Ἐφημέριος σέ κενή ὀργανική θέση καί τότε κατά κανόνα θά λαμβάνει τό 100% τοῦ μισθοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἔνστολου, κ.λπ. καί τό 30% του ἐφημερίου, ἐφ' ὅσον ἡ ἐφημεριακή θέση εἶναι δεύτερη χρονικά θέση.

Ἐπιπρόσθετα, γιά νά εἶναι ἀκριβής ἡ μισθολογική ἀντιμετώπιση τοῦ κληρικοῦ, πρέπει πάντα νά ζητεῖται γραπτή ἐνημέρωση ἀπό τή Δημόσια Ὑπηρεσία τῆς πρώτης θέσεώς του, ἡ ὁποία θά κατατίθεται στό λογιστήριο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὅπου θά διοριστεῖ, προκειμένου νά προσδιοριστεῖ σωστά, ἀπό λογιστικῆς ἀπόψεως, ἡ μισθοδοσία του.

Ἐκπομπές πού προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)
Προσεγγίσεις στούς ὅρους τῆς πίστεως.
Μέ τόν Δημήτρη Μαυρόπουλο
12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ
Παραδοσιακή μουσική.
Μέ τόν Λάμπρο Λιάβα.
20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.
23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.
00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.
Ἀποσπάσματα ἀπό κείμενα Πατέρων μέ μουσικές γέφυρες.
Μέ τήν Κυριακή Αἰλιανοῦ.

Οἱ ἐκπομπές τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 89,5 ἀναμεταδίδονται ἀπό τούς δικτυωμένους σταθμούς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

PRESS POST X+5 PRESS POST

ΕΛΤΑ Hellenic Post

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ἀθηνᾶς 30 10551 Ἀθῆναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203